

ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΟΛΕΙΣ

Μετέχουσες Σπουδάστριες

Αδρακτά Διονυσία
Βογιατζή Αικατερίνη

Υπεύθυνος Καθηγητής

Θάνος Παπαδημητρίου
Καθηγητής Εφαρμογών

Πτυχιακή για τη λήψη του πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία, από το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Τ.Ε.Ι.) Πάτρας.

Πάτρα 15/5/1995

Η επιτροπή για την έγκριση της Πτυχιακής Εργασίας :

ΑΡΙΘΜΟΣ
ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

1551A

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Πολλοί είναι εκείνοι που βοήθησαν άμεσα και έμμεσα στη συγγραφή αυτής της μελέτης. Σίγουρα οι λίγες αυτές γραμμές δεν φτάνουν για να εκφράσουν την ευγνωμοσύνη που νιώθουμε. Τους ευχαριστούμε όλους.

Ιδιαίτερα :

Τον υπεύθυνο Καθηγητή της μελέτης μας Θάνο Παπαδημητρίου, που με τις κατευθύνσεις του φέραμε σε πέρας το έργο αυτό.

Τις οικογένειες μας, που μας συμπαραστάθηκαν καθ' όλη τη διάρκεια της εργασίας μας και που υπομονετικά ανέμεναν το τέλος της.

Θα ήταν παράλειψή μας να μην ευχαριστήσουμε από “καρδίας” όλους τους συμφοιτητές και μελλοντικούς συναδέλφους μας, που μας έδωσαν το θάρρος και το ερέθισμα για να ολοκληρώσουμε, όσο καλύτερα μπορούσαμε την εργασία αυτή.

Συγκεκριμένα τους : Παραγιώτη Τάτση, Δημούλα Ματθαιάκη, Λίλα Αθανασίου, Δήμητρα Μπαδέλλα, Ευτυχία Γιακουμίδου, Κώστα Ζέρβα, Ελευθερία Ζησιμοπούλου.

Καθώς επίσης και την Εβίτα Αδρακτά, τον Μάνο Βογιατζή, τον Κώστα Αποστολίδη για την υπομονή που έδειξαν.

Και να κάνουμε ιδιαίτερη μνεία, στην Δ/ση Διεθνών Δραστηριοτήτων της Τραπέζης Πίστεως.

Διονυσία Αδρακτά

Αικατερίνη Βογιατζή

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

<u>I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>	001
- Το πρόβλημα	006
- Σκόπος μελέτης	008
- Ορισμοί όρων	009
<u>II. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ</u>	019
<u>III. ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ</u>	020
<u>IV. Η ΠΟΛΗ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ</u>	025
<u>V. ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ - ΚΑΤΟΙΚΙΑ</u>	
- Η πολεοδομία και τα γενεσιουργά της αίτια.	028
- Το πρόβλημα της κατοικίας στη σύγχρονη πόλη.	032
<u>VI. ΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗ</u>	
- Η πόλη πηγή αλλοτρίωσης.	037
- Ο εμπορευματικός χαρακτήρας των ανθρώπινων σχέσεων.	039
- Η αλλοτρίωση σαν καπιταλιστικός τρόπος ζωής.	043
- Το υπαρξιακό κενό (των κατοίκων των πόλεων).	046
- Η μοναξιά στην πόλη.	047
- Αλλοτριωμένη πόλη, νέοι και οικογενειακό περιβάλλον.	055
- Εκπαίδευση και εκπαιδευτική κρίση.	059
- Το παιδί που μεγαλώνει στη σύγχρονη πόλη.	062
- Αθλητισμός και σύγχρονη πόλη.	064
- Επιθετικότητα - Αντικοινωνική συμπεριφορά.	067
- Ανεργία.	071

- Η τεχνολογία και η συμβολή της στην αλλοτρίωση της κοινωνίας.	073
- Δομή αναγκών - καταναλωτικό μοντέλο.	076
- Διαχρονική σχέση κατανάλωσης - φτώχειας.	081
VII. <u>ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΗ</u>	
- Ηθική και Ψυχική υγεία της κοινωνίας.	085
- Συνθήκες απομόνωσης στην σύγχρονη πόλη.	088
- Ποιότητα ζωής ανθρώπινων σχέσεων.	094
VIII. <u>ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΗ</u>	099
- Τα χαρακτηριστικά των μεγαλουπόλεων.	101
- Πόλη και ρύπανση του περιβάλλοντος.	103
α. Βιομηχανίες.	
β. Μεταφορικά μέσα.	
γ. Κυκλοφοριακό πρόβλημα.	
δ. Γεωργική ανάπτυξη.	
ε. Ανθρώπινη δραστηριότητα.	
- Σχέση αστυφιλίας και ρύπανσης.	111
- Ο θόρυβος ως συστατικό του στρές των αστικών κέντρων	
Ηχορύπανση - Θόρυβος και οι επιπτώσεις του.	113
- Αστικός χώρος και υγεία.	116
- Η Διατροφή.	120
IX. <u>Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ & ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ</u>	
<u>ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ</u>	121
X. <u>ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ</u>	127
XI. <u>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.</u>	134

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η μελέτη που ακολουθεί, προσπαθεί να αγγίξει ορισμένα τρωτά σημεία της σύγχρονης πόλης, αλλά ταυτόχρονα να δώσει και μία εικόνα της σύγχρονης πόλης σήμερα.

Παράλληλα προσπαθεί να εξηγήσει το φαινόμενο της αλλοτρίωσης του σημερινού κατοίκου της πόλης, όπως αυτό παρουσιάζεται σε διάφορες εκδηλώσεις της ζωής του.

Σκοπός μας είναι να δείξουμε ότι η πόλη δεν λειτουργεί ανεξάρτητα από την υπόλοιπη κοινωνία. Αντίθετα αποτελεί το γεωγραφικό χώρο, όπου προβάλλονται συνολικά οι κοινωνικές και οικονομικές δομές του συστήματος. Γι' αυτό τα προβλήματα που αντιμετωπίζει δεν μπορούν να ειπωθούν μόνο από μια πολεοδομική σκοπιά, γιατί έχουν άμεση σχέση με το είδος και τον ρυθμό της οικονομικής ανάπτυξης.

Για να γίνει δυνατή η επεξεργασία του θέματος χρησιμοποιήθηκαν θεωρητικές αναλύσεις ειδικών, που εξηγούν τα φαινόμενα με διάφορους τρόπους.

Για την καλύτερη κατανόησή της, η εργασία χωρίστηκε σε ενότητες, που κάθε μια διαπραγματεύεται, ένα επί μέρους θέμα.

Στην πρώτη ενότητα τίθεται ο σκοπός της μελέτης, καθώς και το πρόβλημα, το οποίο εξετάζουμε. Επίσης προσπαθούμε να ορίσουμε την έννοια της πόλης και να δείξουμε τα προβλήματα που παρουσιάζονται σ' αυτή την προσπάθεια ορισμού.

Στην επόμενη ενότητα, γίνεται μια μικρή αναφορά, στα αίτια που οδήγησαν στην δημιουργία της πολεοδομίας, καθώς και στο πρόβλημα της κατοικίας. Είναι τα πρώτα αποτελέσματα της σύγχρονης πόλης.

Στο επόμενο κεφάλαιο, όπου αναλύουμε την σύγχρονη πόλη, εξετάζουμε συγχρόνως και το φαινόμενο της αλλοτρίωσης, όπως αυτό εμφανίζεται στην καθημερινή ζωή. Η πόλη, αποτελεί πια εκτός των άλλων, κύρια πηγή αλλοτρίωσης του

σύγχρονου ανθρώπου, είτε μέσα από κοινωνικούς θεσμούς που παίρνουν σάρκα και οστά σ' αυτή, π.χ. εκπαίδευση, είτε εξωθώντας τον κάτοικο της πόλης σε “αντικοινωνική” συμπεριφορά π.χ. βία στα γήπεδα, είτε τέλος αλλοιώνοντας ή υποβαθμίζοντας κοινωνικές ανάγκες, π.χ. υπερκατανάλωση, φτώχεια, κακή φυσική κατάσταση του σύγχρονου ανθρώπου.

Στη ενότητα που ακολουθεί, γίνεται λόγος για την ψυχική και ηθική υγεία της κοινωνίας και για το πως οι σύγχρονες πόλεις απομονώνουν τ' άτομα με ειδικές ανάγκες. Η ενότητα αυτή κλείνει με την ανάλυση του όρου “ποιότητα ζωής” και το πως μπορούν να προαχθούν ποιοτικά οι σύγχρονες πόλεις.

Η περιγραφή της σύγχρονης πόλης ολοκληρώνεται στην επόμενη ενότητα, όπου εξετάζεται η πόλη σε σχέση με το φυσικό περιβάλλον και τίγονται συνολικά τα προβλήματα ρύπανσης.

Η μελέτη τελειώνει με την εισαγωγή συμπερασμάτων.

Αυτό που τελικά εκτιμάμε με το πέρας αυτής της εργασίας είναι ότι μόνο η κοινωνική αλλαγή, προς την κατεύθυνση μιάς “ανθρώπινης” κοινωνίας, θα σώσει την πόλη και θα την μεταβάλλει σε χώρο έκφρασης και δημιουργίας.

Ποτέ άλλοτε, σκέφτηκε, οι στέγες των σπιτιών μας δεν ήτανε τόσο κοντά η μία στην άλλη όσο είναι σήμερα.

κι όμως ποτέ άλλοτε οι καρδιές μας δεν ήτανε τόσο μακριά η μία από την άλλη όσο είναι σήμερα. Η μοναξιά που ένιωθε δεν ήτανε μια ατομική περίπτωση. Ένιωθε πως είναι η μοίρα του σημερινού ανθρώπου. Ποτέ άλλοτε όσο σήμερα δεν ήτανε τόσο βαθιά η μοναξιά του ανθρώπου μπροστά στον άνθρωπο!

“Αντώνης Σαμαράκης

Ζητείται Ελπίς”

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η δημιουργία των πόλεων δεν είναι κάτι νέο. Από την αρχαιότητα έχουμε δημιουργία πόλεων.

Ο Μινωϊκός πολιτισμός στην ακμή του είναι αστικός (Φαιστός, Κνωσός κ.λ.π). Μας έχουν σωθεί επιγραφές που αναφέρουν για πολυόροφα σπίτια με 23 δωμάτια σ' έναν όροφο.

Κατόπιν δημιουργούνται βιομηχανικά κέντρα όπως η Γουρνία, πόλεις Σουμερίας, Φοινίκης, στη συνέχεια η Ρώμη, η Κων/πολη. Γερμανικές και Φλαμανδικές πόλεις στα τέλη του Μεσαίωνα γίνονται πραγματικότητα.

Σήμερα όμως η έκταση της πόλης έχει υπερβεί τα γνωστά μέτρα και όρια. Αφόρητη πύκνωση επικρατεί στο Λονδίνο, στο Τόκιο, στη Νέα Υόρκη, στο Σικάγο. Και υπάρχουν ωστόσο πάρα πολλοί (όπως ο πολεοδόμος Έλμπουντ, του Πανεπιστημίου της Χαϊδελβέργης) που πιστεύουν ότι θα εκλείψει τελείως το χωριό.

Επίσης ότι το 1950 ο αστικός πληθυσμός ήταν το 50%. Στο τέλος του αιώνα υπολογίζεται ότι θα φτάσει το 62%.

Ο ασταμάτητος πολλαπλασιασμός των αναγκών και η ραγδαία αύξηση του πληθυσμού, αυτή η δημογραφική παραφροσύνη, ωθούν τη σύγχρονη οικουμενική προσπάθεια προς αναζήτηση και την επίτευξη των μεγεθών, που άλλοτε θα έπρεπε να θεωρούνται αδιανόητα.

Φυσικά, και το μέγεθος είναι έννοια σχετική. Συμμεταβάλλεται με τα αιτήματα, που προβάλλει η κάθε εποχή για τον εαυτό της. Οι λαοί των αρχαίων Αιγυπτιακών δυναστειών, π.χ. και οι λαοί της ρωμαϊκής κοσμοκρατοτίας είχαν την εντύπωση πως κάτι το πολύ μεγάλο είχε συντελεσθεί ολόγυρά τους. Αλλ' όταν έβλεπαν τον Ραμσή το Β' ν' ορθώνει μέσα στην απεραντοσύνη της οριζόντιας γής τους καταπληκτικούς του πυλώνες και τους δυσθεώρατους κίονες των κτισμάτων του ή τους Ρωμαίους

αυτοκράτορες να ιδρύουν το Φλάβιο αμφιθέατρο, που το ονόμασαν παραστατικά το “ Κολοσσαίο”, ένιωθαν πως οι πραγματοποιήσεις αυτές αποτελούσαν υπερβολές, που έδειχναν το μέγεθος της ηγεμονικής αλαζονείας και τίποτε περισσότερο.

Σήμερα και τα κτίσματα του Ραμσή του Β' και το Κολοσσαίο, μολονότι δεν παύουν να προκαλούν εντύπωση δεν έχουν καμμία σχέση με την έννοια του τερατώδους.

Ο κατά - γεωμετρική κλίμακα αυξανόμενος πληθυσμός της γής επιβάλλει την αέναη διερεύνηση των οικιστικών προβλέψεων και την επίλυση των συναφών προβλημάτων με μόνιμη βάση την ποσότητα. Οι ανάγκες, που πρέπει να ικανοποιηθούν, πολλαπλασιάζονται με ταχύτητα που ξαφνιάζει. Οι πολιτείες διογκώνονται, τείνουν να ξεπεράσουν τα σύνορα του τερατώδους , αυτού του τερατώδους, που μέσα σε λίγα χρόνια θα θεωρείται απλός οικιστικός πυρήνας μπροστά στο άλλο εκείνο τερατώδες που προπαρασκευάζεται.

Είναι πολύ δύσκολο, όση φαντασία κι αν διαθέτει κάποιος, να συλλάβει τη μορφή του κόσμου ύστερα από 50 ή 100 ή 200 χρόνια, αυτά τα δισεκατομμύρια μέλη μιας φοβερής αγέλης, που θα έχει περισσότερα δικαιώματα απ' όσα είχαν οι ορδές, οι φυλές, οι λαοί των περασμένων αιώνων.

Δικαιώματα κοινωνικής πρόνοιας, ευζωίας, ανάγωναί σε υψηλότερα πολιτιστικά επίπεδα.

Οι άνθρωποι πια είναι αποφαστικά περιορισμένοι να συνοικούν. Κι ακόμη δεν είναι σπάνιοι οι μονήρεις και λιγοπρόσωποι οικισμοί, ύστερα από λίγα χρόνια ή έλλειψη του χώρου που θα γίνει αισθητά οδυνηρή.

Είναι το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι αρμόδιοι τη στιγμή που πρόκειται να σχεδιάσουν κάποια πλαίσια και θα ορίσουν κανόνες.

Η αρχική αιτία είναι η ραγδαία αύξηση του πληθυσμού που ευνοεί τις συσσωρευ-

τικές τάσεις. Οι πολιτείες της γής φουσκώνουν, απλώνονται, ανεβαίνουν στα ύψη, ξεχειλίζουν, μεταμορφώνονται σε οικοδομικούς δεινόσαυρους.

Είναι πολύ δύσκολο να συλλάβει κανείς το “ μείζον Λονδίνο”, το “ μείζον Τόκυο” ή τη “μείζων Νέα Υόρκη” τα άλλα “μείζονα”, τα εκατομμύρια των ατόμων, που συζούν που ταλαιπωρούνται μαζί και που πεθαίνουν χωριστά.

Και η αύξηση έχει γίνει ο σταθερός πυρήνας των μεγάλων κέντρων. Σιγά - σιγά ο θεσμός της πάει να κατακτήσει και τα μικρότερα κέντρα. Η πολυκατοικία ολοένα και βαθαίνει (2 - 3 όροφοι κάτω απ’ τη γή) και ψηλώνει και διευρύνεται. Και η εσωτερική διαρρύθμιση μέρα με την ημέρα ευνοεί τον περιορισμό του χώρου.

Τα πάντα διογκώνονται και μεγαλώνουν. Κανένας δεν κάθεται σήμερα να σχεδιάσει νοσοκομεία με δύο κρεβάτια. Εδώ χρειάζονται νοσοκομεία με 1.00 ή 2.000 κρεβάτια. Τα καράβια που ναυπηγούνται, τα αεροπλάνα που κατασκευάζονται το ίδιο και τα ξενοδοχεία. Τα εργοστάσια κατακτούν επαρχίες ολόκληρες. Τα γήπεδα γίνονται τεράστια για να χωρούν 100.000 χιλ. άτομα. Τα πάντα διογκώνονται. Μονάχα ο άνθρωπος μένει περίπου ο ίδιος. Τόσο ύψος, τόσο βάρος, προσπαθεί μάλιστα, με χίλιους τρόπους να ελαττώσει και το βάρος του, που το έχει αποκηρύξει η επιστήμη.

Πρόκειται για ένα γενικό φαινόμενο, που κανένας δεν φαίνεται σοβαρά να το συλλογίζεται και όλοι πρόθυμα και με κάποια αυταρέσκεια μάλιστα το υπηρετούν.

Η υπερβολή γίνεται κανόνας, και όχι η εξαίρεση. Και αυτή η ασταμάτητα συνεχιζόμενη διόγκωση έχει αντίστροφες επιπτώσεις στην υφή και την ροή του εσωτερικού βίου. Φαρδαίνουν, μακραίνουν τα δεδομένα της εξωτερικής πραγματικότητας και παράλληλα λιγοστεύουν οι ψυχές, τυποποιούνται τα συναισθήματα, ακρωτηριάζεται το φρόνημα.

Δημιουργούμαι γίγαντες και γινόμαστε λιλιπούτειοι. Κατασκευάζουμε ή επιχειρούμε πολλά, που δεν κατορθώνει να τα χωρέσει ο εσωτερικός μας κόσμος. Να τ’

αφομοιώσει, να τα διευθετήσει, να τα ζήσει έτσι, ώστε περ' από τη συμπτωματική πλήρωση των βιοτικών αναγκών, να του γίνουν ουσιαστικότερα ωφέλιμα.

Ο άνθρωπος που αρρωσταίνοντας, πλαγιάζει στο κρεβάτι ενός απέραντου νοσοκομείου, για να γίνει τυχαίο πειραματόζωο ή απλός αριθμός είναι το θύμα αυτής ακριβώς της υπερβολής.

Ιδρύουμε λαβύρινθους, έπειτα μπαίνουμε μέσα και χανόμαστε. Δεν υπάρχει η Αριάδνη.

Ανώνυμοι ανάμεσα σε ανώνυμους αποβάλλουμε το πρόσωπο μας για να φορέσουμε ένα παγωμένο τυπικό προσωπίο. Ο κίνδυνος είναι αληθινά φοβερός.

Έτσι λοιπόν αναγκαίο συμπέρασμα απ' όλα αυτά είναι ότι :

Οι άνθρωποι θα ζουν ολοένα και περισσότερο μαζί. Σε πολύ μικρή απόσταση ο ένας απ' τον άλλον. Θα διασκελίζονται, θα διογκώνονται, θα προσπαθούν να υπάρξουν σ' ένα μόριο διαστήματος, αλλά δεν θα είναι γείτονες δεν θα είναι “πλησίον”.

Το φαινόμενο της “στυγνής μοναξιάς” που καταπονεί όπως ο αφρικάνικος λίκας τις ψυχές, είναι ήδη εντονότατα αισθητό. Οι μεγάλες πολιτείες δεν ενώνουν, χωρίζουν τους ανθρώπους. Ευνοούν την απομόνωση. Δημιουργούν ρυθμό ζωής, που αναιχαιτίζει την οικείωση, που αντιστρατεύεται την εγκάρδια επικοινωνία.

Συνοικούν - κι ωστόσο, ο ένας δεν γνωρίζει τον άλλο.

Αυτό, από μία άποψη, πολλοί το θεωρούν πλεονέκτημα, αμετάθετο όρο, της ατομικής ελευθερίας. Και έτσι εννοημένο είναι πλεονέκτημα. Λείπει το ενδιαφέρον, αλλά λείπει και η διάθεση της κωλυσιεργίας, κατά πρώτο στάδιο, και της ραδιουργίας και της καταδρομής και της επιβουλής κατά δεύτερο.

Αλλά με τι φοβερά αντισταθίσματα πληρώνεται το μοναδικό αυτό πλεονέκτημα. Με πόση στέρηση, με πόση απογύμνωση, με πόση ερημιά, με πόση στέγνα. Γιατί η συνοίκηση δεν είναι αυτοπροαίρετη, στηρίζεται σ' ένα καταναγκασμό. Από

δικαίωμα γίνεται υποχρέωση. Δεν την επιβάλλει η ελεύθερη βούληση των συμβαλλομένων. Αλλά την επιβάλλουν αυστηρά οικονομικά δεδομένα, χαμηλά συμφέροντα.

Την επιβάλλει η ιδιομορφία της σύγχρονης πολεοδομίας. Έτσι ο καθένας αισθάνεται πως είναι μία βίδα, ένα έλασμα σ' ένα τεράστιο μηχάνημα που κινείται έξω από την δική του, την ατομική θέληση, μόνο με την αναγκαστική συγκατάθεσή του. Ακόμη και η συλλογική προσπάθεια, που θα έπρεπε κανονικά ν' απορρέει από καλοδιάθετη συνείδηση συνεργασίας και ευγενικής άμιλλας, τείνει να γίνει μία σύγχρονη μορφή ομαδικής κωπηλασίας σε κάτεργο.

Για τούτο θα πρέπει να αναρωτηθούμε :

Πού πάμε ; Προς ένα πολιτισμό που σφυρηλατεί την κοινότητα των εθνών, και παράλληλα, κατεργάζεται την προοδευτική απομόνωση των ατόμων ;

Πού πάμε ; Προς έναν κόσμο, όπου το απομονωμένο άτομο, συναναστρεφόμενο ολοένα γύρω από τον άξονά του, χάνει την αληθινή, την ακέραιη του επαφή με τα ολόγυρα του άτομα και ξυπνούν μέσα του οι απωθητικές δυνάμεις, που φτωχαίνουν την εσωτερική ζωή ;

Οι γνωριμίες μας πολλαπλασιάζονται αλλά και τυποποιούνται ; Προσπαθούμε να δίνουμε το λιγότερο, που μπορούμε. Και τούτο, από κάποιες απόψεις, θεωρείται ευπρέπεια. Διευκολύνει άλλωστε τη συμβίωση χωρίς μεγάλες ψυχικές και πνευματικές δαπάνες. Αλλά μήπως έτσι, προσπαθώντας να πλάσουμε το συλλογικό άνθρωπο, χάνουμε από την όραση μας το πρόσωπο του ανθρώπου, θυσιάζοντας τον έναν στους πολλούς και δεν σώζουμε μήτε τους πολλούς μήτε τον εαυτό μας τον ίδιο;

Αυτό είναι το ερώτημα, που τον αξίζει τον κόπο.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Η αίγλη των μεγάλων πόλεων μαγνήτιζε πάντοτε τους κατοίκους της φτωχικής υπαίθρου και τους τραβούσε κοντά της.

Αλλά η φυγή των ανθρώπων της υπαίθρου ήταν περιορισμένη στα παλιά χρόνια. Η εξήγηση είναι απλή : ο απομονωμένος άνθρωπος της υπαίθρου είχε ελάχιστη δυνατότητα να έρχεται σε άμεση ή έμμεση επαφή με τη ζωή των πόλεων, ώστε να έλκεται, και να εγκαταλείπει την ύπαιθρο για χάρη τους.

Σήμερα όμως η τεχνολογία προσφέρει τεράστιες δυνατότητες και ανάγει νέες προοπτικές. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και πληροφόρησης προβάλλουν τη ζωή των πόλεων κατά τρόπο εντυπωσιακό και δημιουργούν ψευδαισθήσεις στους ανυποψίαστους κατοίκους της υπαίθρου. Έτσι αρχίζει να διογκώνεται καθημερινά το ρεύμα της αστυφιλίας, το οποίο θα μπορούσαμε να πούμε, είναι ανάλογο με το βαθμό αστοργίας της πολιτείας προς την ύπαιθρο. Η ομαδική φυγή των ανθρώπων της υπαίθρου και η εγκατάστασή τους στις πόλεις, έχει σαν άμεση συνέπεια, τη ραγδαία αύξηση του πληθυσμού στα αστικά κέντρα, γεγονός που ευθύνεται άμεσα για όλα σχεδόν τα προβλήματα των ανθρώπινων σχέσεων μέσα σ' αυτά. Διότι ο συνωστισμός ανθρώπινων μαζών στις μεγάλες πόλεις, είναι υπεύθυνος για το γεγονός ότι δεν είμαστε πια ικανοί να ξεχωρίσουμε το πρόσωπο του πλησίον μας. Και πως θα ήταν δυνατό να τον ξεχωρίσουμε, αναρωτιέται ο Κ Λόρεντς (Κ. Λόρεντς 1989, σελ. 36), μέσα στην φαντασμαγορία αυτή των ανθρώπινων προσώπων που αλλάζουν, που τοποθετούνται το ένα πάνω στο άλλο και οι εικόνες τους σβήνουν συνεχώς.

Εμπρός στο πλήθος αυτό των ανθρώπων και τη σύγχυση που δημιουργείται, η αγάπη μας για τους άλλους αδυνατίζει, μέχρι του σημείου να χάνουμε τα ίχνη της.

Όποιος εξακολουθεί να θέλει να νιώθει αγάπη και στοργή για τους άλλους, είναι υποχρεωμένος να περιορίζεται σε ένα αριθμό φίλων.

Δυστυχώς, είναι αδύνατο, όσο και αν είναι ηθικά παραδεκτό, να αγαπήσουμε ολόκληρη την ανθρωπότητα. Έτσι όσο περισσότερο το άτομο, αναγκάζεται να ζήσει μέσα στο συνωστισμό των μαζών στις πόλεις, τόσο περισσότερο νιώθει να πιέζεται από την ανάγκη να μην “εμπλέκεται συναισθηματικά”.

Έτσι, ο άνθρωπος της πόλης, φτάνει στο σημείο να αδιαφορεί για τον πλησίον του, να αλλοτριώνεται, να γίνεται εγωπαθής, βιαστικός, νευρικός. Το μόνο που φαίνεται να τον ενδιαφέρει, είναι το κέρδος, το οποίο θεοποιεί φτάνοντας στην κερδοσκοπική αποχαλίνωση.

Η συσσώρευση τόσων ανθρώπων, καθώς και η ετερογένεια του πληθυσμού που αναγκαστικά δημιουργήθηκε στις πόλεις, έφερε οξύτητα ανταγωνισμού, ανελέητη εκμετάλλευση, ανεργία, παρασιτισμό, μιζέρια, αποδιοργάνωση. Κατά συνέπεια, εμφανίστηκαν αντικοινωνικές μορφές συμπεριφοράς, βία, ναρκωτικά, αλκοολισμός, βιασμοί, ληστείες. Ο αστός πιέζεται, δεν προλαβαίνει να εμβαθύνει στα γεγονότα, ζει επιπόλαια. Ο γρήγορος ρυθμός ζωής τον καταρρακώνει. Δημιουργείται περιθωριοποίηση μεγάλων πληθυσμιακών ομάδων. Ο καθένας κλείνεται στον εαυτό του που γίνεται ένα στεγανό και περίτρομο πλάσμα. Κυριαρχεί η απανθρωπιά.

Η πόλη απέβη μια ανωνυμία, μια πελώρια αμνηστία, που αναγκάζει τους πολίτες της να φεύγουν σαν τρελλοί τις Κυριακές και τις γιορτές για έξοδο στη φύση, στην ύπαιθρο. “Οι ζωή στις πόλεις είναι περίεργα αποκομμένη από το σύμπαν” (Krishnamurti 1988, σελ. 87).

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Βασικός σκοπός της εργασίας μας είναι να ενισχυθεί η άποψη ότι οι ρίζες της κρίσης στις σύγχρονες πόλεις δεν βρίσκονται απλά στον ατελή σχεδιασμό και στις παραμελημένες γειτονιές, αλλά πρωταρχικά στο κοινωνικό σύστημα που έχει δημιουργήσει αυτή την κρίση - και γέννησε τη σύγχρονη μητρόπολη.

Γιατί πιστεύουμε ότι οι πόλεις αποτελούν μέρος της κοινωνίας και δεν διαφέρουν από τα άλλα πεδία κοινωνικής δραστηριότητας.

Στόχος μας, μέσα από την μελέτη μας είναι να ξαναβρεί ο άνθρωπος των σύγχρονων πόλεων τον Άνθρωπο, γιατί

“ Άμα γίνεις ολοτελώς αλλότριος
παύεις πλέον να είσαι άνθρωπος”

Χρήστος Μαλεβίτσης

ΟΡΙΣΜΟΙ ΟΡΩΝ

ΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗ

Πρόκειται για μια κοινωνική διαδικασία που χαρακτηρίζει την ταξική ανταγωνιστική κοινωνία. Με την αλλοτρίωση η δραστηριότητα του ανθρώπου και τ' αποτελέσματά της μετατρέπονται σε μια αυτοτελή δύναμη που κυριαρχεί πάνω του και ορθώνεται απέναντί του σαν κάτι ξένο και εχθρικό.

Η αλλοτρίωση (αποξένωση), σύμφωνα με το Μαρξ, έχει τις ρίζες της στον ανταγωνιστικό καταμερισμό της εργασίας και στην ατομική ιδιοκτησία. Βρίσκει την έκφρασή της στην κυριαρχία της υλοποιημένης εργασίας πάνω στο δημιουργό της, στην μετατροπή της προσωπικότητας σε αντικείμενο εκμετάλλευσης από τις κυρίαρχες κοινωνικές τάξεις και ομάδες και στον αποκλεισμό του ελέγχου πάνω στους όρους στα μέσα και στο προϊόν εργασίας.

Η αλλοτρίωση έχει μία συγκεκριμένη ψυχολογική εκδήλωση στην συνείδηση του ατόμου : ρήξη ανάμεσα στις προσδοκίες, επιθυμίες του και τους κανόνες που καθορίζει το ανταγωνιστικό κοινωνικό σύστημα, η αντίληψη που του δημιουργείται πως αυτοί οι κανόνες είναι ξένοι και εχθρικοί προς την προσωπικότητα, το αίσθημα της αποξένωσης και της μοναξιάς, η παραβίαση των κανόνων συμπεριφοράς κ.λ.π.

Στην αλλοτρίωση η αντίθεση ανάμεσα στην προσωπικότητα και στους κοινωνικούς θεσμούς, είναι πως ο κοινωνικός και πνευματικός κόσμος του ανθρώπου είναι ξένος και εχθρικός προς την προσωπικότητά του. Αυτό οξύνθηκε ιδιαίτερα με την εμφάνιση των αστικών σχέσεων που οδήγησαν στην εξαφάνιση της προσωπικότητας μέσα στην αποσύνδεση των παραδοσιακών πατριαρχικών κοινωνικών δεσμών, στην εξαφάνιση της προσωπικότητας μέσα στο κοινωνικό

σύνολο και στην διαμόρφωση του ατομικισμού που χαρακτηρίζεται από την αντιπαράθεση της προσωπικότητας από τους κοινωνικούς θεσμούς.

Αλλοτρίωση σύμφωνα με το Ι. Μ. Παναγιωτόπουλο (Σκληροί Καιροί 1987, σελ. 127) σημαίνει απώλεια της ταυτότητας ν' ανακαλύπτεις και να διαπιστώνεις πως δεν υπάρχεις εσύ, πως είναι ένας ανάμεσα σε πολλούς. Να βυθίζεσαι ολοένα και περισσότερο, μέσα στην ανωνυμία του πλήθους, να νιώθεις την κάθε στιγμή πως σε οικειοποιούνται οι άλλοι. Και δεν οικειοποιούνται μόνο το μόχθο σου, οικειοποιούνται, κατά φυσική συνέπεια, και την προσωπική σου ζωή· μπαίνουν στα άδυτα των αδύτων σου και, είτε θελητά είτε αθέλητα, είτε συνειδητά είτε ασυνείδητα, υπαγορεύουν το δικό τους νόμο.

ΠΟΛΗ

Κατά καιρούς και από διάφορες επιστήμες, έχει επιχειρηθεί να οριστεί η έννοια της πόλης. Ένα βασικό μειονέκτημα των “ορισμών” αυτών, είναι ότι προσπαθούν να δούν την πόλη από το πρίσμα της κάθε επιστήμης, μέσω της οποίας επιχειρείται ορισμός, με αποτέλεσμα να υπερτονίζονται ορισμένες πλευρές της και να γίνεται μονόπλευρη εικόνα της.

Έτσι πολλές φορές έχουν προβληθεί ορισμοί από “οικονομικής πλευράς”.
Ορίζεται

η πόλη απλά σαν οικονομικό φαινόμενο ή χώρος συγκεντρώσεως οικονομικών διεργασιών ή αποτέλεσμα μιας σειράς οικονομικών δραστηριοτήτων, τονίζοντας ακόμα τις μεταλλαγές της με την εξέλιξη της οικονομίας και σχετίζοντας την πόλη σαν μοναδικό ή κύριο αποτέλεσμα του εμπορίου ή της βιομηχανίας ή της αυξανόμενης στην εποχή μας σε ορισμένες οικονομικές δομές τριτογενούς δραστηριότητας.

Στην καλύτερη περίπτωση, αυτοί οι ορισμοί, απλά επισημαίνουν τον οικονομικό ρόλο που παίζει η πόλη στις παραπάνω περιπτώσεις, χωρίς όμως αυτό να αποτελεί απάντηση στο βασικό ερώτημα, του τι είναι πόλη.

Ακόμη έχουν δοθεί ορισμοί που φιλοδοξούν να είναι “καθαροί πολεοδομικοί”, ξεκινώντας από την απλοϊκή αντίληψη, ότι πόλη και πολεοδομία είναι το τεχνητό περιβάλλον και ότι αναφέρεται σ’ αυτό, θεωρώντας τις κοινωνικές και οικονομικές συσχετίσεις του, σαν αντικείμενο άλλων επιστημών με λιγότερο ή περισσότερο στεγανά μεταξύ τους.

Τέτοιοι “καθαροί” ορισμοί περιγράφουν την πόλη σαν κέλυφος μιας όποιας κοινωνικής δομής ή σαν άθροισμα ή σύνολο κτιρίων πάνω στο οποίο μετρώνται παράμετροι και σταθερές που διαφοροποιούν διάφορες “μορφές πόλης” και

ερμηνεύουν σχέσεις πόλης και υπαίθρου ή πόλης και χωριού.

Πέραν απ'αυτά, υπάρχουν και μπορούν να βρεθούν ακόμη πλήθος από “ορισμούς”: κοινωνιολογικοί, λειτουργικοί, μαθηματικοί και άλλοι, που προσεγγίζουν το φαινόμενο πόλη από διάφορες σκοπιές.

Ένας άλλος παράγοντας που εντείνει την ασάφεια και την σύγχυση, είναι ο συσχετισμός του φαινομένου της πόλης με τα κοινωνικά προβλήματα που εμφανίζει, ιδιαίτερα στην σύγχρονη εποχή. Ο συσχετισμός με τα προβλήματα και όχι η αναφορά σ' αυτά, δημιουργεί τις διάφορες παρερμηνείες της έννοιας της πόλης, ακόμη και στο επίπεδο που θα ήταν δυνατό ν' αναζητηθεί ο ορισμός ή όχι, αποφυγής της έρευνας στη βάση των προβλημάτων, εμφανίζοντας τα προβλήματα της πόλης σαν την ίδια την έννοια της, με αποτέλεσμα την πλήρη σύγχυση και ασάφεια.

Συνοψίζοντας θα λέγαμε ότι σε μια περίπτωση ορίζεται η πόλη σαν ένα σύνολο που τα περιέχει όλα, αίτια και αιτιατά, φαινόμενο και προβλήματά του.

Πόλη είναι το σύνολο των οικοδομημάτων, των κατοίκων, των λειτουργιών που γίνονται μέσα στο χώρο των κοινωνικών σχέσεων κ.α.

ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Κοινωνικο - οικονομικό σύστημα που βασίζεται στην ατομική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής και στην εκμετάλλευση της μισθωτής εργασίας από το κεφάλαιο. Αντικαθιστά το φεουδαρχικό σύστημα και προηγείται του σοσιαλισμού.

Τα κύρια γνωρίσματα του καπιταλισμού είναι η κυριαρχία των εμπορευματοχηματικών σχέσεων και της ατομικής ιδιοκτησίας πάνω στα μέσα παραγωγής, η ύπαρξη κοινωνικού καταμερισμού εργασίας, η ανάπτυξη της κοινωνικοποίησης και η εκμετάλλευση των μισθωτών εργατών από τους καπιταλιστές.

Σκοπός της καπιταλιστικής παραγωγής είναι η ιδιοποίηση της υπεραξίας, που δημιουργείται από την εργασία των μισθωτών εργατών.

α) Συγκριτική Εγκυκλοπαίδεια 1976, σελ. 273)

β) Χρηστικό Λεξικό Κοινωνιολογίας 1987, σελ. 53).

ΚΑΤΑΜΕΡΙΣΜΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Χωρισμός των εργασιακών δραστηριοτήτων και κατανομή τους ανάμεσα στα μέλη ενός παραγωγικού συνόλου.

Όταν το σύνολο αυτό είναι η ανθρώπινη κοινωνία, τότε ο καταμερισμός εργασίας εκφράζει την συνύπαρξη ξεχωριστών παραγωγικών διαδικασιών που καταλήγουν σε διαφορετικά προϊόντα, όπως επίσης και η διαμόρφωση ξεχωριστών κλάδων εργασίας. Στην περίπτωση μιας παραγωγικής μονάδας π.χ. ένα εργοστάσιο, πρόκειται για την κατάτμηση της παραγωγικής διαδικασίας, που οδηγεί στην παραγωγή ενός ή ομάδας προϊόντων με σκοπό την ταχύτερη και αποτελεσματικότερη πραγματοποίηση του συνολικού έργου.

α) Συγκριτική Εγκυκλοπαίδεια 1976, σελ. 274)

β) Χρηστικό Λεξικό Κοινωνιολογίας 1987, σελ. 55).

ΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ - ΑΣΤΥΦΙΛΙΑ

Ιστορική διαδικασία κατά την οποία μεγαλώνει ο ρόλος των πόλεων στην εξέλιξη της κοινωνίας. Περιλαμβάνει την κοινωνική επγγελματική και την δημογραφική σύνθεση του πληθυσμού, τον τρόπο ζωής του, τον πολιτισμό, την διάταξη των παραγωγικών δυνάμεων, την στέγαση κ.λ.π.

Η αστικοποίηση άσκησε μεγάλη επίδραση στην εξέλιξη των διαφόρων κοινωνικών, οικονομικών μετασχηματισμών του κράτους. Επίσης τα βασικά επιτεύγματα του πολιτισμού συνδέονται με τις πόλεις.

α) Συγκριτική Εγκυκλοπαίδεια 1976, σελ. 276)

β) Χρηστικό Λεξικό Κοινωνιολογίας 1987, σελ. 60).

ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ

Η θεωρία και η πρακτική του σχεδιασμού και της κατασκευής των πόλεων.

Η πολεοδομία επηρεάζεται από την κοινωνική συγκρότηση, το επίπεδο ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων, της επιστήμης και του πολιτισμού, τις φυσικές και κλιματολογικές συνθήκες και τα εθνικά χαρακτηριστικά κάθε χώρας.

Περικλείει ένα σύνθετο πλέγμα κοινωνιοοικονομικών, κατασκευαστικών, αρχιτεκτονικών και υγειονομικών προβλημάτων.

α) Συγκριτική Εγκυκλοπαίδεια 1976, σελ. 280).

ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ

Είναι η επιστήμη που μελετά την οργάνωση και την λειτουργία των υπερατομικών συστημάτων διαφόρων επιπέδων : πληθυσμών, ειδών, βιοκοινοτήτων, οικοσυστημάτων και βιόσφαιρας. Καθορίζεται επίσης σαν επιστήμη για τις αμοιβαίες σχέσεις οργανισμών μεταξύ τους και με το περιβάλλον. Η σύγχρονη οικολογία μελετά επίσης τα προβλήματα της αλληλεπίδρασης του ανθρώπου και της βιόσφαιρας.

Η οικολογία δεν είναι απλά ένας κλάδος της βιολογίας. Στην πραγματικότητα συγκεντρώνει μία σειρά γνώσεων από διάφορες φυσικές και κοινωνικές επιστήμες γιατί μελετά τη φύση σαν μια ολότητα.

Αυτή ακριβώς “ η σφαιρική” θεώρηση - προσέγγιση την κάνει να έχει τόσο ευρύ πεδίο. Το κεντρικό της θέμα είναι η αλληλεξάρτηση όλων των οργανισμών.

α) Συγκριτική Εγκυκλοπαίδεια 1976, σελ. 290)

β) Χρηστικό Λεξικό Κοινωνιολογίας 1987, σελ. 68).

Όταν λένε “Οικολογία” εννοούμε τη μελέτη του τρόπου με τον οποίο συναρμολογείται ο κόσμος.

(B. Schultz, σελ. 180).

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αν και στην αρχική της παλιότερη μορφή η Κοινωνική Εργασία αναπτύχθηκε ως μέθοδος βοήθειας σε άτομα και οικογένειες και ως τρόπος οργάνωσης κοινοτικών οργανώσεων και υπηρεσιών για τους φτωχούς σε αστικές κυρίως κοινότητες, η σημερινή της εξελιγμένη μορφή αντικατοπτρίζει τα κύρια χαρακτηριστικά ανάπτυξης όλου του πληθυσμού με ευρύτερη επιδιωκόμενη αλλαγή.

Η πρακτική εφαρμογή της κοινωνικής εργασίας ορίζεται σήμερα ως το συγκρότημα διαφόρων επαγγελματικών ρόλων του κοινωνικού λειτουργού, που προσαρμόζεται ευέλικτα, για την πρόληψη και αντιμετώπιση των αναγκών με τους σκοπούς, τους στόχους, τον ηθικό κώδικα και τις λειτουργίες του επαγγέλματος.

(Πτυχ. Εργασία “ Μην σπαταμάλε τον κόσμο μας”)

Ειρήνη Πρέκκα - Κων / νος Στρούθος)

II. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η προσέγγιση του θέματος γίνεται μέσα από τη μελέτη βιβλιογραφικού υλικού. Οι πληροφορίες μας προέρχονται κύρια από βιβλία, καθώς επίσης και από περιοδικά, εφημερίδες και εγκυκλοπαίδειες.

Η αντίληψη μας για την πόλη δεν περιορίστηκε μόνο σε ζητήματα που αφορούν την πολεοδομία και τα γενεσιουργά της αίτια, αλλά επεκτάθηκε και σε κοινωνικό επίπεδο.

Γιατί τελικά η πόλη αποτελεί μέρος ολόκληρης της κοινωνίας με συνέπεια να επηρεάζεται απ' αυτήν. Γι' αυτό και στην μελέτη μας καταπιανόμαστε περισσότερο με προβλήματα που αφορούν την κοινωνία που όμως εκφράζονται στην πόλη, και συμβάλλουν στην διαδικασία της αλλοτρίωσης.

Εκ των πραγμάτων όμως ήταν αδύνατη η λεπτομερής αναφορά σ' όλα όσα αφορούν την πόλη και κατ' επέκταση την κοινωνία.

Γι' αυτό αναφερθήκαμε ενδεικτικά σε κάποιους τομείς που εμείς κρίναμε σημαντικούς.

III. ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Παρόλο που οι αναλύσεις της εκβιομηχάνισης από τον Μάρξ και τον Durkheim και τον Weber, εξέτασαν το φαινόμενο “πόλη” και τόνισαν (κυρίως ο Weber στο “Οικονομία και κοινωνία”) το ρόλο των πόλεων, η πρόταση για μια ειδική κοινωνιολογική θεωρία για την πόλη διατυπώνεται δυναμικά μόνο από την “σχολή του Σικάγου”, και κυρίως μετά την δημοσίευση του έργου των Park, Burgess και Mckenzie, “ The City” το 1925.

Αν εξετάσει κανείς τις κυριότερες εργασίες της σχολής του Σικάγου αποδεικνύεται ότι το κεντρικό θέμα τους δεν είναι ακριβώς το κάθετι που συμβαίνει μέσα σε μία πόλη, αλλά οι διαδικασίες κοινωνικής αποδιοργάνωσης και μη προσαρμογής των ατόμων, η διατήρηση των αυτόνομων υπο - συστημάτων που μπορούσαν να υποστούν ή όχι διαφοροποιήσεις και η αντίστασή τους στις τάσεις αφομοίωσης. Μπορούμε εύκολα να φανταστούμε την έντονη εντύπωση που πρέπει να προκάλεσε στους παρατηρητές της κοινωνικής ζωής η πόλη του Σικάγου, όπου στα χρόνια ανάμεσα 1900 και 1930, καταγράφηκε μια αύξηση 500.000 κατοίκων για κάθε δεκαετία, κατοίκων οι οποίοι ήταν στην πλειοψηφία τους μετανάστες. Όμως αυτή η κάθε άλλο παρά συνηθισμένη φόρτιση που είχε υποστεί από το φαινόμενο αυτό η παρατήρησή τους, δεν είχε σαν μοναδικό αποτέλεσμα τον ιδιάζοντα προσδιορισμό της πραγματικότητας, αλλά είχε επίσης σαν αποτέλεσμα και ένα εντελώς ιδιαίτερο θεωρητικό προσανατολισμό (Καστελς 1969 σελ. 19).

Η πόλη, δεν είναι μόνο ένα πλαίσιο μελέτη ή ένα βολικό εργαστήριο, σύμφωνα με τον Park. Ο Robert Park βλέπει στην πόλη τη νέα κοινωνία, το εργαστήριο που προσφέρει στον κοινωνιολόγο το φάσμα των κοινωνικών φαινομένων και ιδιαίτερα τα προβλήματα που συνδέονται με την ολοκλήρωση και τη συνοχή ενός κοινωνικού

σχηματισμού, ο οποίος υπόκειται σε μια διεργασία ταχύρρυθμης μεταβολής. Η πόλη, ερμηνευμένη κοινωνιολογικά σαν κουλτούρα της πόλης, είναι σύμφωνα με την έκφραση : “ αστυισμός σαν τρόπος ζωής”, μια μετρήσιμη μεταβλητή. Η μόνιμη εγκατάσταση μιας ανθρώπινης κοινοτυπίας με υψηλή πυκνότητα και αρκετή ετερογένεια, εξασφαλίζει την εμφάνιση μιας νέας κουλτούρας με κύριο χαρακτηριστικό την μετάδοση από τις πρωτογενείς σχέσεις των αρχικών πληθυσμών σε δευτερογενείς σχέσεις, τον κατακερματισμό των ρόλων, την ανωνυμία, την απομόνωση, τις περιστασιακές, διατεταγμένες σχέσεις, την έλλειψη άμεσου κοινωνικού ελέγχου, την πολυμορφία και την προσωρινότητα των κοινωνικών υποχρεώσεων, τη χαλάρωση των οικογενειακών δεσμών και τον ατομικό συναγωνισμό. Το κοινωνικο - πολιτιστικό αυτό πλαίσιο, εξηγεί τελικά τις νέες μορφές της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Όλο το θέμα αυτό που επεξεργάστηκε από τον L. Wirth, αποτέλεσε έναν από τους θεμέλιους λίθους της “κοινωνιολογίας της πόλης”.

Ο Ernest W. Burgess, προτείνει τη συσχέτιση της οικονομικής ανάπτυξης με τους κοινωνικούς μετασχηματισμούς και την οργάνωση του χώρου, και επεξεργάζεται την περίφημη θεωρία του για την εξάπλωση της πόλης κατά ομόκεντρες ζώνες. Είναι μια θεωρία που δεν αποσκοπεί σε μια απλοϊκή εμπειρική γενίκευση αλλά σε μια επαλήθευση της εξάρτησης του χώρου και άρα της πόλης από μια δοσμένη κοινωνική δομή. Η αντιμετώπιση της πόλης ως κοινωνικού προϊόντος, βρίσκεται στη βάση του προσανατολισμού ολόκληρου του ιστορικού ρεύματος της κοινωνιολογίας της πόλης στις Η.Π.Α., με τους Munford, Sjoberg, Firey, Form, κ.α. προσανατολισμού που άσκησε και μια ιδιαίτερη έλξη στους ευρωπαίους κοινωνιολόγους, ιδίως γάλλους (Chevalier, Lefebvre).

Ο R.D. Mckenzie αντιμετωπίζει τη πόλη σαν οικολογικό σύστημα που προσπαθεί να ορίσει τις συνθήκες λειτουργίας του οργανισμού, ακολουθώντας μια διανοητική κατασκευή, παράλληλη με τον Malinowski, βασισμένη στο φονξιοναλισμό.

Προεκτείνοντας τη θέση του McKenzie, ο Hanley θα συστηματοποιήσει τις βάσεις αυτής της προοπτικής που ξεπερνά τις σχέσεις του χώρου και θεωρεί την κοινωνία διαδοχική άρθρωση ανθρώπινων κοινοτήτων που είναι ορισμένες στο χώρο. Αργότερα ο Duncan επεξεργάζεται την έννοια του “οικολογικού συμπλέγματος”, η οποία είναι ουσιαστικά μια ακόμη θεωρία της ρύθμισης, και της αλλαγής του κοινωνικού συστήματος της κοινότητας μέσα από την αλληλεπίδραση των τεσσάρων στοιχείων που τη συνθέτουν : περιβάλλον, πληθυσμός, τεχνολογία και κοινωνική οργάνωση.

Οι άξονες γύρω από τους οποίους απόκτησε θεωρητική υπόσταση η κοινωνιολογία της πόλης είναι ακριβώς οι εξής : ιδιαίτερο πολιτιστικό σύστημα, που παράγει νέους κανόνες και αξίες χαρακτηριστικές των σύγχρονων κοινωνιών · χώροι που τροποποιείται από τους μετασχηματισμούς της κοινωνικο - οικονομικής δομής· οικολογικός οργανισμός που αυτορυθμίζεται για ν’ ανταποκριθεί στις ανάγκες που δημιουργούνται στο εσωτερικό του ή που προκαλούνται από το εξωτερικό του περιβάλλον.

Παράλληλα υπάρχουν κι άλλες αναλύσεις πάνω σε πραγματικά αντικείμενα, τα οποία θεωρητικοποιούν με τέτοιο τρόπο που τελικά, εντάσσονται στην μια ή άλλη από τις παραπάνω κατευθύνσεις. Για παράδειγμα, η ανάλυση της κοινωνικής αποδιοργάνωσης των πόλεων και ιδιαίτερα της ατομικής παθολογίας και της περιθωριακότητας, ενσωματώνεται στην πράδοση της κοινωνιολογίας της πόλης και αυτό ισχύει στο μέτρο που γίνεται αποδεκτή η ύπαρξη μιας κουλτούρας των πόλεων, ενός αστικού πολιτισμού, δηλαδή ενός αστικού τρόπου ζωής, επακόλουθο της πυκνότητας και της ετερογένειας του πληθυσμού, η οποία καθορίζει την απώλεια της μηχανικής συνοχής της κοινότητας ή την εξάλειψη της, με συνέπεια έναν υψηλό ρυθμό κοινωνικής αποδιοργάνωσης.

Ως προς την ιστορία της ως θεσμός, η κοινωνιολογία της πόλης γνώρισε δυο χρυσές εποχές στις Η.Π.Α. : α) το μεσοπόλεμο, με τη μελέτη (που κατευθύνονταν από την σχολή του Σικάγου) των μηχανισμών αφομίωσης και κοινωνικής αποδιοργάνωσης στις μεγάλες πόλεις με ταχύρρυθμη ανάπτυξη· β) την περίοδο αμέσως μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο με τη μελέτη (που κατευθύνονταν από τη σχολή Μίτσιγκαν, η οποία όμως συνεχίστηκε και στο Σικάγο από τον Bogue) των φαινομένων διάχυσης των πόλεων και σχηματισμού αλληλοεξαρτημένων και ιεραρχημένων μητροπολιτικών περιφερειών.

Αντίστροφα, στη διάρκεια της δεκαετίας του 1960 πρατηρείται μια επιβράδυνση στην παραγωγή αυτής της επιστήμης.

Από την μια πλευρά, όσο οι βιομηχανικές κοινωνίες, γίνονται εξ' ολοκλήρου κοινωνίες πόλεων, η κοινωνιολογία της πόλης γίνεται γενική κοινωνιολογία, που εφαρμόζεται στη μελέτη του ιστού των δοσμένων κοινωνικών σχηματισμών. Τα πολυάριθμα εγχειρίδια κοινωνιολογίας της πόλης, αποτελούν στην ουσία μαθήματα κοινωνικής οργάνωσης και χαρακτηρίζονται από έναν έντονο εθνοκεντρισμό.

Από την άλλη πλευρά τα προβλήματα της πόλης που ζητούν λύση, δεν αφορούν πια την κοινωνική αφομοίωση αλλά τη διαχείριση του συνολικού συστήματος : την οργάνωση των “χωρικών” αλληλοεξαρτήσεων μέσα σ' ένα σύνθετο τεχνολογικό περιβάλλον, τη δράση του δημόσιου φορέα για την οργάνωση της κατανάλωσης των συλλογικών αναγκών, τις προσπάθειες ρύθμισης των κοινωνικών πιέσεων που παράγονται από τη “Χωρική” έκφραση των διαδικασιών καταμερισμού σε κοινωνικό και εθνικό επίπεδο. Έτσι με τη λύση των προβλημάτων αυτών, ασχολούνται τώρα πλήθος επιστήμονες και ειδικότερα τόσο οι πολεοδόμοι όσο και οι πολιτειολόγοι.

Το δάρος έχει μετατεθεί από την κοινωνική μεταρρύθμιση στον προγραμματισμό των πόλεων, με άλλα λόγια από τον κοινωνικό λειτουργό στον τεχνοκράτη.

Στην Ευρώπη, η κοινωνιολογία της πόλης είναι πριν απ' όλα αμερικάνικη. Αναπτύχθηκε σαν εξειδίκευση, κυρίως στην Αγγλία και τη Σκανδιναβία ακολούθησαν αυστηρά τα προηγούμενα πρότυπα. Ακόμη και στη Γαλλία, ο πρωτοπόρος της κοινωνιολογίας της πόλης Chombart de Lauwe, με τους συνεργάτες του, ακολούθησαν μέσα σε είκοσι χρόνια τις ίδιες φάσεις αυτής της εξέλιξης.

Αυτό που χαρακτηρίζει τη κοινωνιολογία της πόλης στη Γαλλία είναι πως το κοινωνικό αίτημα, που κατά βάση είναι αρμοδιότητα της κρατικής τεχνοκρατίας, διατυπώνεται με νέους όρους. Γίνεται λόγος για τεχνικό ορθολογισμό και για πολιτική σκοπιμότητα, και η απάντηση των κοινωνιολόγων βρίσκεται λίγο πιο μπροστά ή λίγο πιο πίσω από αυτή την τοποθέτηση του ζητήματος (Καστέλς 1971, σελ. 124-128).

IV. Η ΠΟΛΗ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Στην προκαπιταλιστική κοινωνία η ανθρώπινη ομαδοποίηση από την ίδια της τη φύση υποδηλώνουν αλληλεγγύηση μεταξύ των ατόμων. Κάθε άτομο ανήκε στην ομάδα που εκφραζόταν κι από την οποία μπορούσε να αξιώσει ασφάλεια, φροντίδα και τα στοιχειώδη υλικά μέσα συντήρησης.

Με την ανάπτυξη όμως του εμπορίου διαλύονται αυτές οι παραδοσιακές, κοινοτικές συνθήκες ζωής. Η φυγή των αγροτών προκαλεί την εξαφάνιση των αγροτικών κοινοτήτων, ο δεσμός του γένους, της φυλής, του χωριού διαλύεται και μετατρέπεται σ' ένα χρηματικό δεσμό, τ' άτομο απαγυμνώνεται από κάθε ευθύνη απέναντι στην κοινωνία και στ' άλλα άτομα. (Γκόρζ 1884, σελ. 87).

Η κοινωνία τώρα κυβερνιέται από τον ανταγωνισμό ο οποίος μεταμορφώνει τις μικρές επιχειρήσεις σε μεγάλες βιομηχανίες. Όλα τα στοιχεία της κοινωνίας αρχίζουν ν' αλλάζουν. Η πόλη μαζεύει τεράστιους πληθυσμούς οι οποίοι ζουν διασκορπισμένοι ανάμεσα σε ψυχρά κι άχρωμα κτίρια.

Η νέα συντεχνιακή δομή διαφέρει πολύ από την παραδοσιακή. Δεν προσφέρει καμμία συλλογικότητα. Την ιδιοκτησία την αποτελεί κύρια η εργασία κάθε ξεχωριστού ατόμου. Οι στενοί δεσμοί που δημιούργησε η συντεχνία αντικαθίστανται από το γραφειοκρατικό δεσμό ο οποίος προσφέρει μια ψυχρή αδιαφορία (Μαρξ - Ενγκλες 1977, σελ. 138).

Οι λαϊκές μορφές λήψης αποφάσεων στην κοινότητα έχουν αντικατασταθεί από την εκλογική διαδικασία που εναποθέτει την τύχη της πολιτικής στα χέρια των "αντιπροσώπων" που δεν έχουν καμμία σχέση με την κοινότητα.

Η παραγωγή γίνεται αυτοσκοπός. Η Βιομηχανία ανταποκρίνεται στις υλικές ανάγκες της ανθρωπότητας σχεδόν συμπτωματικά. Τα εμπορεύματα παράγονται για

ανταλλάγη. Ο παραγωγός δεν νοιάζεται αν αυτά είναι όμορφα ή άσχημα, χρήσιμα ή άχρηστα, ασφαλή ή επικίνδυνα. Σημασία έχει το κέρδος, να πουληθούν όσο γίνεται πιο πολλά και να ξεπεραστούν οι κίνδυνοι του ανταγωνισμού (Μαρξ - Εγγκλες 1977, σελ. 153).

Το ίδιο συνέβη και στην πόλη. Λίγο ενδιαφέρει αν η πόλη είναι άσχημη, αν υποβιάζει τους κατοίκους της αν μπορεί να γίνει κατοικήσιμη γενικά.

Αυτό που έχει σημασία είναι να πλουτίσουν περισσότερο οι επιχειρηματίες που αναλαμβάνουν να στεγάσουν μαζικά τον πληθυσμό. Αυτό που μετράει τελικά είναι η οικονομική ανάπτυξη. Έτσι λοιπόν έχουμε την ανάπτυξη της πόλης σαν αυτοσκοπό, χωρίς ανθρώπινα κριτήρια, παρά μόνο τα καταστροφικά αποτελέσματα της ίδιας της ανάπτυξης.

Έτσι η σύγχρονη πόλη γίνεται όλο και πιο ανίκανη να προσφέρει στο ελάχιστο υπηρεσίες για την ανθρώπινη κατοικία, και προσωπική ασφάλεια. Οι διαθέσιμες κατοικίες είναι ελάχιστες και η φτηνή κατασκευή τους απειλεί να μετατρέψει νεοκτισμένες κατοικίες σε πρόωρες τρώγλες.

Ο διαχωρισμός πάνω σε φυλετική ή οικονομική βάση αυξάνεται τόσο πολύ, σύμφωνα με το Μπούκτσιν (1979, σελ. 15), ιδιαίτερα στις αμερικάνικες πόλεις εξαιτίας της μαζικής συρροής μαύρων και Πορτορικανών στις αστικές περιοχές που οι πόλεις διαιρούνται εσωτερικά σε εχθρικές τάξεις : λευκοί ενάντια σε μαύρους και φτωχοί ενάντια σε εύπορους και πλούσιους.

Ο αέρας των σύγχρονων πόλεων είναι σοβαρά μολυσμένος και τ' απόβλητά τους παίρνουν τεράστιες διαστάσεις. Τα εγκλήματα έχουν τόσο πολύ αυξηθεί που ακόμα και στις πιο πλούσιες περιοχές ο κάτοικος ζει κάτω από το φόβο και την ανασφάλεια.

Οι διομηχανίες φεύγουν από τις μεγαλύτερες πόλεις αφήνοντας πίσω τους ένα παρασιτικό στρώμα πληθυσμού να ζει με το επίδομα της ανεργίας και από το

έγκλημα. Η εκπαίδευση βρίσκεται σε κατάσταση αποσύνθεσης. Τα σχολεία μοιάζουν μ' αναμορφωτήρια που οι δάσκαλοι ασχολούνται περισσότερο με την πειθαρχία παρά με την παιδαγωγική.

Ακόμη όμως η παρακμή της πόλης (της σύγχρονης πόλης) προέρχεται από τη βρωμιά και τα σκουπίδια που μαζεύονται στους δρόμους, από το θόρυβο καθώς και από το φοβερό συνωστισμό στους δρόμους.

Αλλά η πιο σοβαρή συμφορά που έχει βρει την σύγχρονη πόλη είναι η αποξένωση του ανθρώπου από τον άνθρωπο, η καθημερινή αλλοτρίωσή του μέσα σ' αυτή, το ότι τελικά ο "άνθρωπος" έχασε τον "άνθρωπο".

Υ. ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ - ΚΑΤΟΙΚΙΑ

Η πολεοδομία και τα γενεσιουργά της αίτια.

Σύμφωνα με το Μπούκτσιν (1979, σελ. 75), η πολεοδομία εμφανίστηκε σαν ξεχωριστός κλάδος τον 19ο αιώνα, όχι μόνο επειδή είχαν εκφυλιστεί οι μεγάλες πόλεις αλλά και γιατί είχαν αντικειμενοποιηθεί ο προγραμματισμός και το σχέδιο μιάς πόλης.

Στην αρχαιότητα, έπρεπε να γνωρίζει κανείς την Αθήνα, πολύ καλά, για να μην χαθεί. Επικρατούσε φοβερή αταξία: οι δρόμοι ήταν συχνά τόσο στενοί, που μόλις μπορούσε να περάσει ένας άνθρωπος και ένας γαΐδαρος.

Αλλά η Αθηναϊκή ζωή, δεν προοριζόταν να διώνεται στο σπίτι. Ο αστικός χώρος αναπτύχθηκε αυθόρμητα, από την επιθυμία για στενή συναναστροφή.

Αφού λοιπόν η Αγορά ήταν το πεδίο της Αθηναϊκής ζωής, ο δρόμος δεν αντιμετωπιζόταν σαν το βασικό στοιχείο ενός σχεδίου, αλλά σαν ο ελάχιστος χώρος, που αφήνονταν για την κυκλοφορία. Το κύριο μέλημα των Αθηναίων ήταν η Αγορά και η Ακρόπολη, που χρησίμευε σαν φρούριο και θρησκευτικό κέντρο.

(Ανοικτο Πανεπιστήμιο 1987, σελ. 32).

Η μεσαιωνική κοινότητα διατήρησε αυτό το πνεύμα του αυθόρμητου, ανθρώπινου σχεδίου και της ανθρώπινης κλίμακας. Προχωρώντας κανείς στους δρόμους της μεσαιωνικής κωμόπολης, δεν ανακαλύπτει μια στατική αρχιτεκτονική, αλλά μια δυναμική ετερογένεια. Μια μεσαιωνική κωμόπολη είναι σαν μια μεσαιωνική ταπετσαρία : “ το μάτι ελκόμενο από την πλούσια μορφή του σχεδίου, περιπλανιέται μπρός, πίσω σ’ όλη την υφή του ...” (Λ. Μάμφορντ 1961, σελ. 277).

Η πολεοδομία υπάρχει από τη στιγμή που η ανερχόμενη κοινωνία της αγοράς, δεν

θα μπορέσει να γεννήσει αυθόρμητα, μια κατοικήσιμη, καθαρή, αποτελεσματική και πάνω απ' όλα, όμορφη πόλη. Όπως αναφέρει ο Μπούκτσιν (1979, σελ. 80) στο βαθμό που η πολεοδομία έγινε ένα εξειδικευμένο επάγγελμα, ξέπεσε και αυτή στον καταμερισμό της εργασίας, της ίδιας κοινωνίας που επιδίωκε να ελέγξει. Στο βαθμό που δεν ανέλυσε κριτικά τις αστικές σχέσεις, αφομιώθηκε γρήγορα μέσα στην κυρίαρχη κοινωνική τάξη.

Όπως παρατηρεί ο Μπενέβολο (1974, σελ. 36), η πολεοδομία παραμένει πάντα πίσω από τα γεγονότα που υποτίθεται ότι προσπαθεί να ελέγξει. Τελικά διατηρεί μόνο έναν επανορθωτικό χαρακτήρα.

Με την ανάπτυξη της καπιταλιστικής βιομηχανίας, η πολεοδομία μεταφράζει την αποδοτικότητα, το μειωμένο κόστος και την απόλυτη λειτουργική χρησιμότητα, σε κανόνες ομορφιάς και αστικής πληρότητας.

Η καταστροφή του περιβάλλοντος, παίρνει διαστάσεις τραγωδίας, με τη συνεχή υποβάθμιση της κοινωνίας και των ανθρώπινων αξιών, σε εμπορεύματα. Αντίθετα με την αρχιτεκτονική, που ασχολείται μ' ένα κτίριο, η πολεοδομία τείνει να επηρεάσει τον γενικό περίγυρο του κατοίκου της πόλης.

Μέχρι το τέλος του 19ου αιώνα, οι προσπάθειες ανοικοδόμησης παλιών πόλεων, ή ο σχεδιασμός νέων, σπάνια ξεκινούσε τα όρια της πειραματικής προσπάθειας.

Τα πρώτα δήματα προς την πολεοδομία, ήταν νομοθετικά μέτρα και ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση των συνθηκών υγιεινής, στο πρώτο μισό του 19ου αιώνα.

Στη συνέχεια διατυπώνοντας σχέδια από τους λεγόμενους ουτοπικούς σοσιαλιστές, για μια καθολική αναδιάρθρωση της αστικής ζωής, όπου συγχωνεύονται πόλη και ύπαιθρος, η βιομηχανία με την γεωργία.

Στο τέλος του 19ου αιώνα με την αναγνώριση των εργατικών ενώσεων, οι ιδέες των ουτοπιστικών χάνουν τη σημασία τους. Συγχρόνως πραγματοποιείται μια εντυπωσιακή θεωρητική ανάσχεση, με τη διάδοση του Μαρξισμού.

Ο Ένγκελς (1980, σελ. 50) υποτιμά κάθε νέο σχέδιο για την πόλη και τη στέγαση της εργατικής τάξης, γιατί θεωρεί απαραίτητο να γίνει προηγουμένως η σοσιαλιστική επανάσταση. Η έμφαση που δίνει ο Μάρξ στην πόλη ανάμεσα στη μισθωτή εργασία και το κεφάλαιο, θάβει σχεδόν ολοκληρωτικά το αστικό ζήτημα.

Ο Μπενέβολο (1974, σελ. 16) αναλύοντας τη θέση που είχε η πολεοδομία στα τέλη του 19ου αιώνα αναφέρει ότι όντας αποκλεισμένη από την πολιτική συζήτηση, κινδύνευε να γίνει, όπως και έγινε τελικά, μια καθαρά τεχνική υπόθεση, στην υπηρεσία των κατεστημένων δυνάμεων.

Στα 1890 ο Χαουαρντ προτείνει ένα σχέδιο πόλης, γνωστό με το όνομα “Κηπούπολη”. Προτείνει την ανοικοδόμηση πόλεων που θα συνδυάζουν τις κοινωνικές και πολιτιστικές ευκολίες της πόλης, με την φύση που προσφέρει το χωριό. Ουσιαστικά, προτείνει έναν συνδυασμό πόλης και υπαίθρου, αφαιρώντας όμως τα αναρχικά και σοσιαλιστικά του στοιχεία.

Μέχρι τα μέσα του 20ου αιώνα κτίζονται πόλεις στην Αγγλία και στις Η.Π.Α., που πλησιάζουν την πρόταση του Χάουαρντ. Βέβαια τα καλοφτιαγμένα πάρκα ταυτίζονται με την εναρμόνιση με τη φύση, όπως και η κατασκευή λίγων αγροικιών και πλακοειδών πολυκατοικιών ταυτίζονται με την αυθόρμητη αρχιτεκτονική ετερογένεια. Στην καλύτερη περίπτωση αυτές οι πόλεις διαφέρουν από τα προάστια, γιατί συντομεύουν την απόσταση μέχρι τον τόπο εργασίας και οι περισσότερες υπηρεσίες, προσφέρονται στην ίδια την πόλη.

Η δεκαετία του ' 60 εγκαινίασε μια νέα εποχή στον ορισμό της πόλης και της κοινότητας. Αυτή η προσέγγιση είναι προσωποκεντρική και γέννησε μια έντονη κριτική για την υπάρχουσα πολεοδομία. Οι νεοί σχεδιαστές πιστεύουν ότι ο σχεδιασμός του χώρου, θα πρέπει να ενθαρρύνει τις κοινωνικές σχέσεις, την ομαδική συμβίωση, τους μη ιεραρχικούς τρόπους οργάνωσης.

Η ανθρώπινη πόλη είναι γι' αυτούς ένας τρόπος ζωής που συγχωνεύει τις ατομικές και αστικές ανάγκες και τις κάνει συμπλήρωμα των κοινωνικών και οικολογικών αναγκών.

Ωστόσο οι ιδέες αυτές της δεκαετίας του '60, έχουν υποχωρήσει στις μέρες μας. Στην σημερινή πραγματικότητα, οι παλιές πόλεις συνεχίζουν να μεγαλώνουν και η πολεοδομία δεν προσφέρει καμία λύση, σ' αυτή την αυξανόμενη τάση.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Μίτσερλιχ : Η πόλη του χθές υπάκουσε στους νόμους των ζωντανών πλαμάτων. Μεγάλωνε δέβαια· αλλά οργανικά - σε λόγο ευθύ προς τις σύντομες και σύμπνοες προσπάθειες του πληθυσμού της. Η πόλη του σήμερα κατασκευάζεται μια κι έξω, σαν αυτοκίνητο.

Το να μιλάμε συνεπώς, για οργανικότητα σε σχέση με την ανάπτυξη της, καταντάει, αν όχι ευφημισμός, άτοπη παρομοίωση (Α. Μίτσερλιχ 1967, σελ. 50).

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΗ

“ Το πρόβλημα της κατοικίας είναι ένα από τα κοινωνικά προβλήματα που γεννιούνται στον καπιταλισμό, όταν με την αύξηση του πληθυσμού των πόλεων και την μετατροπή της κατοικίας σε εμπορεύματα επιδεινώνονται απότομα οι συνθήκες κατοικίας των εργαζομένων με την τεράστια ύψωση των ενοικίων (Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια 1980, τόμος 16, σελ. 426).

Με την ανάπτυξη του καπιταλισμού, οι παραδοσιακές κατοικίες των διαφόρων λαών, αντικαταστάθηκαν σταδιακά από τις τυπικές κατοικίες της καπιταλιστικής εποχής. Η εξέλιξη της δομικής τεχνικής και η εμφάνιση νέων κατασκευών και υλικών, η εσωτερική υδραυλική εγκατάσταση, η κεντρική θέρμανση, οι ανελκυστήρες, η ηλεκτροδότηση και η παροχή φυσικού αερίου, βελτίωσαν ριζικά την ποιότητα της κατοικίας και έκαναν δυνατή την κατασκευή νέων τύπων, όπως πολυορόφων, συγχροτημάτων διαμερισμάτων, σπιτιών σε διάφορα σχέδια.

Στο κεφαλαιοκρατικό σύστημα, η απόλαυση των επιτεύξεων της τεχνολογικής προόδου στον τομέα της κατοικίας, εξαρτάται από την κοινωνική τάξη, στην οποία ανήκει ο καθένας. Οι κατοικίες της αστικής τάξης και του προλεταριάτου διαφέρουν στο μέγεθος, στο χώρο κατ' άτομο, στις ανέσεις και στην διακόσμηση.

Επίσης στο κεφαλαιοκρατικό σύστημα παρατηρείται σοβαρή κρίση, στο ζήτημα της εύρεσης κατοικίας. Για τον Ένγκλες μόνο η κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας στη γη και το χτίσιμο φτηνών και υγιεινών διαμερισμάτων, μπορεί να λύσει το πρόβλημα της κατοικίας.

Η λεγόμενη στενότητα κατοικίας, που υποστηρίζει ο Ένγκλες (1980, σελ. 30) είναι ένα φαινόμενο που έπληττε τις καταπιεζόμενες τάξεις, σ' όλες τις εποχές.

Ειδικά, τις περιόδους όπου μεγάλες μάζες εγκαθίσταντο από την ύπαιθρο στις πόλεις, η ζήτηση αυξανόταν και στην συνέχεια και το κόστος της κατοικίας.

Το μεγαλύτερο λοιπόν μέρος των πολιτών, δεν μπορούσε ν' αποκτήσει δική του κατοικία, στις μεγάλες πόλεις.

Το 19ο αιώνα η πολυκατοικία (κερδοσκοπικό κτίριο) αποτέλεσε σταδιακά τον κύριο τύπο πολυώροφης κατοικίας στην καπιταλιστική πόλη. Οι κατοικίες της πόλης ήταν εξαιρετικά ποικίλες ανάλογα με τις τοπικές συνθήκες κ.α. αλλά κύρια ανάλογα με τα κοινωνικά στρώματα για τα οποία προορίζονταν.

Σε πολλές όμως χώρες συνέχιζαν να υπάρχουν για μεγάλο χρονικό διάστημα στις πόλεις, κατοικίες που έμοιαζαν μ' αυτές της υπαίθρου.

Από την Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια, παίρνουμε τις πληροφορίες, σύμφωνα με τις οποίες στις δεκαετίες του 1830 & 1840 διαδόθηκαν πολύ οι εκμεταλλεύσιμες πολυκατοικίες. Η λογικά σχεδιασμένη διάταξη των χώρων, η σωστή λειτουργία των υδραυλικών εγκαταστάσεων (μπάνιο, τουαλέτα) και των ανελκυστήρων, συνέτεινε στη διάδοση των πολυκατοικιών με πολλά διαμερίσματα και στη σωστή διάταξη όμοιων κατά οροφή διαμερισμάτων. Τα προνομιούχα στρώματα ζούσαν σε κτίρια με ακριβιά διαμερίσματα πολλών δωματίων με όλα τα είδη ανέσεων. Στις κερδοσκοπικές πολυκατοικίες για τα μεσαία τα λιγότερο προνομιούχα στρώματα, τα διαμερίσματα είχαν μικρότερα και λιγότερα δωμάτια, χειρότερο εξοπλισμό και μετριότερη κατασκευή. Τα συγκροτήματα πολυκατοικιών που βρίσκονταν στα περίχωρα των πόλεων, κοντά σε εργοστάσια, όπου κατοικούσαν περισσότεροι εργαζόμενοι, είχαν κατώτερη ποιότητα κατασκευής. Πολλά διαμερίσματα είχαν ένα μικρό δωμάτιο και κουζίνα, συχνά χωρίς τρεχούμενο νερό ή μπάνιο. Εκτός από τις πολυκατοικίες διαδόθηκαν και οι πολυκατοικίες με εξώστες καθώς και οι πολυκατοικίες με πολλά διαμερίσματα κατά μήκος ενός διαδρόμου. Αυτά είχαν κυρίως μικρά διαμερίσματα

που νοικιάζονταν ολόκληρα ή κατά δωμάτιο. Για μεγαλύτερα κέρδη, οι ιδιοκτήτες των κτιρίων έκτιζαν το 80- 95% του οικοπέδου μ' αποτέλεσμα να φτιάχνουν κτίρια με στενές αυλές σαν πηγάδια ή ακόμα στενότερους φωταγωγούς. Πολλοί χώροι στα κτίρια αυτά δεν είχαν φυσικό φως και εξαερισμό και μερικά διαμερίσματα βρίσκονταν σε υγρά ημιυπόγεια. Μεγάλος πάντως αριθμός εργαζομένων δεν είχε τη δυνατότητα να κατοικήσει ακόμα και σε τέτοιες κατοικίες, επειδή το νοίκι ήταν ψηλό και αναγκαζόταν να νοικιάσει τμήματα δωματίων ή κρεβάτια ή να μένει σε υπόγεια, σε παράγκες, τρώγλες, και σε κτίρια που έμοιαζαν με στρατώνες, όπου συνοστίζονταν δεκάδες και μερικές φορές ακόμα και εκατοντάδες άτομα σε μεγάλες αίθουσες, όπου χωρίζονταν με κουρτίνες για τις οικογένειες και με κρεβάτια το ένα πάνω στο άλλο.

Ο Προυντόν θίγει το πρόβλημα της κατοικίας μ' ένα πολύ εύστοχο τρόπο : “ Δεν διστάζουμε να ισχυριστούμε ότι δεν υπάρχει μεγαλύτερος χλευασμός για τον πολιτισμό του περίφημου αιώνα μας από το γεγονός ότι στις μεγάλες πόλεις 30% και πάνω του πληθυσμού δεν έχουν μία στέγη που να μπορούν να λένε ότι είναι δική τους. Τα σπίτι και η εστία που είναι ο καθαυτό πυρήνας της ηθικής και οικογενειακής ζωής, έχουν παρασυρθεί στον κοινωνικό στρόβιλο...

Από την άποψη αυτή είμαστε πολύ χειρότερα από τους άγριους. Ο τρωγλοδύτης έχει τη σπηλιά του, ο αυστραλός την πλίθινη καλύβα του, ο ινδιάνος την δική του εστία, ο σύγχρονος προλετάριος κρέμεται πραγματικά στον αέρα. (Ένγκελς 1980, σελ. 27).

Ταυτόχρονα αναγείρονται μέγαρα και επαύλεις στις πόλεις και τα προάστια για την μεγαλοαστική τάξη. Το νέο σχέδιο κατοικίας εξυπηρετεί τις ανάγκες της καθημερινής ζωής της οικογένειας του ατού και εξασφαλίζει την μεγαλύτερη δυνατή άνεση.

Ο αγώνας των εργαζομένων για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης τους, υποχρέωσε την αστική τάξη να ικανοποιήσει εν μέρει τις οικιστικές τους ανάγκες. Μεγάλο - βιομήχανοι έχτισαν οικιστικά συγκροτήματα για τους εργάτες τους, ειδι-

κότερα τον 19ο αιώνα.

Στις αρχές του 20ου αιώνα άρχισε να προωθείται η κατασκευή εργατικών με “κοινωνική” πρωτοβουλία, δηλαδή από τον δήμο και τους συναιτερισμούς με παροχές και δάνεια από το Κράτος. Τέτοιες κατασκευές ρυθμίζονταν με ορισμένους κανόνες και προδιαγραφές που έκαναν δυνατή τη βελτίωση των ανέσεων των διαμερισμάτων (π.χ. η υποχρέωση χρησιμοποίησης υδραυλικών εγκαταστάσεων, αποχέτευσης και χωριστής τουαλέτα).

Η “κοινωνική” οικοδόμηση φτηνών εργατικών διαμερισμάτων πήρε έκταση στην Ευρώπη κατά την δεκαετία του 1920, με την εμφάνιση οξείας κρίσης στο οικιστικό ζήτημα, και είχε μεγάλη επίδραση στην εξέλιξη της κατοικίας, στην αρχιτεκτονική και τη πολεοδομία του 20ου αιώνα.

Η διαμόρφωση της σύγχρονης κατοικίας την περίοδο αυτή επηρεάστηκε σημαντικά από τις ιδέες της λειτουργικότητας.

Κτίστηκαν συγκροτήματα κατοικιών και οικισμοί με φτηνά πολυώροφα (όχι πάνω από 4 ορόφους) σπίτια καθώς και ολιγώροφα με διαμερίσματα, στοές και χωριστές εξόδους. Παρά τις διαφορές της “κοινωνικής” οικοδόμησης, στην Ευρώπη υπήρχε ο κοινός στόχος για την βελτίωση των συνθηκών υγιεινής.

Η σωστή τοποθέτηση του κτιρίου στο χώρο του οικοπέδου και η τυποποίηση των διαμερισμάτων εξασφάλισε τον καλύτερο δυνατό και ομοιόμορφο εξαερισμό και μόνωση.

Άρχισαν να εισάγονται μοντέρνες εσωτερικές υδραυλικές εγκαταστάσεις, κεντρική θέρμανση, ηλεκτρισμός, εντοιχισμένη επίπλωση κι εξοπλισμός κουζίνας. Η κατά σειρά διάταξη των μικρών διαμερισμάτων εξυπηρετούσε την αποτελεσματική οργάνωση των οικιακών λειτουργιών.

Η “κοινωνική” οικοδόμηση όμως δεν έλυσε το πρόβλημα της κατοικίας των εργατών μέσου και χαμηλού εισοδήματος. Η κατοικία “χαμηλού κόστους” που ήταν

καλύτερα οργανωμένη από τις κερδοσκοπικές οικοδομές λόγω του υψηλού ενοικίου ήταν κυρίως προσιτή στους μικροαστούς των αστικών περιοχών και στους εργάτες με υψηλό ημερομίσθιο (Ένγκλες 1980, σελ. 49).

Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο 1939 - 1945, που προκάλεσε μεγάλη καταστροφή στις οικοδομές πολλές ευρωπαϊκών χωρών, η μαζική οικοδόμηση κατοικιών έγινε κυρίως με κρατικά και δημοτικά κεφάλαια ή με κρατικά δάνεια. Αργότερα διαδόθηκε η συνεργατική οικοδόμηση πολυώροφων κατοικιών.

Στις δεκαετίες 1950 και 1960 κτίστηκαν επίσης οικοδομές με τη μορφή “πύργου” όπως και άλλες που αποτελούνταν από πολλές μονάδες διαταγμένες σε διάφορα σχήματα.

Παρά την μεγάλη ποικιλία στον τρόπο Οργάνωσης της κατασκευής, το υψηλό κόστος στις καπιταλιστικές χώρες παραμένει αμετάβλητο. Τα ενοίκια των διαμερισμάτων και η αγορά τους με δόσεις αποτελούν μεγάλο βάρος για τον προϋπολογισμό των εργαζομένων. Η τυποποίηση όμως των κατοικιών (ιδιαίτερα των αστικών) δεν εξαλείφει την παρατεταμένη συνύπαρξη νέων τύπων κατοικιών με παραδοσιακές κατοικίες. Αυτό ισχύει και για τις προηγμένες χώρες αλλά περισσότερο για τις υπανάπτυκτες χώρες της Ασίας, Αφρικής και της Λατινικής Αμερικής. Στις χώρες αυτές πολλές πόλεις περιβάλλονται από τεράστιες φτωχογειτονιές, όπου συχνά περισσότερο από το 1/3 του πληθυσμού της πόλης ζει σε ερειπωμένα χαμόσπιτα. “Έτσι στις ΗΠΑ στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1960 - 70, σε απαρχαιωμένα, ακατάλληλα για κατοικία οικήματα ζούσε σχεδόν το 25% του πληθυσμού των πόλεων, στην Μεγάλη Βρετανία το 28%, στην Ιαπωνία το 23%, στην Γαλλία το 25% περίπου.

(Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια, 1980, τόμος 16, σελ. 427).

VI. ΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗ

“ Άμα γίνεις ολοτελώς αλλότριως
παύεις πλέον να είσαι άνθρωπος”

Η ΠΟΛΗ ΠΗΓΗ ΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗΣ

Αλλοτρίωση σημαίνει αποξένωση. Είναι μια διαδικασία, που όταν ολοκληρωθεί, κάνει το άτομο να αισθάνεται “ξένο” από τον κόσμο που το περιβάλλει. Στο ομώνυμο μυθιστόρημα του Αλμπερ Καμύ, ο ξένος νοιώθει τόσο ασφυκτικά, ώστε τελικά οδηγείται στο θάνατο.

Η ολοκλήρωση του ατόμου εξαρτάται από την ικανότητα του να ενσωματώνει σ’ ένα δημιουργικό σύνολο τις διάφορες πλευρές της ανθρώπινης ζωής, την εργασία, το παιχνίδι, το συναίσθημα, το ιδιωτικό και το κοινωνικό. Αυτή η διαδικασία δεν είναι μια εντελώς προσωπική υπόθεση. Για τα περισσότερα άτομα η ικανότητα αυτή εξαρτάται πάρα πολύ από το βαθμό που η ίδια η κοινωνία ολοκληρώνεται στην πορεία της καθημερινής ζωής. Στο μεσαίωνα, το άτομο ικανοποιούσε όλες τις πλευρές της ζωής του μέσα στην κοινότητα. Μέσα σ’ αυτή έβρισκε το σύντροφό του, ανέτρεφε τα παιδιά του, εργαζόταν κι έπαιζε, σκεπτόταν και ονειρευόταν, συμμετείχε στην διοίκηση της κοινωνικής ζωής και όλα αυτά συνέβαιναν χωρίς να νιώθει ότι κάποια απ’ αυτές τις πλευρές της ζωής του ήταν διαχωρισμένη από τις άλλες (Μπούκτσιν 1979, σελ. 51).

Η σύγχρονη πόλη διαχωρίζει τις πλευρές αυτές της ζωής, τις τοποθετεί σε θεσμούς, απομακρύνοντας το άτομο από το πραγματικό περιεχόμενο της ζωής.

Η εργασία βρίσκεται αλλού από τον τόπο κατοικίας και αναμορφώνεται από τεράστιους οργανισμούς σε γραφεία και βιομηχανικές επιχειρήσεις. Συγγέεται με την

παραγωγή και η αναγκαιότητα παραγωγής ανταγωνίζεται την επιθυμία για δημιουργία. Πόσο δυνατή όμως είναι η δημιουργικότητα σ' έναν άνθρωπο "που σέρνεται από το κρεβάτι κάθε πρωί στις 6, τραντάζεται στα προαστικά τρένα, κουφάινεται από το σαματά της μηχανής, ξεπλένεται και αποστειρώνεται από τους ρυθμούς, τις χωρίς νόημα χειρονομίες, τον στατικό έλεγχο και πετιέται προς το τέλος της ημέρας στις αίθουσες σταθμών, ναούς αναχώρησης, για την κόλαση των εβδομάδων και για το μηδαμινό παράδεισο των "γουϊκ-εντ" όπου το πλήθος κοινωνάει μεσ' την κούραση και την αποκτήνωση. Από την εφηβεία ως τα χρόνια της σύνταξης οι 24ωροι κύκλοι διαδέχονται ο ένας τον άλλο στο πανομοιότυπο κομμάτιασμά τους σαν σπασμένη τζαμαρίας : θρύψαλο πετρωμένου ρυθμού, θρύψαλον χρόνου που είναι χρήμα, θρύψαλο της υποταγής, θρύψαλο της ανίας, θρύψαλο της κούρασης. Ως τα γηρατειά, η ζωή παντού συντρίβεται από τα κτυπήματα της καταγκαστικής εργασίας. (Βάνεγκεμ 1920, σελ. 57).

Το παιχνίδι οργανώνεται και η ψυχαγωγία έχει σχεδόν διομηχανοποιηθεί. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και επικοινωνίας καταστρέφουν τη φαντασία του ατόμου και καθορίζουν τις επιθυμίες του. Το άτομο, υποβιβάζεται σ' ένα υποκατάστατο θεατή των ίδιων των φαντασιώσεων του. Η πολιτική ζωή αποτελείται από τεράστιους γραφειοκρατικούς θεσμούς που χειραγωγούν τους ανθρώπους σαν μάζες και κατασκευάζουν την κοινή γνώμη. Η ατομική επικοινωνία μετατρέπεται σε μαζική και η ατομική κουλτούρα επίσης σε μαζική.

Η ιδιωτική ζωή του ατόμου έχει μετατραπεί σε δημόσια, με το να υπογορεύεται στο άτομο πως θα εκπαιδευτεί, πως θ' αναθρέψει τα παιδιά του, πως θα κάνει έρωτα, πως θα φτιάξει το σπίτι του πως θα οργανώσει τη ζωή του γενικά.

(Βανεγκεμ 1920, σελ. 38).

Ο ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Το εμπόρευμα παίζει έναν κοινωνικό ρόλο που διαμορφώνει την κοινωνική ζωή, ρυθμίζοντας με βάση την ανταλλακτική του αξία τις κοινωνικές σχέσεις, ανάμεσα στους κατόχους των εμπορευμάτων. Οι σχέσεις των κατόχων εμπορευμάτων έχουν μεταξύ τους σχέσεις που ρυθμίζονται από τις ανταλλακτικές αξίες των εμπορευμάτων τους και από το γεγονός ότι και αυτή η ύπαρξη τους εξαρτάται από την ανταλλαγή των εμπορευμάτων τους. Η ανταλλαγή εμπορευμάτων γίνεται δηλαδή η ίδια, βάση των κοινωνικών τους σχέσεων. Κανείς δεν εξαιρείται από τις ανταλλακτικές αυτές σχέσεις, γιατί όποιος θέλει να ζήσει πρέπει να αγοράσει και να πουλήσει.

Οι άνθρωποι όμως δεν έχουν μόνο οικονομικές σχέσεις μεταξύ τους, αλλά και πνευματικές, φιλανθρωπικές, σεξουαλικές, αθλητικές, σχέσεις διασκέδασης κ.λ.π. Δεν παράγουν μόνο εμπορεύματα αλλά και λέξεις, αστεία επιθετικότητες, εκδουλεύσεις, τρυφερότητες κ.λ.π. Το κάθε τι όμως που κάνουν έχει τη θέση του μέσα στο κοινωνικό πλέγμα που το καθορίζουν οι νόμοι της παραγωγής εμπορευμάτων. Ουσιαστικά, αντιμετωπίζουν ο ένας τον άλλο σαν κάτοχοι εμπορευμάτων και χρημάτων, γιατί αυτό είναι η οικονομική βάση, σύμφωνα με την οποία είναι ρυθμισμένη ολόκληρη η κοινωνία, μεταβάλλονται σ' εμπορεύματα και οι διανοητικές, οι φιλανθρωπικές και λοιπές δραστηριότητές τους. Το ερώτημα του προσανατολισμού τους δεν είναι : τι ανάγκες ικανοποιώ με τη δραστηριότητά μου ; αλλά : τι λαμβάνω σαν αντίτιμο. Αυτή είναι και σε γενικές γραμμές η περιγραφή του εμπορευματικού χαρακτήρα των σχέσεων μας με τους συνανθρώπους μας (Ντήτερ Ντούμ 1976, σελ. 86-87).

Οι άνθρωποι αντιμετωπίζουν ο ένας τον άλλο σαν κάτοχοι εμπορευμάτων. Μέσα σ'

αυτή την “αντιμετώπιση” βρίσκεται μια απόσταση μια ξενότητα και μια απομόνωση, που σίγουρα συνδέεται ήδη με μια σημαντική τάση για φοβία. Ο “άλλος” υπάρχει πάντα ο κίνδυνος να γίνει εχθρός μας, κάτι που πράδειγμα μεταμορφώνεται στον φόβο ότι θα μπορούσε “να μας ρίξει” να μας εξαπατήσει ή να μας εκμεταλλευτεί. Σε όλες τις εποχές ο άνθρωπος ήταν όχι και τόσο εύκολο πλάσμα σε ό,τι αφορούσε τις συναλλαγές του με τους άλλους. Και τούτο γιατί είναι ένα πολυσύνθετο ον. Ο κάθε άνθρωπος είναι διαφορετικός από τους άλλους. Αυτό το διάφορο των ανθρώπων προκαλεί επάνω στη συνεργασία και στη συμβιωτική τους ζωή, δυσκολίες στη συν-νενόηση και στις συναλλαγές. Οι εμπορευματικές σχέσεις των ανθρώπων, καταστρέφουν την ανθρώπινη αλληλεγγύη, παρουσιάζονται η συμπάθεια και η αγάπη σαν αγοραστές αξίας, που μπορεί να τις κερδίσει κανείς με το να επιστρατεύσει μια ορισμένη τεχνική συμπεριφορά (μάσκα χαρακτήρα).

Εδώ θα μπορούσαμε να αναφερθούμε στο “υπαρξιακό άγχος” που χαρακτηρίζει τις ανθρώπινες σχέσεις σήμερα, και σημαίνει ότι συχνά οι φόβοι μας δεν παρουσιάζονται με καμιά συγκεκριμένη και συνειδητή μορφή, αλλά αντίθετα με τη μορφή μιας γενικής ανασφάλειας. Ο φόβος μπροστά στους άλλους χαρακτηρίζει πραγματικά ολόκληρη τη ζωή του καπιταλιστικού ανθρώπου. Τον συνοδεύει πάντα σε όλες τις δραστηριότητες του και στις σχέσεις του με τους συναθρώπους του. (Ντήτερ Ντούμ 1976, σελ. 91).

Η κοινωνική ζωή, όπως διαμορφώνεται από την μαζικοποιημένη πόλη μπλάνει πάνω από την προσωπική ζωή υποβιβάζοντας το άτομο σε μέρος του συνόλου. Δεν υπάρχουν ανθρώπινες σχέσεις για τον γραφειοκράτη. Ο ίδιος ο άνθρωπος μετατρέπεται σε “φάκελο”. Ο άνθρωπος γίνεται “περίπτωση”.

Κάποτε η πόλη πρόσφερε πλούσια εσωτερική εμπειρία στο άτομο, ενώ σήμερα κάθε πλευρά της ζωής καλλιεργεί την εσωτερική πτώχευση. Τα τεράστια κτίρια εκμηδενίζουν την αίσθηση της προσωπικής κυριαρχίας και της μοναδικότητας. Κι

έτσι οι άνθρωποι μοιράζονται την αγάπη τους, να βοηθάει ο ένας τον άλλο, ζουν απομονωμένοι, αποξενωμένοι, εχθρικοί ο ένας στον άλλο. Γεμάτοι επιθετικότητα και αρρωστημένες συμβατικότητες ενισχύουν την έλλειψη της ανθρώπινης αλληλεγγύης που τους υπόβαλλε χωρίζοντας τους ένα απάνθρωπο καθεστώς : η δικτατορία του χρήματος.

Καθώς ο απλός άνθρωπος αποσύρεται από την συμμετοχή του στις πολιτικοκοινωνικές υποθέσεις, τείνει να επιστρέψει στο νόμο της ζούγκλας που συντρίβει κάθε ίχνος ατομικότητας. Ο πολίτης προκειμένου να εκδικηθεί όλους αυτούς που θεωρεί υπαίτιους για την μιζέρια του, στρέφεται ενάντια στην πόλη με τάσεις καταστροφικές. Με το να προκαλεί ρύπανση στους δρόμους, καταστροφή στη “δημόσια” ιδιοκτησία. Βρίσκει διέξοδο στη διαστροφή, το μίσος, το φθόνο, τη μοναχικότητα, τον αλκοολισμό, τα ναρκωτικά, το ναρκισσισμό, τις διάφορες ψυχώσεις, την αυτοκτονία, το σεξουαλικό έγκλημα, το φόνο.

Η εξαθλίωση έχει πάρει θέση στις ψυχικές , πνευματικές και ηθικές δυνάμεις των ανθρώπων. Οι πνευματικές δυνάμεις κρίνονται και αναπτύσσουν ανάλογα με το βαθμό της οικονομικής - κοινωνικής τους χρησιμότητας. Κάθε ουδέτερο μορφωτικό ιδανικό είναι καταδικασμένο σε μαρασμό. Σύμφωνα με τον Χόφμαν “οι ίδιες δυνάμεις που υπονομεύουν την πνευματική υπόσταση της κοινωνίας έχουν αρχίσει από καιρό να φθείρουν όχι μόνο τις αμφιβολίες της ειδικά αστικής ηθικής, αλλά ταυτόχρονα να παραμορφώνουν όλες τις μορφές της κοινωνικής συμβίωσης γενικά. Η ηθική αδιαφορία της αρχής του κέρδους έχει κάνει στην κοινωνία τα πάντα αργυρώνητα : φρονήματα, τιμή, συνείδηση. Με τα μέσα της βιομηχανίας επηρεασμού της συνείδησης, η ηθική αυτή αδιαφορίας μετατρέπεται άμεσα σε αυξανόμενη σκληροσύνη των κοινωνικών σχέσεων. Η συστηματική προπαγάνδη των πιο ακόλαστων και έντεχνων εγκλημάτων κάνει τα μέσα της βιομηχανίας επηρεασμού της συνείδησης, πραγματικές εστίες της εγκληματικότητας, καταλύει όλες τις έννοιες του δικαίου

και καταστρέφει τα μέτρα της κοινωνικής ηθικότητας “μαρασμός των πνευματικών, διανοητικών, ηθικών δυνάμεων του ανθρώπου - αυτή είναι η μορφή που έχει πάρει σήμερα, με τις κοινωνικές αλλαγές η εξαθλίωση που δεν περιορίζεται πια σε ορισμένο μέρος της κοινωνίας· κάτω απ’ αυτή συναντιούνται μάλλον όλες οι κοινωνικές ομάδες και τα κοινωνικά στρώματα” (Χόφμαν 1973, σελ, 67-70).

Η αλλοτρίωση, όπως τη συναντάμε στη σύγχρονη πόλη, είναι σχεδόν ολοκληρωτική. Διαποτίζει τη σχέση του ανθρώπου προς την εργασία, προς τα πράγματα που καταναλώνει, προς το κράτος, τους συνανθρώπους του και προς τον εαυτό του. Η αστική πόλη, αν ακόμη ονομάζεται έτσι, είναι ένας τόπος όπου δεν βρίσκει κανείς επαφή και συνεργασία αλλά απομόνωση και ανωνυμία.

Η ΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗ ΣΑΝ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΟΣ ΤΡΟΠΟΣ ΖΩΗΣ

Το κύριο χαρακτηριστικό της αλλοτριώσης είναι ότι οι άνθρωποι δεν είναι πια κύριοι πάνω στις κοινωνικές συνθήκες που δημιούργησαν, αλλά κυριαρχούνται απ' αυτές. Οι κοινωνικές τους συνθήκες τους αντιμετωπίζουν σαν ξένες δυνάμεις με φαινομενικά δικές τους εξ αντικειμένου νομοτέλειες. Οι άνθρωποι δεν δρουν πια σαν ελεύθερες οντότητες, αλλά σαν υποκείμενα που μέσα από τις ενέργειες τους συντελούνται οι νομοτέλειες που διέπουν τα πράγματα, σαν εκτελεστικά όργανα ξένων, πραγματοποιημένων εξουσιών. Το κοινωνικό σύστημα (σύστημα αγοράς, διοικητικό σύστημα κ.λ.π.) λειτουργεί σύμφωνα με τους δικούς τους νόμους, που ο κάθε άνθρωπος πρέπει να υποταχθεί στην εξουσία τους - τελείως ανεξάρτητα από την προσωπική του γνώμη - αν θέλει να επιδιώσει. Η αλλοτριώση είναι ένας καπιταλιστικός τρόπος ζωής. Οι αστικές κοινωνικές επιστήμες είναι σήμερα μια καθαρή απόδειξη της αλλοτριώσης του ανθρώπου από την κοινωνία του (Ντήτερ Ντούμ 1976, σελ. 95).

Σύμφωνα με τον Μάρξ, τα εμπορεύματα έχουν ανταλλακτική αξία, επειδή για την κατασκευή και μεταφορά τους έπρεπε να δαπανηθεί εργατικός χρόνος. Το ποσό αυτό του εργατικού χρόνου κανονίζει το μέγεθος της ανταλλακτικής αξίας. Το μέγεθος της ανταλλακτικής αξίας κανονίζει μετά τις ποσοτικές ανταλλακτικές σχέσεις των εμπορευμάτων. Αυτός είναι ο λεγόμενος "Νόμος της Αξίας" που είναι η βάση ολόκληρη της ανταλλαγής εμπορευμάτων και των κοινωνικών σχέσεων αυτών που το κατέχουν. Οι άνθρωποι εργάζονται και η εργασία τους εκφράζεται στην ιδιότητα ενός "πράγματος", δηλαδή στην αξία του εμπορεύματος. Με λίγα λόγια, ορισμένα

στοιχεία της ανθρώπινης κοινωνικής δραστηριότητας μεταδίδονται στον κόσμο των πραγμάτων σαν να ήταν μια ειδική ιδιορρυθμία του, χωρίς να εξηγούνται με κανένα τρόπο από την ίδια τη φύση των πραγμάτων αυτών. Οι ανθρώπινες κοινωνικές σχέσεις “πραγματοποιούνται”.

Ο Μάρξ λέγοντας “ολοκληρωτική αλλοτρίωση” εννοεί την επέκταση της μισθωτής εργασίας στον αναπτυσσόμενο καπιταλισμό.

Μέσα στην κοινωνία αποκρυσταλλώνονται δύο τάξεις από τις οποίες η μία έχει αποκλειστικά στα χέρια της τα απαραίτητα μέσα για την παραγωγή εμπορευμάτων, ενώ η άλλη δεν διαθέτει τίποτε άλλο εκτός από την εργατική της δύναμη. Η εργατική δύναμη αγοράζεται μαζικά από τον καπιταλιστή σαν εμπόρευμα. Ο εργάτης έχασε έτσι τον έλεγχο πάνω στην ίδια την εργατική του δύναμη και τα προϊόντα που παράγει δεν είναι πια δικά του.

Μαζεύονται σε μια μάζα Κεφαλαίου στα ιδιωτικά χέρια του καπιταλιστή που με τη βοήθεια της μπορεί να αγοράσει νέους εργάτες. Το σπουδαιότερο χαρακτηριστικό της αλλοτρίωσης βρίσκεται στο ότι οι ανθρώπινες σχέσεις και τα προϊόντα ανεξαρτητοποιούνται και γίνονται μια ξένη αυτεξούσια δύναμη που κυριαρχεί πάνω στον άνθρωπο. Ο μισθωτός εργάτης βρίσκεται σε μια ανταλλακτική σχέση με τον καπιταλιστή του εργατική δύναμη αντί μισθωτού.

Η σχέση αυτή ανταλλαγής είναι ταυτόχρονα σχέση εκμετάλλευσης και σχέση εξουσίας, γιατί ο καπιταλιστής ιδιοποιείται την υπεραξία και μεγαλώνει μ’ αυτό τα πλούτη του και την κοινωνική του δύναμη.

Το ότι τα ανθρώπινα προϊόντα ανεξαρτητοποιήθηκαν και κυριάρχησαν πάνω στον άνθρωπο, δεν οφείλεται στη “φύση” της τεχνικής και ούτε οπωσδήποτε στην τόσο περίπλοκη κατανομή εργασίας, αλλά σε ορισμένες ιστορικές οργανωτικές μορφές της κοινωνικής δραστηριότητας του ανθρώπου. Η πρώτη μορφή που έπαιξε αποφασιστικό ρόλο, ήταν η ανταλλαγή εμπορευμάτων, η δεύτερη (που με την

εμφάνιση του χρήματος προήλθε αναγκαστικά από την πρώτη) ήταν ατομική ιδιοποίηση ξένης εργατικής δύναμης και ξένων προϊόντων εργασίας.

Μόνο όταν ο άνθρωπος διακρίνει το φетиχισμό του εμπορεύματος, όταν ανακαλύψει μέσα στις κοινωνικές δυνάμεις τη δική του δράση και τη δική του ισχύ, μόνο όταν η “αλλοτριωμένη του συνείδηση”, μεταρπαπεί σε “συνείδηση της αλλοτριώσης” μόνον τότε μπορεί να απελευθερωθεί και να ξαναανακαλύψει τον εαυτό του σαν κοινωνική οντότητα.

ΤΟ ΥΠΑΡΞΙΑΚΟ ΚΕΝΟ (των Κατοίκων των Πόλεων)

Εκείνο που σήμερα χαρακτηρίζει τον άνθρωπο και του αφήνει άδειο τον εσωτερικό του κόσμο είναι το “υπαρξιακό κενό”, η απουσία του μεγάλου νοήματος της ζωής. Έχει χρήματα, έχει ερωμένη ή εραστή, έχει αυτοκίνητο, και ρωτάει τον εαυτό του όταν βλέπει όλα αυτά “Για ποιό λόγο ;” Έχει καλή θέση, κοινωνική αναγνώριση, όμως αισθάνεται ένα μεγάλο κενό.

Κάθε ζώο, κάθε έντομο, έχει τα ένστικτά του, που του υπαγορεύουν χωρίς σκέψη πως θα αντιδράσει στα εξωτερικά ερεθίσματα. Ο άνθρωπος δεν έχει πια ένστικτα. Και μετά τους μεγάλους πολέμους και μετά την ιλιγγιώδη ανάπτυξη του τελευταίου αιώνα, δεν έχει ούτε παραδόσεις, αυτό το ωραίο τρόπο καθοδήγησης και πορείας. Δεν έχει ούτε το χρόνο να διαβάσει, να καταρτιστεί ψυχικά, να σκεφτεί. Ζεί όπως οι άλλοι, ή όπως θέλουν απ’ αυτόν οι άλλοι. Ζει χωρίς δικό του σκοπό ζωής, χωρίς το ιδιαίτερο νόημα της ζωής του.

Το κενό αυτό το συναντάμε κυρίως στους ανθρώπους των πόλεων, που είναι κατά γενικότερη εικόνα άτομα της ανέσεως, της κατανάλωσης, της διασκέδασης, και λιγότερο στα άτομα της υπαίθρου, που έχουν κάποια περιθώρια για σκέψη, για προσπάθεια και βελτίωση του δίου τους. Όταν λοιπόν ο άνθρωπος φτάσει στο σημείο να έχει ανέσεις, τότε καταλαβαίνει και περισσότερο το κενό. Πόσοι μιλούν για τον “υπερναθροπισμό” και όχι για τον ανθρωπισμό του καιρού μας. Οι ανέσεις και η τρομερή τεχνολογική πρόοδος έκανε τον άνθρωπο να χάσει την ανθρωπιά του. “Κάθε μέρα εισάγουμε νέα εφευρήματα στην καθημερινή μας ζωή. Ζούμε σ’ ένα κόσμο τεχνικής μαγείας. Μήπως όμως ζητώντας να γίνουμε υπεράνθρωποι, ελησημονήσαμε στο αναμεταξύ να γίνουμε άνθρωποι ;” αναρωτιέται ο Ι.Μ.Παναγιωτόπουλος (Ι.Μ.Παναγιωτόπουλος 1981, σελ. 258).

Η ΜΟΝΑΞΙΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ

“Οι άνθρωποι λένε ότι πετύχαμε
Δεν ξέρουν όμως πόσο φοβόμαστε
Μοναξιά
Φοβόμαστε νάμαστε μόνοι
ο καθένας πρέπει να χει ένα σπίτι
Μοναξιά...”

John Lennon for Yoko

Όλοι οι μοναχικοί άνθρωποι
Από που όλοι τους έρχονται ;
“Δεν ξέρεις ότι είναι ο άμυαλος
που δείχνει αδιάφορος
Κάνοντας τον κόσμο του λίγο ψυχρότερα

Lennon and MacCartney

Ώρες - ώρες αναρωτιώμαστε στ' αλήθεια όλοι εμείς οι άνθρωποι που νομίζουμε πως ζούμε μαζί, που θέλουμε να πιστεύουμε πως βαδίζουμε χέρι - χέρι στο δρόμο της ζωής μας : “άραγε υπάρχει κανείς στ' αλήθεια ν' ακολουθεί τον ίδιο δρόμο με εμάς;”

Είναι παράδοξο, σήμερα που η ζωή έχει τόσο παράξενα αλλάξει, που είναι τόσο γεμάτη από ενδιαφέροντα, το πόσο μοναχικός είναι ο άνθρωπος. Τι προκαλεί αυτή τη μοναξιά ; Τι μας συμβαίνει ; Είναι η προσωπικότητα του ατόμου ; Ή μήπως

δρουν δυνάμεις μέσα σ' αυτή την κοινωνία, που τείνουν να απομακρύνουν τους ανθρώπους τον έναν από τον άλλο και να εμποδίζουν, παρά να τους βοηθούν στην κατάκτηση στόχων για κοινωνικοποίηση ;

Αυτές είναι δύσκολες ερωτήσεις και είναι φανερό ότι δεν υπάρχει απλή απάντηση. Πρέπει να παραδεχτούμε ότι και οι δύο αυτοί παράγοντες επηρεάζουν τη δυνατότητα του ατόμου να δημιουργήσει και να διατηρήσει δεσμούς.

Ο άνθρωπος είναι κοινωνικό όν, έχει ανάγκη από το συνάνθρωπό του, από το γείτονά του. Χρήση του γείτονα ως γείτονα κάνουμε μόνον τότε, όταν και συναισθηματικά ακουμπάμε πάνω του, Κι όμως στις πόλεις επιδιώκουμε το αντίθετο. Πασχίζουμε να καλύψουμε τις ανάγκες μας δίχως τη μεσολάβηση του άλλου, που πάει να πεί : δίχως την επικοινωνία με τον συμπολίτη μας.

Την αποσύμπλεξη του αστού από τον αστό, την αυτοδιάληση της αστικής συντροφικότητας, την έχουμε με λόγια και με πράξεις εκφρασμένη σ' αυτό το καινούργιο φρούτο του καιρού, στην διαδόθητη “αυτοεξυπηρέτηση”. (Mitscherlich 1965, σελ. 34-35).

Με την απόλυτη αυτάρκεια του ο άνθρωπος, έφτασε στο τέλος να είναι μόνος του. Ο σύγχρονος άνθρωπος αντιμετωπίζει το δίλημμα να μείνει απ' τη μια μεριά, πιστός στην εξατομίκευση και από την άλλη στις ανάγκες του για εξάρτηση, για να έχει την επιδοκιμασία και την αναγνώριση της ομάδας που ανήκει. Στο σημερινό κόσμο, είναι όλο και πιο δύσκολο να ικανοποιήσει κανείς και τις δύο αυτές ανάγκες, γιατί συχνά τα ενδιαφέροντα του ατόμου και της κοινωνίας συγκρούονται.

Πολλοί άνθρωποι αισθάνονται μόνοι, δεν έχουν δεσμούς, δεν είναι ικανοί να επικοινωνήσουν με τους ανθρώπους γύρω τους και να αισθανθούν άνετα και συναισθηματικά κοντά τους. Το ακούμε από φίλους, το διαβάζουμε σε μυθιστορήματα, το βλέπουμε στα κενά, ανέκφραστα πρόσωπα των περαστικών στους δρόμους, το συναντάμε στη συμπεριφορά που μοιάζει να λέει “ μην

πλησιάζεις”. Το ακούμε στον τόνο της φωνής, στην κουβέντα που πιάνει τ’ αυτί μας, ακόμα και μεταξύ των μελών μιας οικογένειας, που ούτε πραγματικά ξέρουν, αλλά ούτε και καταλαβαίνουν τι λέει ο άλλος, και προφανώς δεν ενδιαφέρονται να μάθουν. Αυτά δεν είναι πια τα αισθήματα του “ξένου”, είναι αισθήματα που νοιώθουμε όλοι (Ομιλος Εθελοντών 1975, σελ. 13).

“Από τότε που ο άνθρωπος απελευθερώθηκε από τα δεσμά της προ-ατομιστικής κοινωνίας βρέθηκε μόνος και ανήσυχος μέσα σ’ ένα κόσμο που ακόμα δεν κατάφερε, να τον προσαρμόσει στα μέτρα του και τις ανάγκες του. Αποδεσμεύοντας τον εαυτό του από τη δύναμη της κοινωνίας να τον ελέγχει ολοκληρωτικά και να τον χρησιμοποιεί με τρόπο που να εξυπηρετεί το κοινό συμφέρον, έπρεπε να γίνει ο κριτής του εαυτού του” (Fromm 1941. σελ. 95). Μέχρι τώρα φαίνεται ότι δεν έχουμε ωριμάσει αρκετά ώστε να παίρνουμε αποφάσεις για το καλό της ομάδας σε βάρος του ατομικού μας συμφέροντος.

Ενώ ο άνθρωπος έκαμε σπουδαία τεχνολογικά άλματα, εξερευνώντας το διάστημα, τελειοποιώντας κάθε σύστημα επικοινωνίας βελτιώνοντας την παραγωγή και ελέγχοντας το ακαθόριστο εθνικό προϊόν, η κοινωνία και η ανάπτυξη μεθόδων και τεχνικών για την αντιμετώπιση των κοινωνικών αναγκών του ανθρώπου, φαίνεται να σύρονται μαζί με τις επιτεύξεις του χωρίς όμως ιδιαίτερη προσοχή ή καθοδήγηση. Σαν ένα υποπροϊόν των διαδικασιών αυτών, που μας έδωσαν τόσες πολλές κατακτήσεις, έχουμε αποκτήσει ή αναπτύξει μερικές αξίες και πρότυπα συμπεριφοράς, που φαίνονται μάλλον να εξουδετερώνουν τον αρχικό μας στόχο για μια καλύτερη ζωή. Οι νέοι άνθρωποι αυτής της γενιάς συνεχώς παραπονιούνται για τις κοινωνικές αξίες, τις προτεραιότητες που δίνονται και τις συνθήκες της κοινωνίας, που πρόκειται να κληρονομήσουν.

Για να αντιληφθούμε καλύτερα μερικές από τις πιέσεις και τις δυνάμεις της σύγχρονης κοινωνίας που επιδρούν στη μοναξιά, είναι απαραίτητο να εξετάσουμε

σύντομα τη φύση των κοινωνικών σχέσεων, στις οποίες κατά κανόνα συμμετέχουν τα μέλη της κοινωνίας. Όλες οι σχέσεις δεν είναι το ίδιο ευάλωτες ούτε και το ίδιο ουσιαστικές για την ικανοποίηση των συναισθηματικών αναγκών του ατόμου. Ο Abel χώρισε τις σχέσεις σε :

- Οι σχέσεις ενδιαφέροντος είναι ανίκανες να εμποδίσουν την μοναξιά, γιατί το αντικείμενο της σχέσης δεν υπολογίζει και το άλλο άτομο - ο σκοπός πετυχαίνει δια μέσου του ατόμου.

Το άτομο είναι το εργαλείου και όχι ο σκοπός ή η αιτία της σχέσης. Οι σχέσεις ενδιαφέροντος χρειάζονται συντήρηση και για ένα διάστημα μπορούν ακόμη και να εξαπατήσουν κάποιον, ώστε να πιστέχει ότι δεν είναι μόνος. Αλλά σε στιγμές έντασης και κρίσης - αν κανείς δεν είναι πια ικανός να εκπληρώσει τους όρους πάνω στους οποίους στηρίχθηκε η σχέση - θα βρει το σύντροφο του στη σχέση αυτή, να χάνεται.

- Η συναισθηματικές σχέσεις, απαιτούν συμπάθεια στην επικοινωνία. Τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις τους είναι η αγάπη, η αφοσίωση, η εκτίμηση, η αναγνώριση, και η ενθάρρυνση. Είναι σχέσεις που διαρκούν, ωριμάζουν και μεγαλώνουν με τα χρόνια και συνήθως με το θάνατο. (Όμιλος Εθελοντών 1975, σελ. 14).

Αφού όμως παραδεχόμαστε ότι οι διαπροσωπικές σχέσεις είναι ένα βασικό αντίδοτο της μοναξιάς, γιατί είναι τόσο δύσκολο για πολλούς ανθρώπους να τις δημιουργήσουν, αν και τόσο πολύ επιθυμούν ; Τι είναι εκείνο που στη σύγχρονη κοινωνία τείνει να αναστέλλει και να περιορίζει τις δυνατότητες μας να αναπτύξουμε συναισθηματικές σχέσεις, που πολλοί από εμάς αισθανόμαστε ότι λείπουν από τη ζωή μας ;

Είναι υπερπλούστευση να απαντήσουμε ότι ευθύνονται γι' αυτό το μέγεθος ή τα

απρόσωπα στοιχεία της αστικής ζωής ή να αναφερθούμε στην πίεση των απαντήσεων της ζωής που αναγκάζονται να κάνουν οι περισσότεροι κάτοικοι των αστικών κέντρων, αν και ασφαλώς αυτοί οι παράγοντες συμβάλλουν πολύ.

Πολλές από τις δυνάμεις της σύγχρονης πόλης και ιδιαίτερα οι κοινωνικές διαδικασίες που δρουν τόσο αποτελεσματικά και επαρκώς, ώστε να παρέχουν στον άνθρωπο μια πιο άνετη διαβίωση, είναι απατηλές. Υπόσχονται αυτοπραγμάτωση, ελευθερία, καλύτερη ζωή, αλλά απειλούν και υποθάλλουν την απομόνωση και τη μοναξιά, και αν δεν γίνουν κατανοητές και δεν ελεγχθούν έγκαιρα, ώστε να αποτραπούν, θα γίνουν οι κυριότερες επιδράσεις στη ζωή. Τέτοιες δυνάμεις, όπως η εξιδείκευση, ο ανταγωνισμός, η κοινωνική και γεωγραφική κινητικότητα, η εκβιομηχάνιση, η εξατομίκευση και η αστυφιλία, τείνουν να αποπροσωποιούν την ζωή, να κλονίζουν την ασφάλεια του ατόμου και τη γνώση του, τι η κοινωνία και ο συνάνθρωπος του περιμένουν απ' αυτό και να δημιουργήσουν αντικρουόμενες και συχνά διαστρεβλωμένες αξίες, που κάνουν τη ζωή πιο πειστική και συχνά λιγότερο ικανοποιητική απ' ό,τι θα μπορούσε ή θα έπρεπε να είναι.

Για παράδειγμα, η κινητικότητα, τόσο η γεωγραφική όσο και η κοινωνική, είναι ένα δυναμικό στοιχείο της σύγχρονης κοινωνίας, που προσφέρει στους ανθρώπους σπουδαίες ευκαιρίες για να βελτιώσουν τη ζωή τους. Οι άνθρωποι εύκολα μετακινούνται από τον ένα στο άλλο για να βρουν ευκαιρίες εργασίας. Ανάλογα με τις ατομικές του ικανότητες, ο καθένας μπορεί να ανεβοκατέβει την κοινωνική κλίμακα. Αυτή η κοινωνική διαδικασία που προσφέρει τόσες οικονομικές και κοινωνικές ευκαιρίες, μπορεί εντούτοις, να αποτελέσει σοβαρό εμπόδιο στη δημιουργία εκείνων των προσωπικών σχέσεων, που το άτομο χρειάζεται και επιθυμεί για να δώσει στη ζωή του περισσότερο νόημα και σταθερότητα. Ο νεοφερμένος σε μια κοινωνία ή σε ένα κοινωνικό στρώμα της κοινότητας, συνήθως έχει να περάσει δύσκολη περίοδο για να βρεί τη θέση του. Παρόμοια το άτομο που κατέχει μια τέτοια θέση αρχής

και εξουσίας βρίσκει ότι οι ευθύνες που συνεπάγεται μια τέτοια θέση μπορεί να διαβρώσουν ολόκληρη τη ζωή του απομονώνοντάς το, παρά συνδέοντάς το με τους συνανθρώπους.

Ο ανταγωνισμός μπορεί να είναι μια άλλη κοινωνική διαδικασία απομόνωσης. Η εργασία συχνά είναι η κινητήρια δύναμη για την ατομική επιτυχία και μπορεί να δημιουργήσει μια ζωή χωρίς ικανοποιήσεις αν δεν κρατηθεί μέσα στα πραγματικά της πλαίσια. Το άτομο με ανταγωνιστικές τάσεις δεν μπορεί να κατακτήσει ικανοποιήσεις διαρκείας. Πρέπει να έχει καλύτερο αυτοκίνητο από τους γείτονες του, διαφορετικά θεωρεί τον εαυτό του κατώτερο. Διαρκώς βρίσκεται σε ανταγωνισμό με τους συναδέλφους του. Επομένως δεν μπορεί να σταθεί μέσα στην ανοικτή ατμόσφαιρα της ισότητας και της αδελφικής εμπιστοσύνης.

Κατά το ίδιο τρόπο, η εξιδείκευση, αυτή καθ' αυτή μια ουσιαστική διαδικασία για την αποτελεσματική λειτουργία πολλών επιχειρήσεων και σύνθετων συστημάτων παραγωγής, μπορεί να είναι ιδιαίτερα απογοητευτική για το άτομο εφ' όσον του αφήνει μικρά περιθώρια για να νιώσει την ικανοποίηση της δημιουργίας στη δουλειά του. Περιορίζοντας τις προσπάθειες και τη δημιουργικότητά του σε ένα μέρος της όλης εργασίας, η σκέψη του και η γενική του τοποθέτηση για τη ζωή μπορούν το ίδιο να κατακερματιστούν. Η εξιδείκευση τείνει να δημιουργεί απρόσωπη αντιμετώπιση, να χωρίζει τον άνθρωπο από το τελικό προϊόν των προσπαθειών του, να περιορίζει το συναίσθημα της ευθύνης για τη δουλειά του και να το κάνει να βλέπει προβλήματα και κομμάτια παρά σύνολα. Ανεξάρτητα από το αν η εξιδείκευση αποτελεί μέρος μιας συνολικής διαδικασίας ή αναφέρεται στην ειδίκευση ενός φυσικού, η προσωπική επαφή και η κοινωνική συμμετοχή του ατόμου μπορούν να περιοριστούν, αν το άτομο δεν καταβάλλει συνειδητή προσπάθεια να διευρύνει τους ορίζοντες του και να αναπτύξει ενδιαφέροντα και δραστηριότητες έξω από την εργασία του.

Ο Riesman παρατηρεί ότι γενικά τα μέλη μιας μέσης αστικής κοινότητας σπάνια πλησιάζουν το ένα το άλλο ή ακόμη και τον εαυτό τους. Οι πιέσεις μιας ιδιαίτερα ανταγωνιστικής, ατομικής κοινωνίας συντελούν στο να κάνουν τους ανθρώπους πολύ ευαίσθητους στις γνώμες των άλλων και έτσι αναχαιτίζουν τον αυθορμητισμό και τη δημιουργικότητά τους. Το άγχος του ανθρώπου που για επιδοκιμασία και παραδοχή, εκτός αν είναι ασυνήθιστα ασφαλής ή αναισθητός, τον κάνει να νιώθει μεγαλύτερη ασφάλεια όταν συμμορφώνεται με την ομάδα. Φοβάται να είναι ο εαυτός του, να είναι διαφορετικός. Φοβισμένος ότι δεν θα μπορέσει να ανταποκριθεί στο ρόλο που προσδοκούν απ' αυτόν οι άλλοι κομφορμιστές - ο καθένας από τους οποίους (αν μόνο ήξερε!) φοβάται το ίδιο την αποδοκιμασία, όπως αυτός - χάνει την αυτονομία του και την κοινωνική του ελευθερία. Για να αποφύγει να εκθέσει τις πλευρές εκείνες του εαυτού του , που φοβάται ότι μπορεί να μην συμφωνούν με την επικρατούσα γνώμη και την συμπεριφορά της ομάδας, το άτομο συμβάλλει στην απομόνωσή του κρατώντας μια ασφαλή συναισθηματική απόσταση από τους άλλους. Για να έχουμε την επιδοκιμασία των άλλων και να αποφεύγουμε την αποδοκιμασία, φοράμε τα ίδια ρούχα, πηγαίνουμε στα ίδια εστιατόρια, διαβάζουμε τα ίδια βιβλία, καλλιεργούμε τα ίδια γούστα και διατηρούμε μία βιτρίνα συμμόρφωσης που δύσκολα διαπερνάται. Ωστόσο μόνο αν περάσει κανείς αυτή τη βιτρίνα θα είναι δυνατή η ουσιαστική επικοινωνία, η ανταλλαγή των ατομικών απόψεων και η δημιουργία στενών συναισθηματικών σχέσεων. Οι άνθρωποι δεν θα μπορέσουν να πλησιάσουν ο ένας τον άλλο αν δεν παραμερίσουν τους μηχανισμούς αμύνης τους και δεν επιτρέψουν στον εαυτό τους κάποια αδυναμία (Riesman 1950, σελ. 30).

Ίσως η πιο αντιφατική και δυνητικά απομονωτική δύναμη της σύγχρονης κοινωνίας είναι ο ατομικισμός, ο εγωκεντρισμός, ο ναρκισσισμός. Οι άνθρωποι, με το να απασχολούνται υπερβολικά με τον εαυτό τους, με την ικανοποίηση των προσωπικών τους αναγκών ακόμα και σε βάρος των άλλων δεν μπορούν να διατηρήσουν ικανο-

ποιητικές διαπροσωπικές σχέσεις. Όσο πιο πολύ το άτομο στηρίζεται στον εαυτό του, αρνούμενο την ανάγκη εξαρτήσεως του από τους άλλους, βάζοντας τους δικούς του κανόνες και μη αναγνωρίζοντας κανόνες συμπεριφοράς εκτός απ' αυτούς που ευνοούν τα προσωπικά του συμφέροντα, τόσο χάνει την ικανότητα του να συμμετέχει συλλογικά, να ενεργεί σύμφωνα με το συμφέρον της κοινωνίας και να διατηρεί αμοιβαίες ικανοποιητικές συναισθηματικές σχέσεις.

Ακόμη και με τις καλύτερες προθέσεις, ο άνθρωπος είναι συχνά τυφλός στα αισθήματα και τις ανάγκες των άλλων και κατ' ακολουθίαν οι άλλοι στις δικές του. Το άτομο ωστόσο, που περιμένει τα πάντα από τους άλλους, που δεν είναι ευαίσθητο στα συναισθήματα και τις ανάγκες των άλλων, τελικά θα απομονωθεί. Όλοι χρειάζονται προσοχή, στοργή, εκτίμηση, αγάπη και αναγνώριση. Αυτός που μπορεί με γνησιότητα να προσφέρει όλα αυτά, δεν μπορεί να είναι μόνος. Σχέσεις που διαρκούν, θετικές σχέσεις, είναι αυτές όπου υπάρχει αμοιβαίο "δούναι - λαβείν", όπου κάθε άτομο είναι πρόθυμο να απλώσει το χέρι τους στον άλλο.

Αν θέλει ο άνθρωπος να αποκτήσει ατομική ελευθερία, αυτό - έκφραση, ανάπτυξη ατομικών δυνατοτήτων μέσα σε μια κοινωνία οργανωμένη έτσι που να προστατεύει και να διατηρεί τη συλλογική ελευθερία, τα δικαιώματα και την ευημερία των μελών της, θα πρέπει να δεχτούμε την πραγματικότητα της αλληλεξάρτησης μας. Είναι επαισχυνη απώλεια να χάνονται αυτές οι ικανότητες με την απομόνωση. Η απομόνωση και η μοναξιά, για τη μεγάλη πλειοψηφία των ανθρώπων που τις υφίστανται, διαβρώνουν την εμπιστοσύνη τους, το σύστημα αξιών και τελικά μετατρέπουν δημιουργικούς ανθρώπους σε πικραμένους, απομονωμένους, αυτο - οικτριστές, ανίκανους να συνδεθούν με το θετικό τρόπο, με τη ζωή και τις συνθήκες της. "Η πόλη γίνεται ένα άρθροισμα, μόνων αποχαυνωμένων ανθρώπων, διασκορπισμένων σε ψυχρά, άχρωμα κτίρια". (Μπούκτσιν 1979, σελ. 55).

ΑΛΛΟΤΡΙΩΜΕΝΗ ΠΟΛΗ, ΝΕΟΙ & ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Είναι γεγονός ότι στην κοινωνία της ευημερίας, η οικογένεια έχει χάσει τη συνοχή της. Πώς να αναθρέψει ανθρώπινες προσωπικότητες; Οι άνθρωποι έχουν μετατραπεί σε μονάδες. Έχουν αποξενωθεί από τις αξίες τους, από τη γνώση. Όλες οι υποσχέσεις για τη ζωή, για τη γνώση, για την ευτυχία, για την ελευθερία έχουν υπερβολικά συρρικνωθεί. Οι άνθρωποι περιορίστηκαν πια στο “απλώς να ζούν”. Τα άτομα έχουν απομονωθεί από τη φαντασία, τη δημιουργικότητα, τη παράδοση.

Μάνα και πατέρας έχουν αποξενωθεί από τον εαυτό τους έχουν χάσει την εμπιστοσύνη στον εαυτό τους και στους άλλους. Έτσι στο σπιτικό δημιουργείται μια παράξενη ψυχολογία, καθόλου κατάλληλη για την ανατροφή των παιδιών. Μια ατμόσφαιρα νευρικότητας, ασυννενοησίας, πολλές φορές αδιαφορίας και αποξένωσης. Κι αν προσθέσουμε τις άθλιες συνθήκες στέγασης, μολυσμένης ατμόσφαιρας, θορύβου, που επικρατούν σε κάθε σύγχρονη πόλη, τότε νοιώθουμε τον ασφυκτικό περίγυρο όπου ζει και μεγαλώνει ένα παιδί.

Ο άνθρωπος γεννιέται με ένα ορισμένο δυναμικό. Πόσο θα το αναπτύξει, εξαρτάται κατά πολύ από το περιβάλλον του. Η συμπεριφορά, τα συναισθήματα και οι πράξεις αυτών που ζουν γύρω από ένα παιδί, επιδρούν αποφαστικά και δημιουργούν το χαρακτήρα του παιδιού. Οι ενήλικες είναι υπεύθυνοι για την ανατροφή των παιδιών. Αλλά με μια τέτοια κατάσταση οικονομική, κοινωνική και ψυχική των γονέων τι μπορεί να βγει; Εκνευρισμένοι από τη ζωή έχουν μια συμπεριφορά απέναντι στα παιδιά καταθλιπτική γεμάτη ανυπομονησία. Είναι παρεμβατικοί σε κάθε πράξη των παιδιών και δημιουργούν, πολλές φορές από το τίποτα συγκρούσεις. Το παιδί που βρίσκεται στην εφηβική ηλικία αντιτάσσεται με πείσμα, αμυνόμενο. Οι γονείς αρχίζουν τη νουθεσία μάλιστα με την καταπροδομένη ηθική

και αγωνίζονται να πείσουν το παιδί τους να βαδίζει πάνω στα δικά τους βήματα, να αποδεχτεί με την επιβολή τους, τις δικές τους αντιλήψεις. Γυρεύουν να φτιάξουν τα παιδιά τους σύμφωνα με τον “τύπο ανθρώπου” που έχουν αυτοί για ιδανικό. Μα οι σημερινοί νέοι βλέπουν τον κόσμο των γονέων τους με άλλο πρίσμα. Τον βλέπουν αλλοτριωμένο, βασανισμένο από τους πολέμους, πανικόβλητο. Νιώθουν πως είναι μόνοι και περιττοί, ακόμη και μέσα στο ίδιο τους το σπίτι. Γι’ αυτούς πολλές έννοιες και πολλές λέξεις ακόμη έχουν ολότελα νέο περιεχόμενο. Σχεδόν δεν καταλαβαίνουν τη γλώσσα των γονέων τους. Αρχίζει η άρνηση. Όλη τους η προσπάθεια είναι να ξεφύγουν από το οικογενειακό περιβάλλον, να προσαρμοστούν - όσο είναι δυνατό - στο μέλλον που για τα παιδιά μας έχει κιόλας έρθει.

Τα σημερινά παιδιά δεν είναι παιδιά του χθές. Σπουδάζουν περισσότερο, αποκτούν πολύ νωρίς γνώσεις και εμπειρίες και θα λέγαμε ότι είναι πιο ώριμα και κατατοπισμένα στις εξελίξεις της επιστήμης και της τεχνολογίας. Αυτό δεν το έχουν νιώσει οι γονείς, κυρίως της πόλης, που είναι υπερπροστατευτικοί με αποτέλεσμα να αποξενώνονται από τα παιδιά τους και να δημιουργούν αδιέξοδα με τραγικές συνέπειες και για τα δύο μέρη. Μερικά παιδιά που δεν θέλουν να οδηγήσουν την οικογένεια σε δράματα, υποχωρούν στη θέληση των γονέων και ας είναι ολότελα αντίθετοι. Όμως αρχίζει τότε η υποκρισία, η ψευτιά, και πολλές φορές η καταπίεση φέρνει το μίσος ή το αίσθημα της ενοχής που τραντάζει τον κόσμο. Είναι αυτό που λέμε “αλλοτριωμένοι νέοι”. Είναι οι έφηβοι που ψάχνουν να βρουν τον εαυτό τους, που αποφεύγουν την οικογένεια τους, έχουν άγχος και φτάνουν στην απάθεια και στη φυγή. Βρίσκουν - όπως τουλάχιστον λένε - κάποια ανακούφιση, κάποια λύτρωση στα ναρκωτικά και το αλκοόλ.

Η σύγχρονη πόλη δεν προσφέρει στους νέους διέξοδο στα οικογενειακά τους προβλήματα. Δεν υπάρχουν συμβουλευτικοί σταθμοί στα κέντρα νεότητας αρκετά

για να καλύψουν τις ανάγκες τους. Οι νέοι παραμένουν αδρανείς και οι οικογένειες ενισχύουν την αδράνεια.

Είναι τάχα απαραίτητο να περιγράψουμε δια μακρών, αναρωτιέται ο Lefebure, πλάι στις συνθήκες ζωής των νέων και της νεολαίας, των φοιτητών και εργαζομένων, και όλων εκείνων που υφίστανται μιας ρυθμιζόμενης καθημερινότητας, είναι αναγκαίο να εκθέσουμε εδώ την τραγελαφική και δίχως τραγικότητα αθλιότητα του κατοίκου των προαστίων, των ανθρώπων που διημερεύουν στα γκέτα κατοικίας, στα κέντρα των αρχαίων πόλεων που σαπίζουν και στις απόκεντρες παραφυάδες αυτών των πόλεων ; Αρκεί να ανοίξει κανείς τα μάτια του για να καταλάβει την καθημερινή ζωή εκείνου που τρέχει από το σπίτι του στον κοντινό ή μακρινό σταθμό, στο συνωστισμό του μετρό, στο γραφείο ή στο εργοστάσιο, για να ξαναπάρει το βράδυ τον ίδιο δρόμο και να γυρίσει σπίτι του να ανακτήσει δυνάμεις, ώστε να ξαναρχίσει την επόμενη. Η ζοφερή εικόνα της γενικευμένης αθλιότητας συμπληρώνεται υποχρεωτικά με την εικόνα των “ικανοποιήσεων” που την αποκρύπτουν και γίνονται μέσα αποπλάνησης και αποπροσανατολισμού. (Henry Lefebure 1977, σελ.145).

“Εάν εμπιστευόμαστε την ικανότητα του ανθρώπου όπως στο ν’ αναπτύξει το δικό του δυναμικό, τότε πρέπει να του επιτρέψουμε την ευκαιρία να επιλέξει το δικό του τρόπο της μάθησης του ... Ο δάσκαλος που θα διευκόλυνε αυτό το είδος μάθησης... έχει μια βαθιά πίστη στον ανθρώπινο οργανισμό... Όταν κάποιος κατανοεί τι σημαίνει να είμαι εγώ και πως νοιώθω χωρίς να θέλει να με αναλύει ή να με κρίνει τότε μπορώ να ανθίσω και να μεγαλώσω σ’ αυτό το κλίμα”.

(Καρλ Ρότζερ 1979 σελ. 25)

Η αγωγή ως αλληλεπίδραση ανάμεσα στον παιδαγωγό (δάσκαλο, γενικά) και το παιδαγωγούμενο (παιδαγωγούμενους) είναι κοινωνική διαδικασία. Αυτό σημαίνει ότι αναπτύσσεται στο πλαίσιο παιδαγωγικών σχέσεων. Αγωγή δεν είναι δυνατόν να φανταστεί κανείς έξω από παιδαγωγικές, δηλ. κοινωνικές σχέσεις και έξω από ανθρώπινη επικοινωνία, ... “Ως κοινωνική σχέση, η θεσμική παιδαγωγική σχέση είναι το οργανωμένο περίγραμμα μέσα στο οποίο εκδηλώνονται αμοιβαίες επιδράσεις ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα άτομα, η ομάδες.”

(Θαν. Γκότοβος 1982, σελ. 15)

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Πολλοί συνδέουν το ρόλο της παιδείας μ' έναν αφηρημένο ρομαντικό παιδαγωγικό όραμα δημιουργίας ολοκληρωμένων ελέθευρων προσωπικοτήτων, ικανών ν' αντισταθούν στις αλλοτριωτικές, αντιανθρωπιστικές τάσεις και καταστάσεις της κοινωνίας και να αναλάβουν το έργο της δημιουργίας μιας σωστής ανθρώπινης κοινωνίας.

Είναι πολλές οι παραλλαγές αυτής της ρομαντικής αντίληψης, που φλογίζει τις καρδιές και τρέφει το νου μεγάλου τμήματος των παιδαγωγών. Η λογική της είναι απλή και θα μπορούσε να συνοψιστεί στο εξής : η ανατροπή της τωρινής απάθραπης κοινωνίας και η δημιουργία μιας σωστής ανθρώπινης κοινωνίας προϋποθέτει σωστούς ανθρώπους. Η κοινωνία όμως η οποία στοχεύει μόνο στην αναπαραγωγή της δεν μπορεί να το επιδιώξει αυτό γιατί σαν αλλοτριωμένη και αλλοτριωτική παράγει, μόνο αλλοτιωμένους ανθρώπους. Σήμερα κάτι τέτοιο γίνεται και στην παιδεία. (Θανάσης Βακαλιός 1984, σελ. 58).

“Η αυταρχικότητα αποτελεί τη βάση των διαπροσωπικών σχέσεων στη σημερινή κοινωνία (σχολείο - οικογένεια - δουλειά - διοίκηση) καθορίζει γενικότερα τις κοινωνικές δομές και επιβάλλει αυθαίρετα την υποταγή σε μια κλίμακα αξιών που δεν είναι αρεστή, μα ούτε και κατανοητή στα καταπιεζόμενα άτομα.

Έκφραση αυτής της αυταρχικότητας αποτελεί και το παραδοσιακό μοντέλλο αγωγής. Κυρίαρχη ιδέα του παθητικού νοησιαρχικού και ανταγωνιστικού αυτού μοντέλλου, παραμένει ακόμη και σήμερα, η αυθεντία και το κύρος του δασκάλου σαν μοναδική πηγή γνώσης και εξουσίας.

Η συγκεκριμένη αυτή αυταρχικότητα ξεκινά, πολλές φορές, από την απόρριψη της

μαθητικής προσωπικότητας, που με τη σειρά της πηγάζει από την αβεβαιότητα και ανασφάλεια την οποία αισθάνεται ο δάσκαλος μέσα από τη δημοκρατική σχέση με το μαθητή. Η κατάσταση αυτή συνοδεύεται από ψυχοπαθητικούς τραυματισμούς της προσωπικότητας και οδηγεί σε αδυναμία προσαρμογής των μαθητών στο κοινωνικό περιβάλλον ή και στην υποταγή τους στο υποκριτικό μοντέλο ζωής. Είναι έτσι φυσικό, ότι από ένα τέτοιο σχολικό κλίμα, λείπει ο δάσκαλος σαν καθοδηγητής, σαν συνεργάτης ή σαν φίλος των παιδιών” (Α. Αθανασάκης - Θ. Κουσούρης 1987, σελ. 159).

“ Η σχολική κοινωνικοποίηση των ατόμων στοχεύει στην αποθάρρυνση της αυτονομίας και της πολύπλευρης προσωπικότητας και ευνοεί τις σχολικές “εξειδικεύσεις” (ή τα διπλώματα) που το βασικό χαρακτηριστικό τους είναι να μην έχουν αξία, χρήση για κείνον που τα επιτυγχάνει, αλλά μονάχα ανταλλακτική αξία : δεν μπορείτε τίποτε να κάνετε μόνοι σας, με όσα σας διδάσκει το σχολείο. Μπορείτε μόνο ν’ ασκήσετε τις σχολικές σας ειδικεύσεις για λογαριασμό κάποιου τρίτου, να πουληθείτε στη “αγορά της εργασίας” (Οικολογία & Πολιτική 1984, σελ. 43).

Από την άλλη μεριά οι μέθοδοι διδασκαλίας ευνοούν την ανταγωνιστικότητα, στο επίπεδο της βαθμοθηρίας μ’ ένα τρόπο καθαρά ατομικιστικό κι όχι συναγωνιστικό. Οι μέθοδοι της διδασκαλίας, μη όντας ενεργητικές ούτε και διωματικές, συσσωρεύουν άκριτα γνώσεις που πολλές φορές είναι και άχρηστες και δεν λαβαίνουν υπόψη τους ούτε τι θέλει ούτε τι μπορεί, πως μπορεί να μάθει ο μαθητής και τελικά αποκόβουν το σχολείο από τη ζωή. Συγχαίουν τη διαδικασία με την ουσία. (Α. Αθανασάκης - Θ. Κουσούρης 1987, σελ. 160).

“Έτσι ο μαθητής, κάνοντας το σχολείο του, αρχίζει και μπερδεύει τη διδασκαλία με τη μάθηση, την ιεραρχική προαγωγή με τη μόρφωση, το δίπλωμα με την ικανότητα, το λέγειν με το κάτα πόσον μπορείς να πείς κάτι καινούργιο. Με το

σχολείο η φαντασία του καταντάει να στρέφεται προς την υπηρεσία και όχι προς την αξία”. (I. Illits 1796 σελ. 11).

Το σχολείο δεν μαθαίνει σήμερα στα άτομα ούτε πως να μιλούνε τη γλώσσα τους, ούτε να τραγουδάνε, ούτε να χρησιμοποιούν τα χέρια τους και τα πόδια τους, ούτε να τρέφονται υγιεινά, ούτε να προσανατολίζονται στους θεσμούς, ούτε να θεραπευτούν μόνα τους χωρίς φάρμακα, ούτε να αναθρέψουν τα παιδιά τους, ούτε να επισκευάσουν κάτι στο σπίτι τους. Το σχολείο έχει σαν αποστολή σήμερα να “εισάγει στη ψυχολογία του παιδιού και στη βιολογική του δομή, τους απαραίτητους εκείνους κοινωνικούς αυτοματισμούς, προκαταλήψεις, αξιολογικά κριτήρια και ιδέες για να παραδώσει μετά στη βιομηχανία στο εμπόριο, εργαζόμενους καταναλωτές, πελάτες και διοικούμενους (Παπαδολαμπάκης 1976, σελ. 33).

Η σημερινή κρίση του σχολείου οφείλεται στο γεγονός ότι σαν θεσμός εντάσσεται στην γενικότερη κοινωνική και πολιτική διαδικασία όπου η πραγματική γνώση έχει απομονωθεί εξαιτίας των συνθηκών εργασίας, των ανθρώπινων σχέσεων, την απομάκρυνση από τη φύση, του κατοικημένου χώρου και έχει συγκεντρωθεί στους εξειδικευμένους θεσμούς.

Δεν ενδιαφέρεται για τη συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη των μαθητών ούτε για την διαμόρφωση δημιουργικών και ελεύθερων πολιτών.

Η κρίση αυτή ποτελεί όψη της πολύμορφης κρίσης αξιών, δομών και θεσμών και σημαδεύει το βασικότερο αγαθό που είναι η φύση, πόλη, η κοινωνία και γενικότερα η ανθρώπινη επιδίωξη.

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΠΟΥ ΜΕΓΑΛΩΝΕΙ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΗ

Τα αποτελέσματα της υπερκατοίκησης και της απουσίας ανέσεων πάνω στην ανάπτυξη του παιδιού είναι εξαιρετικά θραυρά. Όλοι οι ειδικοί επιστήμονες, γιατροί ψυχολόγοι, κοινωνιολόγοι είναι σύμφωνοι στο σημείο αυτό.

Η έλλειψη χώρου για την οικογένεια συνεπάγεται ελαχιστοποίηση ή ακόμη και κατάργηση αυτού που προορίζεται για το παιδί. Είναι αναγκασμένο να μοιράζεται το δωμάτιο με τα άλλα αδέρφια του ή και το κρεβάτι, ή ακόμη μπορεί να μοιράζεται το δωμάτιο με τους γονείς του. Έτσι το παιδί δεν έχει μια δική του γωνιά, έναν δικό του χώρο για να προβάλλει την προσωπικότητά του, γεγονός που επηρεάζει αρνητικά την ανάπτυξη του. Η έλλειψη χώρου συνεπάγεται σχεδόν μοιραία διαταραχές στις σχέσεις αγάπης ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά. Το παιδί είναι πρωταρχικά λιγότερο επιθυμητό από το ζευγάρι, γιατί ο ερχομός του επιβαρύνει την κατάσταση. Εξάλλου οι ευκαιρίες συγκρούσεων είναι πολλαπλασιασμένες σε μια κατοικία υπερκατοικιμένη, δηλαδή οι κατοικούντες είναι περισσότεροι αναλογικά με το χώρο. Για να αποφεύγουν οι γονείς τη φασαρία, εμποδίζουν το παιδί να θορυβεί, το μαλώνουν με την παραμικρή αταξία, εκτονώνοντας τα δικά τους νεύρα πάνω στα παιδιά. Μετά την τιμωρία, διαδέχονται βίαιες εξάρσεις τρυφερότητας που δύσκολα συγκρατούνται αφού το έκαναν να κλάψει, έπειτα το χαϊδολογούν. Όλα αυτά όμως είναι βλαβερά για την ηθική και συναισθηματική ισορροπία του παιδιού.

Ακόμη, σε πολλές περιπτώσεις, η έλλειψη χώρου, αναγκάζει τους γονείς να αποχωρίζονται από το παιδί τους. Τό στέλνουν συνήθως στις γιαγιάδες, όπου πολλές φορές λόγω της απόστασης, δεν το βλέπουν συχνά. Έτσι οι δεσμοί χαλαρώνουν. Οι

λειτουργίες διαπαιδαγώγησης και προστασίας που ανήκουν στους γονείς, ασκούνται από άλλους. Το παιδί μοιράζεται συναισθηματικά. Διατηρεί το αίσθημα ότι το “πέταξαν”, ζηλεύει τα αδέλφια του που μένουν με τους γονείς. Όταν επιστρέψει στο σπίτι, δυσκολεύεται να προσαρμοστεί. Η μακρόχρονη απουσία του θα βαρύνει για πολύ καιρό το κλίμα των σχέσεων με τους γονείς του, τους οποίους θα κατηγορεί συνηδειτά ή όχι ότι το εγκατέλειψαν.

Αλλά η έλλειψη χώρου στις μεγάλες πόλεις δεν περιορίζεται μόνο στην οικογενειακή κατοικία. Δεν υπάρχει χώρος για ομαδικό παιχνίδι, αλάνες και πάρκα. Απομένει λοιπόν ο δρόμος. Αλλά αυτός είναι επικίνδυνος λόγω της πυκνής κυκλοφορίας των αυτοκινήτων. Τα πεζοδρόμια έχουν και εκείνα πιαστεί από τα παρκαρισμένα αυτοκίνητα. Και εκεί που υπάρχουν δημόσιοι κήποι η κατάσταση δεν είναι καλύτερη. Υπάρχει ο περιορισμός της πινακίδας “μην πατάτε το πράσινο”. Και πως να μην υπάρχει όταν αυτό είναι λιγοστό; Ή ακόμα, στα πάρκα αυτά, θα πρέπει τα παιδιά να πάνε με αυτοκίνητο. Αλλά η κυκλοφορία γίνεται όλο και δυσκολότερη. Πολλές μανάδες παραιτούνται σ’ αυτά τα μπλεξίματα και δεν βγάζουν έξω τα παιδιά τους.

Όμως, παρά τις δυσκολίες αυτές, που μερικές είναι βαρύτερες, οι παλιές συνοικίες των μεγάλων πόλεων ασκούν κάποια παιδαγωγική επίδραση σημαντική. Τα τεστ που έγιναν από διάφορες έρευνες, δείχνουν ότι τα παιδιά που ζουν εκεί είναι πιο προχωρημένα, έχουν μυαλό πιο “ξεκαθαρισμένο”, πιο άγρυπνο.

Η πόλη αναμφίβολα ευνοεί την διανοητική ανάπτυξη. Εκεί βρίσκει κανείς περισσότερες ευκαιρίες για να πλουτίσει το πνεύμα του στην επαφή του με τους άλλους. Η πόλη είναι ένα καθημερινό θέαμα. Το παιδί ανακαλύπτει από το δρόμο, την κίνηση, το χρώμα, τους θορύβους. Η πόλη, αναπτύσσει τις ιδέες με την πολλαπλότητα των δραστηριοτήτων της και των θεαμάτων της. Ερεθίζει στους νέους τη φαντασία και το συγκινησιακό τους μηχανισμό και τη νοημοσύνη τους. Φυσικά για να γίνουν όλα αυτά πιο αισθητά χρειάζεται να φτιαχτεί μια πόλη πιο γελαστή και πιο ανθρώπινη.

ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΗ

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να κάνουμε και ιδιαίτερη μνεία στο πως οι σύγχρονες πόλεις, οι μεγαλουπόλεις του αιώνα μας αποξένωσαν τον αθλητισμό από την ζωή του σύγχρονου ανθρώπου ή πως, θέλοντας και μη, τον οδήγησαν στον πρωταθλι-σμό.

Η αφαίρεση απ' τον αθλητισμό στο επίπεδο του χώρου οφείλεται στην συστηματο-ποίηση ενός πλαισίου αποκομμένου απ' τις ζωντανές σχέσεις με την οργανική φύση. Είτε πρόκειται για γήπεδα είτε για πισίνες ή για πίστες, ο αθλητισμός εκτυλίσσεται σ' έναν κλειστό περιφραγμένο, μηχανοποιημένο χώρο, ξένο προς τη φύση. Η άμεση επαφή με το φυσικό στοιχείο δεν υπάρχει πια. Η πίστα αντικατέστησε το δάσος, τα εμπόδια δεν είναι παρά στοιχεία ενός τεχνητού διάκοσμου, το στάδιο δεν είναι παρά ένας εκπολιτισμένος κλειστός χώρος, ανέγγιχτος. Η απόλαυση της φύσης αντικατα-στάθηκε από την εκμετάλλευσή της, αφού πλέον δημιουργήσαμε “τσιμεντοπόλεις”. Η φύση γίνεται πλέον αντιληπτή μόνο σε ότι αφορά την αύξηση της αποδοτικότητας των αθλητικών κινήσεων. Το χιόνι είναι χρήσιμο, δεν είναι όμως ωραίο. Αυτή καθαυτή η φύση είναι προγραμματισμένη.

Σήμερα η έννοια της προόδου έχει μόνο εξωτερικό προσανατολισμό, δηλ. (ξεπέ-ρασμα του αντιπάλου) και όχι εσωτερικό (βελτίωση του εαυτού) κάτι που γινόταν στην Αρχαία Ελλάδα. Υπάρχει η εξειδίκευση και όχι γενική αθλητική κατάρτιση. Οι αθλητικές εγκαταστάσεις που κατασκευάζονται καταστρέφουν τη φύση, η οποία γέννησε τον αθλητισμό.

Σήμερα, που η παραγωγή συνδέεται με την έννοια της παραγωγικότητας της εργασίας, η βιομηχανική ανάπτυξη απαιτεί και την αύξηση της παραγωγικότητας. Η

βασική αρχή κάθε σύγχρονης οικονομίας είναι η αύξηση της παραγωγικής δύναμης δηλ. της αποδοτικότητας. Η βιομηχανική πρόοδος συμβολίζεται με την αύξηση της παραγωγής, η οποία μπορεί να συνεχίζεται επ' άπειρον. Αυτόν τον δυναμισμό τον συναντάμε ακόμα στον αθλητισμό.

Ο σύγχρονος αθλητισμός εκφράζει κατά τον καλύτερο τρόπο την ιδέα της συνεχούς προόδου, αφού επιδιώκει ν' αναπτύξει και ανασκευάσει έναν τύπο ανθρώπου του οποίου οι ικανότητες δεν υπόκεινται σε κανένα περιορισμό. Αυτό το σταχανοβικό πνεύμα γεννά το μύθο του υπεράνθρωπου που παραβαίνει συνεχώς τα βιολογικά του όρια και διευρύνει ασταμάτητα τις δυνατότητες της ανθρώπινης φυσιολογίας.

Η καμπύλη των ρεκόρ, δηλ. η αύξηση των επιδόσεων, είναι η απόδειξη αυτής της ακάθεκτης πορείας προς πρόοδο. Σ' όλα τα αγωνίσματα, το παγκόσμιο ρεκόρ καταρρίπτεται, άρα η πρόοδος είναι αδιαμφισβήτητη.

Αυτή αποδεικνύεται όχι μόνο από τις επιδόσεις των νικητών των αγώνων αλλά και με τις επιδόσεις των υπόλοιπων αθλητών που παίρνουν μέρος σ' αυτούς. Οι τεχνοκράτες του αθλητισμού διακηρύσσουν με περισσή περηφάνεια πως τα τελευταία 25 χρόνια η βελτίωση που επιτεύχθηκε είναι τεράστια. Αυτή είναι η τυπική γνώμη που χαρακτηρίζει τον σύγχρονο αθλητισμό.

Γι' αυτό και ο αθλητισμός αποτελεί σήμερα την πιο έξοχη έκφραση της πίστης του βιομηχανικού συστήματος στη γραμμική πρόοδο. Ο αθλητισμός αντανακλά και επαυξάνει τον οπτιμισμό του σημερινού συστήματος, που στηρίζει την ανάπτυξη του σ' αυτό ακριδώς το πρότυπο της αδιάκριτης, της ακατάπαυστης προόδου. Το *Citius, Altius, Fortius*, του Ολυμπιακού χάρτη, (ταχύτερα, ψηλότερα, δυνατότερα) δεν είναι σε καμμία περίπτωση το έμβλημα μιας δήθεν ευγενούς άμιλλας. Αντίθετα, ταιριάζει στις προδιαγραφές της σημερινής ανταγωνιστικής κοινωνίας, που τελικά είναι η κοινωνία του " *Toujours plus*" (πάντα περισσότερο). (Νέα Οικολογία 1991, τευχ. 59).

Οι σημερινές όμως συνθήκες διαβίωσης στις σύγχρονες πόλεις, έχουν αποσυνδέσει τον σύγχρονο άνθρωπο από τη φυσική ζωή, η οποία ταυτίζεται με την άφθονη σωματική κίνηση. Συνεπώς, εκείνο που απομένει σ' όποιον θέλει να ζήσει μια φυσική ζωή είναι η σωματική δραστηριοποίηση όπως αυτή εκφράζεται μέσα από τον αθλητισμό.

Αυτή είναι και η πιο “πρόστυχη” λειτουργία της άθλησης. Πιο συγκεκριμένα, παρέχοντας η άθληση στον αθλούμενο μια πρόσκαιρη νότα φυσικής ζωής, αυτόματα τον κάνει να ξεχάσει τις απαράδεκτες συνθήκες που διώνει τις υπόλοιπες στιγμές της καθημερινής ζωής του.

Επιπλέον, η αθλητική ενασχόληση δρα ενισχυτικά όσον αφορά την ικανότητα του ανθρώπου να υπομένει ακόμη περισσότερο δυσμενείς για τη σωματική και ψυχική του υγεία συνθήκες. Ο αθλούμενος, για παράδειγμα, μπορεί να αντέξει περισσότερη υποκινητικότητα στην εργασία του, περισσότερο άγχος, περισσότερη μόλυνση του περιβάλλοντος κ.λ.π., αφού η άθληση τον καθιστά ανθεκτικό για να αντιμετωπίσει τις φθοροποιές συνέπειες του σημερινού τρόπου ζωής.

Όμως το ερώτημα που τίθεται είναι, πόσοι από τους κατοίκους των σύγχρονων πόλεων αθλούνται, τη στιγμή που ο γρήγορος ρυθμός ζωής αναχαιτίζει την άθληση; αντιστρατεύεται τον αθλητισμό;

ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ - ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

Οι κοινωνικοί επιστήμονες και οι συμπεριφερολόγοι έχουν από πολλά χρόνια σημειώσει τη σχέση ανάμεσα στην πυκνότητα του πληθυσμού και την εμφάνιση κοινωνικής παθολογίας.

Η συγκέντρωση πάρα πολλών ανθρώπων μέσα σε περιορισμένο χώρο, όχι μόνο οδηγεί έμμεσα σε απάνθρωπες πράξεις που προκαλούνται από την εξάντληση και την προοδευτική εξαφάνιση των επαφών, αλλά από την άμεση αιτία μιας ολόκληρης επιθετικής συμπεριφοράς. Πολυάριθμα πειράματα που έχουν γίνει σε ζώα, έδειξαν ότι η επιθετικότητα μεταξύ ζώων του ίδιου είδους μπορεί να αυξηθεί από τον συνωστισμό. Στη σύγχρονη πόλη, όπου οι ηθικές αξίες έχουν ισοπεδωθεί και οι ανθρώπινες σχέσεις έχουν αλλοτριωθεί, η επέκταση της εγκληματικότητας, βρίσκει πολύ πρόσφορο το έδαφος.

Τι είναι όμως αυτό που προκαλεί επιθετική συμπεριφορά στην πόλη; Η συγκέντρωση πολλών ανθρώπων σε περιορισμένο χώρο έχει σαν επακόλουθο την εξαφάνιση της μονοκατοικίας στην πόλη, της αυλής και την κυριαρχία της πολυκατοικίας. Κατασκευάζονται κτίρια μαμούθ, όπου συσσωρεύονται κατά εκατοντάδες οι άνθρωποι δημιουργώντας ένα αφιλόξενο περιβάλλον με τρομερές συνέπειες στην φυσική και ψυχική τους υγεία, αφού όλο και περισσότερος κόσμος έχει στην διάθεση του λιγότερο χώρο. Σε μελέτη του Calhoun, ένας μεγάλος αριθμός ποντικών τοποθετήθηκε σε ένα μεγάλο κλουβί. Τα ποντίκια έπαιρναν πλήρη τροφή. Κάτω από αυτές της συνθήκες στην αρχή πολλαπλασιάστηκαν. Μετά από ένα χρονικό διάστημα όμως, ο ρυθμός των γεννήσεων έπεσε απότομα. Τα ποντίκια άρχισαν να γίνονται

πολύ επιθετικά, εισέβαλαν σε ξένες φωλιές, οι μητέρες δεν κατασκεύαζαν σωστά τις φωλιές κ.λ.π. Όλη αυτή η κατάσταση δημιουργεί άγχος και σε συνδιασμό με την έλλειψη αισθητικής, κατασκευάζεται το σύγχρονο μοντέλλο του αλλοτριωμένου ανθρώπου της πόλης, που απομονώνεται και κλείνεται στον εαυτό του, που αδιαφορεί για τον συνάθρωπό του, που θρίσκεται έρμαιο των βίαιων ενστίκτων του.

Πέρα απ' αυτά ο αστικός χώρος σήμερα έχει αναπτύξει έναν ιδιαίτερο τρόπο ζωής, όπου θυσιάζονται στον βωμό του κέρδους. Δοσμένης πια της αστικής συνάθροισης και του ιδιαίτερου τρόπου ζωής και αναγκών της, αναπτύσσονται νέες παραγωγικές διαδικασίες (διαφήμιση π.χ.) για να ικανοποιήσουν τις νέες αστικές ανάγκες και τις νέες κοινωνικές σχέσεις που επιβάλλει η φύση της “γραφειοκρατικής κοινωνίας” με κατευθυνόμενη κατανάλωση. Έτσι οι νέες υλικές ανάγκες που επιβάλλονται στον κάτοικο - καταναλωτή (όχι μόνο των αγαθών αλλά και του ίδιου του χώρου) πρέπει να “ικανοποιηθούν”, ώστε να αναπαράγει μέσα στον αστικό χώρο. Ο κάτοικος της πόλης δεν κατοικεί πια τον χώρο αλλά τον καταναλώνει με τον ίδιο τρόπο που καταναλώνει τα προϊόντα διατροφής ή ένδυσης του. Ταυτόχρονα, καταναλώνει την “παιδεία” και την “κουλτούρα” που του επιβάλλεται. Και αυτό γίνεται πολύ άνετα λόγω της εξαρτημένης και ακρωτηριασμένης από τις οικονομικές σκοπιμότητες, θέλησης του ανθρώπου των πόλεων. Η εξάρτηση αυτή, αρχίζει από την παιδική ηλικία και το σχολείο. Η εκπαίδευση έχει αναλάβει να εισάγει στην ψυχολογία και βιολογική δομή του ανήλικου, τους απαραίτητους κοινωνικούς αυτοματισμούς, προκαταλήψεις, αξιολογικά κριτήρια και ιδέες που αργότερα θα εξασφαλίσουν τη “σωστή” συμπεριφορά, σύμφωνα με τα “κοινωνικά πρότυπα”. Δηλαδή, από μικρός ο άνθρωπος της πόλης παύει να είναι ελεύθερος και γίνεται αντικείμενο μιας διαδικασίας διάπλασης υπηκόων στην υπηρεσία των σκοπιμοτήτων της άρχουσας. Στον ενήλικα, ο οποίος είναι κιόλας εξαρτημένος, η διαδικασία αλλοτρίωσης συνεχίζεται. Πρέπει να μετατραπεί σε “ελεύθερο”, δηλαδή υπάκουο καταναλωτή, όχι μόνο

υλικών αγαθών που δεν τα έχει ουσιαστικά ανάγκη, (προβολή και επιβολή τεχνητών αναγκών με τη βοήθεια των διαφημιστικών μέσων εκδυσπιστίας και κατασκευής αναγκών και επιθυμιών), αλλά όλων των προϊόντων της άρχουσας τάξης (χώρου, τρόπου ζωής, κουλτούρα κ.λ.π.). Υπάρχουν άνθρωποι που κυριολεκτικά αρρωσταίνουν και είναι αποφασισμένοι να φτάσουν σε κάθε μορφή επιθετικότητας και άνομης συμπεριφοράς, προκειμένου να αγοράσουν την τηλεόραση τους, το αυκονίνητό τους, το εξοχικό σπίτι κ.λ.π. Μ' αυτό τον τρόπο ο αστός υποτάσσεται στις προσωπικές του επιθυμίες, οι οποίες όμως είναι ήδη κατασκευασμένες από το κοινωνικό σύστημα της πόλης, η οποία είναι ο κατεξοχήν τόπος δημιουργίας και αναπαραγωγής αυτοματισμών στην σκέψη και στη συμπεριφορά.

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης αποτελούν ένα αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής της πόλης κυρίως, αφού η ύπαιθρος έχει περιορισμένη επαφή. Τα Μ.Μ.Ε. βομβαρδίζουν καθημερινά την οικογένεια με τα μηνύματά τους, προσφέροντας νέα πρότυπα συμπεριφοράς, όχι μόνο στους ενήλικες, αλλά κυρίως στα παιδιά, τα οποία αποτελούν φανατικούς καταναλωτές των προϊόντων τους. Μέσα από περιοδικά, εφημερίδες, ραδιόφωνο, τηλεόραση, τα Μ.Μ.Ε. χρησιμοποιούν την παιδική γλώσσα για να μεταδώσουν την άποψη των διαφημιστών ή του αφηγητή ως προς το πως είναι τα παιδιά. Τα υψηλά ποσοστά εγκληματικότητας που παρατηρούνται στις σύγχρονες πόλεις, έχουν να κάνουν με τα Μ.Μ.Ε. που καλλιεργούν στο άτομο, τις αντιλήψεις, στάσεις και αξίες του που προϋπάρχουν. Σύμφωνα με τη θεωρία του Bandura της κοινωνικής μάθησης, τα παιδιά τα οποία παρατηρούν ένα μοντέλο πρότυπο, συμπεριφέρονται τελικά κάτω από ορισμένες συνθήκες όμοια ή παρόμοια. Και η τηλεόραση, που αποτελεί σπουδαίο μέσο ψυχαγωγίας και απασχόλησης του παιδιού που μεγαλώνει στην πόλη (αφού δεν υπάρχει χώρος για παιχνίδι), κατακλύζεται καθημερινά από σκηνές βίας, είτε με τη μορφή ταινιών ή ειδήσεων κ.λ.π. Το παιδί και ο έφηβος λοιπόν παρακολουθώντας συνεχώς επιθετικά πρότυπα, θα

εκδηλώσουν επιθετική συμπεριφορά.

Εκτός των άλλων, τα ποσοστά ναρκομανών στην πόλη είναι πολύ μεγαλύτερα απ' ό,τι στην ύπαιθρο, που οι σχέσεις είναι πιο ζεστές και τα σπίτια πιο ανθρώπινα. Η ποιότητα ζωής στην πόλη είναι τέτοια που ευνοεί τέτοια φαινόμενα καθώς οι νέοι που ζούν εκεί, ψάχνουν τρόπους εκτόνωσης από τη στυγνή καθημερινότητα και ρουτίνα, από τον καθημερινό αγώνα για την αναζήτηση αγαθών και τους πολύ γρήγορους ρυθμούς ζωής.

Η ομαδική βία στα γήπεδα, που έχει παρατηρηθεί τα τελευταία χρόνια, αποτελεί πλέον φαινόμενο της σύγχρονης πόλης. Τα παιδιά αυτά δεν είναι τίποτε άλλο από ανθρώπους που ζουν μια εξαθλιωμένη ζωή και ψάχνουν απεγνωσμένα ιδανικά πάνω στα οποία θα στηριχθούν. Εξειδανικεύουν το ποδόσφαιρο, αγωνίζονται για το μεγαλείο της ομάδας του, βρίσκοντας έτσι τρόπους να εκφραστούν. Δεν είναι τυχαίο ότι τους πιο βίαιους οπαδούς τους έχουν οι ομάδες των φτωχότερων συνοικιών της πόλης. “Οι χούλιγκανς” λέει ο Μ. Μοδινός, είναι παιδιά της σύγχρονης απρόσωπης αποδιαρθρωμένης καταναλωτικής κοινωνίας, είναι παιδιά που αντιδρούν στον εκφασισμό των μέσων μαζικής επικοινωνίας που υποφέρουν από τη στέρηση του παιχνιδιού και της άθλησης που κατά κανόνα, ανήκουν στις τάξεις των ανέργων των περιθωριοποιημένων, των αυριανών “μικρονταβατζήδων”. Είναι μια μετέλιξη των συμμοριών των μεγαλουπόλεων που ψάχνουν και εγκαθιδρύουν το δικό τους τελετουργικό, αναπνέοντας καθημερινά την προσμονή της κυριακάτικης κοινωνικοποίησης τους.

ΑΝΕΡΓΙΑ

Η ανεργία είναι ένα ακόμη παθολογικό στοιχείο της σύγχρονης πόλης που γεννά επιθετική συμπεριφορά και χτυπά κυρίως τη νέα γενιά. Η μεγάλη συσσώρευση τόσων ανθρώπων στην πόλη αυξάνει τη ζήτηση εργασίας χωρίς παράλληλα να αυξάνεται και η προσφορά. Επίσης το μεγάλο κύμα των πτυχιούχων ανωτέρων και ανωτάτων σχολών αποδεικνύει το φαινόμενο αυτό, καθώς για μεγάλα χρονικά διαστήματα οι νέοι αναγκάζονται να μην έχουν πεδίο απασχόλησης ή να υποαπασχολούνται ή να απασχολούνται σε αντικείμενο άσχετο με τις σπουδές που έχουν κάνει.

Η ανυπαρξία οικονομικών αποδοχών για τα απαραίτητα προς το ζήν, τους οδηγούν σε αντικοινωνικές πράξεις συμπεριφοράς, ή σε κατάθλιψη και οκνηρία. Η μεγάλη έκταση της ανεργίας αποτελεί για τις σύγχρονες βιομηχανικές πόλεις πρόβλημα σοβαρό και οι λύσεις αναζητούνται τόσο στο μετεωρητικό πεδίο όσο και στην άμεση πρακτική. Μια από τις λύσεις που ευρύτερα συζητούνται τελευταία είναι η αντιμετώπιση της ανεργίας με τη μείωση του υποχρεωτικού χρόνου εργασίας, που θα επιτρέψει απορρόφηση μεγαλύτερου αριθμού απασχολούμενων. Η λύση αυτή έχει ερευνηθεί από τις εκθέσεις των εργατικών συνδικάτων στη Βρετανία, καθώς επίσης έχει προβληθεί από προγράμματα του γαλλικού σοσιαλιστικού κόμματος.

Η μείωση των ωρών υποχρεωτικής εργασίας χωρίς καμμία μεταβολή, όσον αφορά την αμοιβή της εργασίας, θα σήμαινε για την επιχείρηση αύξηση του κόστους παραγωγής με επίπτωση είτε στις τιμές είτε στο ρυθμό της παραγωγής. Για να αποφευχθεί πληθωριστική επίδραση και άμεση ή έμμεση υποχώρηση της παραγωγικής δραστηριότητας - που θα σήμαινε πάλι αύξηση της ανεργίας θα έπρεπε η μείωση των ωρών εργασίας να συνεπάγεται αυτόματα αντίστοιχη αύξηση της αποδοτικότητας των απασχολούμενων. Επίσης η πληθωριστική επίδραση θα αποφευγόταν αν η μείωση

του χρόνου εργασίας συνδυαζόταν με παραίτηση από αυξήσεις μισθών, αν δηλαδή από μέρους των εργαζομένων γινόταν επιλογή του πλεονεκτήματος της περισσότερης ανάπαυσης αντί της μεγαλύτερης αμοιβής. Οπωσδήποτε η λεπτομερειακή έρευνα των δυνατοτήτων κατά περίπτωση θεωρείτε αναγκαία για να εκτιμηθούν οι αντικειμενικές δυνατότητες χρησιμοποίησης της μείωσης του χρόνου εργασίας ως μέσου για τη μείωση της ανεργίας στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις.

Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ & Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Μόλις πριν μερικές δεκαετίες ο περισσότερος κόσμος θεωρούσε το περιβάλλον σαν ανεξάντλητο και απεριόριστο και δεδομένο.

Πέρασαν μόνο λίγα χρόνια για να διαπιστώσει η πλειοψηφία των λαών ότι βρισκόμαστε σε σοβαρό κίνδυνο. Πολλοί αμφιβάλλουν τώρα αν ο πλανήτης Γη θα ζήσει πολύ περισσότερο.

Σήμερα οι προηγμένες τεχνολογικά χώρες πάσχουν από οικολογικές αδυναμίες χωρίς προηγούμενο. Παράλληλα όμως οι οικονομίες και οι κοινωνίες αυτών των χωρών περνούν δραματική κρίση.

Κατά το Γ. Φίλη : “ οι χώρες αυτές ουσιαστικά κυβερνώνται και ελέγχονται από μικρή μειοψηφία πλουσίων, πολυεθνικών εταιριών, η μια κάστα γραφειοκρατών. Η τεχνολογία είναι το όργανο για την απάντηση αυτού του ελέγχου. Η τεχνολογία καθ’ αυτή είναι ένα όργανο στα χέρια του ανθρώπου. Σαν τέτοιο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για καλό ή κακό. Η τεχνολογία που παράγει έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή που ελέγχει ένα βαλλιστικό βλήμα είναι ακριβώς η ίδια μ’ αυτή που παράγει έναν υπο-λογιστή για να κάνει τομογραφία στο σκώτι του ασθενούς.

Η πρώτη χρήση είναι κακή, η δεύτερη καλή (...). Τα κίνητρά της τις περισσότερες φορές είναι το κέρδος, οσοδήποτε μικρό ή μεγάλο, χωρίς αναφορά στις κοινωνικές ή οικολογικές επιπτώσεις και η απόκτηση ισχύος και η προβολή.

Αν τα κίνητρα αυτά έλειπαν τότε η τεχνολογία θα ήταν σχεδόν πάντα ένα ανεκτίμητο αγαθό. Επειδή όμως τα κίνητρα υπάρχουν, η καλή χρήση της τεχνολογίας και η εφαρμογή της επιστήμης για τη δημιουργία οικολογικά σωστών τεχνολογιών είναι σπάνιες. Έτσι “ η τεχνολογία στα χέρια μιας μειοψηφίας οδηγεί την κοινωνία στην χειροτέρευση” (Γ. Φίλης 1983, σελ. 15).

Η εκμετάλλευση όμως του ανθρώπου από την τεχνολογία φαίνεται ενδεικτικά από τις υποανάπτυκτες χώρες οι οποίες πασχίζουν ν' αντιμετωπίσουν τις οικονομίες τους και να σταθεροποιηθούν κοινωνικά, παράλληλα όμως αγοράζουν την τεχνολογία των προηγμένων χωρών, πολύ συχνά χωρίς να λάβουν υπ' όψιν τους τις ειδικές συνθήκες που επικρατούν στη συγκεκριμένη χώρα. Οι εξοπλισμοί παίρνουν τη μερίδα του λέοντος από τον προϋπολογισμό. Τα οικονομικά προβλήματα έτσι ξεπηδούν συνέχεια μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα, με αποτέλεσμα να επεκτείνουν το ήδη υπάρχοντα. Ωστόσο υπάρχουν και άλλες επιπτώσεις, εκτός από τις οικονομικές.

“Οι παραδοσιακές κοινωνικές δομές, που είχαν πέρασει το τεστ του χρόνου, διαλύονται και ο νέος άνθρωπος που ξεπηδά βρίσκεται μπροστά σε μια σχιζοφρενική κατάσταση. Συναισθηματικά ανήκει στον παλιό άνθρωπο, η νέα κατάσταση τον σπρώχνει στην τρικυμία του νέου” (Γ.Α. Φίλης 1983, σελ. 16).

Έτσι η τεχνολογία είναι, ίσως ένας νέος τρόπος για τη δημιουργία κατακτήσεων και αποικιών. Αυτό είναι και μια ακόμη αποτυχία της. Είναι ανήθικο να χρησιμοποιείται η τεχνολογία για κατακτητικούς σκοπούς και είναι εντελώς απαράδεκτο κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας να καταστρέφεται το περιβάλλον. Όμως υποτίθεται ότι ο σκοπός της τεχνολογίας είναι να κάνει τη ζωή πιο άνετη, όμορφη και να δώσει στον άνθρωπο τον ελεύθερο χρόνο για να δημιουργήσει σπουδαία έργα. “Ενώ κανείς θα περίμενε ο κόσμος να έχει μεγαλύτερη ελευθερία τώρα, τουλάχιστον χρονική ελευθερία, το αντίθετο φαίνεται να είναι η πραγματικότητα. Ο σημερινός άνθρωπος τρέχει, είναι αγχώδης, δεν έχει χρόνο για τις μικρές απολαύσεις της ζωής όπως η συζήτηση και η επικοινωνία.”

Δεν προλαβαίνει αυτά που θέλει ή πρέπει να κάνει. Δεν έχει μάθει και δεν μπορεί να μάθει να ζει. Ξέρει μονάχα ότι πρέπει ν' αγωνιά και να κάνει, να κάνει κάτι συνεχώς (Γ.Α. Φίλης 1983, σελ. 19).

Στο ίδιο συμπέρασμα είναι καταλήγει και Πιερ Σάμουελ : “ Το συμπέρασμα είναι ότι η κοινωνία μας είναι συχνά υπερκαταπιεστική και πολύ αλλοτριωτική (...) Ως προς τις ανέσεις η κοινωνία μας έφτασε σε μια πρόσκαιρη επιτυχία που περιορίστηκε σε μια μειοψηφία των ανθρώπων.

Η κατάσταση της πλειοψηφίας έγινε χειρότερη απ’ ότι ήταν πριν τη τεχνολογική επανάσταση. Η τεχνολογική επανάσταση δεν έφερε στους ανθρώπους την ελευθερία (Πιερ Σάμουελ 1973, σελ. 296).

ΔΟΜΗ ΑΝΑΓΚΩΝ - ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ

Τα αγαθά, δεν είναι πιο επιθυμητά και δεν αγοράζονται για την αξία της χρήσης, αλλά για “τη συμβολική λειτουργικότητά τους στην κοινωνική θέση, την απόδραση και την επικοινωνία” και το άτομο χειραγωγείται και εκπαιδεύεται στο να τα επιθυμούν.

Το κοινωνικό περιβάλλον του επιβάλλει αυτόν τον τρόπο έκφρασης και επιβεβαίωσης ενώ παράλληλα του αρνείται τη δυνατότητα ν’ αναπτύξει την προσωπικότητα του στην εργασία του στρέφοντας τις επιθυμίες του στον καταναλωτισμό. Ο Michel Bosquet υποστηρίζει ότι κίνητρο της ανάπτυξης είναι η διατήρηση της ανισότητας “ Η διοχέτευση ενός νέου αγαθού και η αγορά του, από τους πιο πλούσιους δημιουργεί στέρηση στους φτωχούς μέχρι να μπορέσουν να τ’ αποκτήσουν. Υπάρχει λοιπόν μια δυναμική κοινωνικών τάξεων που παίζει το παιχνίδι των παραγωγών , που το επίτευγμά της είναι μηδαμινό όσον αφορά την ποιότητα της ζωής και που εξηγεί, εν μέρη τουλάχιστον, την ενίσχυση της ανάπτυξης μέσω της ζήτησης. Το άτομο εξαρτάται από εμπορικούς και γραφειοκρατικούς μεγα- μηχανισμούς των οποίων δεν μπορεί να είναι τίποτε άλλο από πελάτης, υποταγμένος, τυποποιημένος, ανίσχυρος εκμεταλλευόμενος και πάντα ανικανοποίητος.

Ο Χ. Μαρκούζε στο “ Μονοδιάστατος άνθρωπος” (1982, σελ. 73) διακρίνει τις ανάγκες σε αληθινές και πλαστές. Πλαστές λέει, είναι αυτές που επιβάλλονται στο άτομο από ιδιαίτερα κοινωνικά συμφέροντα και που δικαιολογούν την ξεθωιασμένη δουλειά, την επιθετικότητα, την εξαθλίωση και την αδικία. Η ικανοποίησή τους μπορεί να δημιουργήσει την ευημερία στο άτομο αλλά μπορεί και να το εμποδίσει

να δεί ότι έχει αλλοτριωθεί από τους αρχικούς σκοπούς του. Το να διασκεδάζεις, να καταναλώνεις όπως όλοι οι άλλοι, ν' αγαπάς και να μισείς, όπως όλοι οι άλλοι αυτά λέει ο Μαρκούζε είναι πλαστές ανάγκες. Αυτές καθορίζονται από εξωτερικές δυνάμεις που το άτομο δεν μπορεί να ελέγξει. Οι συνθήκες κάτω από τις οποίες ζει το άτομο ανανεώνουν και δυναμώνουν το άτομο να τις κάνει δικές του πια, να ταυτίζεται μ' αυτές και ν' αναζητά τον εαυτό του στην ικανοποίησή τους. Υπάρχει και ένας άλλος "γενικός ψυχολογικός νόμος" σύμφωνα με τον οποίο οι ανάγκες του ανθρώπου, που χωρίζονται από το γνωστό σοβιετικό ψυχολόγο Rubinstein, σε πρωταρχικές και σε δευτερεύουσες, λειτουργούν με μία ορισμένη σειρά, επηρεάζοντας καθοριστικά τη συμπεριφορά του ατόμου : "Όσον καιρό οι πρωταρχικές ανάγκες του ατόμου διατηρούν την επικαιρότητά τους, οι δευτερεύουσες, οι επικουρικής σημασίας ανάγκες ατονούν. Στο βαθμό που μειώνεται η ένταση και η επικαιρότητα των πρώτων, οι δεύτερες, η μια μετά την άλλη, προβάλλουν στο παρασκήνιο. Το άτομο συνειδητοποιεί τις ανάγκες και τα συμφέροντά του με μια ορισμένη σειρά και δίνει σ' αυτά μία ανάλογη σπουδαιότητα, σύμφωνα μ' αυτό το νόμο".(S.I.Rubinstein, 1964, τόμος 2ος σελ. 986). Παράλληλα η δομή των αναγκών κάθε ανθρώπου στηρίζεται σε ορισμένες αξίες της ζωής, καθοριστικής σημασίας για την προσωπικότητά του. Οι αξίες αυτές οργανώνουν τη δομή των αναγκών και τη "βάζουν" να λειτουργεί κατά έναν ορισμένο τρόπο. Έτσι όποιος πιστεύει στην "αξία" της "κτήσης" και του "έχειν", σε βαθμό που αυτή η "αξία" να λειτουργεί σαν κεντρική ανάγκη, η οποία δεσπόζει σ' όλη τη δομή των αναγκών του, οργανώνει τη συμπεριφορά του κατά έναν ανάλογο τρόπο. Αντίθετα, όποιος πιστεύει στην αξία του ουμανισμού, της εξυπηρέτησης και της εξύψωσης του ανθρώπου, της δημιουργικής και ελεύθερης αυτοπραγμάτωσης της προσωπικότητάς του ή για όποιον μετρά όχι το τι έχεις αλλά το ποιός είσαι, έτσι που αυτή η αξία να λειτουργεί σ' αυτόν σαν κεντρική ανάγκη,

οργανώνει τη δομή των αναγκών του και τη συμπεριφορά του κατά έναν τρόπο διαμετρικά αντίθετο από τον προηγούμενο.

“Το καπιταλιστικό σύστημα, λέει ο Ντούμ, όχι μόνο έκανε ανάπηρη την προσωπικότητα των ανθρώπων αλλά κερδίζει κιόλας διπλά από την αναπηρία αυτή, γιατί κάνει και καλές δουλειές πουλώντας υποκατάστατα προσωπικότητας και διαιωνίζει έτσι την εξουσία του” (Ντούμ 1987, σελ. 230).

Οι άνθρωποι λοιπόν που έχουν κατεστραμμένη προσωπικότητα φτιάχνουν με την κατανάλωση υποκατάστατα. Προσπαθώντας να αμυνθούν κατά του άγχους που τους δημιουργεί η αλλοτρίωσή τους φτάνουν και μέχρι το σημείο ν’ αντιγράφουν τα είδωλα της διαφήμισης, της μόδας κ.λ.π. Στο υποκατάστατο της προσωπικότητας, λέει ο Ντούμ, ανήκουν τις περισσότερες φορές και ορισμένα είδη φαγητών και ποτών, μια ορισμένη μάρκα τσιγάρων, μια επίπλωση σπιτιού, τα ρούχα και πάρα πολλά άλλα.

Όποιος δεν μπορεί να υποφέρει την προσωπικότητά του, που στην ουσία δεν περιέχει καθόλου τον εαυτό του, αγοράζει μια νέα, μια καταναλωτική προσωπικότητα. Άλλωστε γι’ αυτό το λόγο η διαφήμιση παράγει συνέχεια νέα πρότυπα.

“Οι στρατηγοί της αγοράς, λέει ο Ντούμ, κάνουν τα σχέδια τους με βάση ένα ψυχολογικό διάγραμμα του ανθρώπου : “ενός μέσου βασικού τύπου ανθρώπου, που έχει ανάγκη από κοινωνική βοήθεια προσανατολισμού, που δεν έχει προσωπικότητα και που το αίσθημα ότι είναι απροστάτευτος τον σπρώχνει στην συλλογική εθιμοτυπία.

Η εκμετάλλευση του άγχους του είναι ο σκοπός των σχεδίων τους (Ντήτερ Ντούμ 1987, σελ. 231).

Έτσι ο καταναλωτής πιέζεται μόνιμα ώστε να του επιβληθούν οι ανάγκες που αποφασίζουν οι διαφημιστές και που δίνουν μεγαλύτερο κέρδος στους καπιταλιστές.

Η διαφήμιση διαμορφώνει τον “πελάτη” έτσι που να θεωρεί σαν πρώτο στη σειρά απαραίτητο είδος, όχι εκείνο που πραγματικά του χρειάζεται, αλλά εκείνα που στην κάθε στιγμή συμφέρει τα μονοπώλια να του πουλήσουν. Π.χ. πάει στο Super - Market και του χρειάζεται κάτι συγκεκριμένο αγοράζει πολλά άλλα, όντας θύμα της βίας αυτής που το έμαθαν να την ονομάζει “ανάγκη”.

Ο Πιιτς θα πεί γι’ αυτό ότι ο άνθρωπος υποτάσσεται έτσι στο “απόλυτο μονοπώλιο”. “Το απόλυτο Μονοπώλιο εγκαθιδρύεται όταν οι άνθρωποι εγκαταλείπουν την έμφυτη ικανότητά τους να κάνουν μόνοι ό,τι μπορούν για τον εαυτό τους και για τους άλλους, με αντάλλαγμα κάτι καλύτερο, που μόνο ένα όργανο εξουσίας μπορεί να παράγει για λογαριασμό τους. Αυτός ο δεσποτισμός του μηχανισμού επιβάλλει την αναγκαστική κατανάλωση, μετατρέπει δηλ. το άτομο σε παθητικό καταναλωτή “μιας μαζικής παραγωγής που μόνο οι μεγάλες βιομηχανίες μπορούν να εξασφαλίσουν”. Τελικά, “ούτε και οι στοιχειώδεις ανάγκες δεν μπορούν πια να ικανοποιούνται εκτός εμπορίου”. (Michael Bosquet 1984, σελ. 64).

Κι’ αυτό το βιοτικό επίπεδο σήμερα μετριέται με το μέγεθος της κατανάλωσης. Όποιος δηλαδή καταναλώνει περισσότερα ζει και καλύτερα. Και υπάρχουν άνθρωποι που κυριολεκτικά αρρωσταίνουν (αϋπνίες, ψυχικές διαταραχές, νευρώσεις) όταν δεν μπορούν ν’ αγοράσουν μια τηλεόραση, ένα αυτοκίνητο ή ένα εξοχικό σπίτι.

Ο Ρόζεναλ (1983, σελ. 75) θα πεί ότι τα προϊόντα της καταναλωτικής κοινωνίας έχουν σαν σκοπό να γεμίσουν τη ζωή του εργαζόμενου ανθρώπου και να τον αποτρέψουν, όσο μπορούν, από την ενεργό συμμετοχή στην κοινωνική και πολιτική δραστηριότητα. Η διαφήμιση του φουσκώνει το κεφάλι λέγοντάς του τι πρέπει να αποκτήσει, που θα το βρεί, πως και που θα διαθέσει τις ελεύθερες ώρες του, τι θα δει, τι θα διαβάσει, ώστε να γίνει προσωπικότητα.

Ταυτόχρονα επιδιώκεται ο σκοπός όχι μόνο ν’ απασχοληθεί η προσοχή του με την κατανάλωση, αλλά και να του δημιουργηθεί η εντύπωση πως έχει στη διάθεσή του

μια πλατειά επιλογή και συνεπώς έχει εκδημοκρατισμό της ίδιας της ζωής του. π.χ. Διοχετεύουν στο εμπόριο “νέα” φάρμακα και στην ουσία είναι το ίδιο με τα προηγούμενα απλά τους έχουν αλλάξει το χρώμα. Αυτό όμως δεν είναι αυταπάτη επιλογής.

Σύμφωνα με το Ε. Φρόμ (1973, σελ. 63) υπάρχει και μια άλλη μορφή αλλοτρίωσης από τα πράγματα που καταναλώνουμε. Είναι το γεγονός ότι δεν γνωρίζουμε την τύχη και την προέλευση τους. Ξέρουμε να τα χρησιμοποιούμε αλλά δεν ξέρουμε πως φτιάχνονται και από τι υλικά (ασφαλή ή επικίνδυνα) αποτελούνται. “Ζούμε, λέει ο Φρόμ, σ’ έναν κόσμο πραγμάτων και η μόνη μας σύνδεση μ’ αυτόν είναι ότι γνωρίζουμε πως να τα χειριζόμαστε ή να τα καταναλώνουμε”.

Η δυνατότητα αγοράς περισσότερων, “καλύτερων” και ιδιαίτερα νέων πραγμάτων, γοητεύει σήμερα τον άνθρωπο. Διψά για κατανάλωση, η οποία έγινε αυτοσκοπός.

Το να αγοράσει κανείς το τελευταίο μοντέλο από κάθε τι που υπάρχει στην αγορά είναι το όνειρο του καθένα, ενώ η αληθινή ευχαρίστηση της χρήσης μπαίνει σε δεύτερη μοίρα.

Η πράξη όμως της κατανάλωσης πρέπει να είναι μια συγκεκριμένη ανθρώπινη πράξη στη οποία μετέχουν οι αισθήσεις μας, οι σωματικές μας ανάγκες, το αισθητικό μας γούστο, δηλαδή εμείς σαν συγκεκριμένα, γεμάτα αισθήσεις, αισθήματα, κρίσεις ανθρώπινα όντα.

ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΣΧΕΣΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ - ΦΤΩΧΕΙΑΣ

Στις βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες ο λόγος ύπαρξης της φτώχειας, δεν βρίσκεται πια στην παραγωγική ανεπάρκεια, αλλά στον τρόπο παραγωγής και στη φύση των προϊόντων. Για να εξαλειφθεί η φτώχεια δεν σημαίνει ότι πρέπει να παραχθούν περισσότερα αγαθά, αλλά απλά άλλα αγαθά με διαφορετικό τρόπο.

Η φτώχεια σ' αυτές τις χώρες, δεν έχει τις ίδιες αιτίες με κείνη των φτωχών που μπορεί ν' αποδοθεί σε υλική ένδεια, θα πρέπει ν' αποδοθεί σ' ένα κοινωνικό σύστημα που συγχρόνως παράγει σε αυξανόμενο ρυθμό φτώχεια και πλούτο : η φτώχεια παράγεται κι αναπαράγεται στο βαθμό που ανεβαίνει το καταναλωτικό επίπεδο (Ντυμόν 1987, σελ. 103).

Σύμφωνα με το Γκόρζ διακρίνουμε τρία αίτια φτώχειας :

1) Σφετερισμός : Είναι η πιο κοινή αιτία φτώχειας :

Οι πλούσιοι σφετερίζονται για αποκλειστικό όφελος της πηγής που αλλιώς θα ήταν διαθέσιμες σε επαρκείς ποσότητες.

Ο σφετερισμός των γαιών και των πηγών ύδατος είναι ένα τυπικό παράδειγμα : παρεμποδίζει τον καταμερισμό πηγών που επαρκούν για όλους.

2) Η αποκλειστική πρόσβαση : Δηλ. μια μειονότητα διατηρεί την αποκλειστικότητα πρόσβασης σε φυσικές πηγές, λόγω της σπανιότητας ή της ίδιας της φύσης τους, δεν θα μπορούσαν να κατανεμηθούν ή να είναι προσιτή σε όλους την ίδια στιγμή. Ένα τυπικό παράδειγμα είναι η θέσπιση του δικαιώματος πρόσβασης σε τόπους φυσικής ομορφιάς που θα έχαναν κάθε

θέλητρο αν “κατακλύζοταν” από το πλήθος. Ή ακόμα, τα προνομιακά δικαιώματα σε φυσικές πηγές, όπως ο καθαρός αέρας, το φως, η ησυχία που διατηρούνται σ’ ένα ορισμένο τύπο, μόνο με την περιορισμένη πρόσβαση σ’ αυτόν. Για να γίνει κανείς δεκτός σε μια ακτή πρέπει να νοικιάσει ένα δωμάτιο, στο ξενοδοχείο και να φάει κάτι.

3) Η διακεκομμένη κατανάλωση. Αποκαλεί διακεκομμένη την κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών αμφίβολης αξίας στη χρήση τους αλλά που, λόγω της σπανιότητας και της τιμής τους, δίνουν στον καταναλωτή τους τον τίτλο του προνομιούχου (Γκότζ 1984, σελ. 58).

Υπάρχει η άποψη ότι τα τελευταία χρόνια οι φτωχοί ζουν καλύτερα από πριν γιατί καταναλώνουν περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες, και άρα είναι λιγότερο φτωχοί.

Αυτό όμως είναι πέρα για πέρα λάθος. Γιατί το να καταναλώνεις μεγαλύτερες ποσότητες δεν σημαίνει απαραίτητα και βελτίωση. Μπορεί απλώς να σημαίνει ότι πρέπει από εδώ και εμπρός να πληρώνεις ό,τι προηγουμένως προσφερόταν δωρεάν ή ακόμη ό,τι χρειάζεται να ξοδεύεις πολύ περισσότερο για να αντισταθμίσεις “κουτσά - στραβά” τη γενική φθορά του περιβάλλοντος της ζωής.

Και αλήθεια, οι άνθρωποι σήμερα ζουν καλύτερα επειδή χρειάζεται να καταναλώσουν τόσα μεταφορικά μέσα για να κάνουν τη διαδρομή ανάμεσα στο χώρο εργασίας και στην κατοικία που όσο πάει και απομακρύνεται; Ζουν μήπως καλύτερα επειδή αντικαθιστούν κάθε τόσο τα ρούχα και τα παπούτσια που κάποτε κρατούσαν περισσότερο; Ζουν καλύτερα επειδή καταναλώνουν περισσότερα καύσιμα για να ζεστάνουν τις κατοικίες με την κακή μόνωση; Είναι λιγότερο φτωχοί επειδή, αντικατέστησαν τις συνήθειες του καφενείου ή του σινεμά με την τηλεόραση και με το αυτοκίνητο που τους προσφέρουν μοναχική απόδραση από την απάνθρωπη πόλη;

Εδώ και πολύ καιρό, οικονομολόγοι σαν τον Έζρα Μίτσαν, απόδειξαν πως, αν υπολογιστούν οι καταστροφές που την συντροφεύουν (φθορά, μόλυνση, αποσύνθεση των ανθρώπινων σχέσεων) η ανάπτυξη σημαίνει όλο και μεγαλύτερο υποβιβασμό και όχι βελτίωση.

Το κόστος της είναι μεγαλύτερο από τα πλεονεκτήματα που προσφέρει (Γκόρζ 1984, σελ. 93).

Ακόμα όμως και να υποθέσουμε ότι ζουν καλύτερα οι φτωχοί σήμερα αυτό δεν σημαίνει ότι είναι λιγότερο φτωχοί.

Μπορεί τα διάφορα ηλεκτρικά είδη να μην είναι πια προνόμιο για λίγους. Το ίδιο και το αυτοκίνητο και οι διακοπές.

“Παρ’ όλα αυτά, θα πει κανείς, το γεγονός ότι σήμερα οι εργάτες διαθέτουν “αγαθά και ανέσεις” που προορίζονταν άλλοτε για τους αστούς, τους κάνει λιγότερο φτωχούς.

Προσοχή όμως : λιγότερο φτωχούς από ποιόν; Απ’ τους φτωχούς της Ινδίας και της Αλγερίας από τους εργάτες προ πεντηκονταετίας.

Η σύγκριση είναι εντελώς αφηρημένη. Η φτώχεια δεν είναι ένα αντικειμενικό και μετρήσιμο μέγεθος (διαφορετικό είναι με την εξαθλίωση και το υποσιτισμό) : είναι μια διαφορά, μια ανισότητα, η μη δυνατότητα πρόσβασης σ’ αυτό που η κοινω-νία καθορίζει σαν “ωραίο” και “καλό”, αποκλεισμός απ’ τον κυριάρχο τρόπο ζωής : κι αυτός ο επιβεδλημένος τρόπος ζωής των πιο πλουσίων, του 20% του πληθυσμού, που δίνει τον τόνο με τον επιδεικτικό και προνομιούχο καταναλωτισμό του. Σε μια κοινωνία όπου όλοι θα ήταν φτωχοί, κανείς δεν θα ήταν φτωχός. Αυτό που κάνει τους φτωχούς - φτωχούς, είναι η ασημαντότητά τους σε σύγκριση μ’ ένα κοινωνικο-πολιτιστικό πρότυπο που προκαλεί και προσανατολίζει τις επιθυμίες. Είναι κανείς φτωχός στο Περού όταν είναι ξυπόλητος, στην Κίνα όταν δεν έχει ποδήλατο, στη Γαλλία όταν δεν έχει τα μέσα ν’ αγοράσει αυτοκίνητο. Τη

δεκαετία του 1930 ήταν κανείς φτωχός όταν δεν είχε τα μέσα ν' αγοράσει τηλεφωνική συσκευή, τη δεκαετία του 60, ήταν φτωχός όταν αναγκαζόταν να στερηθεί μια συσκευή τηλεοράσεως, το 1970 γίνεσαι φτωχός εξαιτίας της έγχρωμης τηλεοράσεως κ.λ.π. Όπως λέει ο Ι. Έλλιτς : “η φτώχεια εκσυγχρονίζεται, το χρηματικό της επίπεδο ανεβαίνει επειδή τα καινούργια βιομηχανικά προϊόντα τα εμφανίζουν ως είδη πρώτης ανάγκης, και ωστόσο τα κρατούν απρόσιτα για τον μεγαλύτερο αριθμό των ανθρώπων”. Η μάζα “πληρώνει όλο και ακριβότερα, μια όλο και μεγαλύτερη ασημαντότητα”. (Bosuést 194, σελ. 64-65).

Και πράγματι όταν η χρήση ενός αντικειμένου είναι πολύ πλατιά διαδεδομένη, αρκεί να εμφανιστεί στην αγορά ένα καινούργιο προϊόν, στην αρχή ακριβό, μόνο και μόνο εξαιτίας της κοινοτομίας του και ανεξάρτητα αν είναι καλύτερο από το παλιό, οι προνομιούχοι το αγοράζουν κι έτσι κάνουν τους φτωχούς να νιώθουν τη φτώχεια τους γι' άλλη μια φορά. Και μόλις η “μάζα” καταφέρει να τ' αποκτήσει το προϊόν αυτό χάνει την αξία του.

Η εξάλειψη της φτώχειας δεν θα επιτευχθεί ποτέ με αύξηση της παραγωγής. Τα αγαθά που παράγονται πρέπει να είναι προσιτά σε όλους και η μεγάλη διάδοσή τους να μην εξαλείφει την χρησιμότητά τους. Επίσης, η παραγωγή τους δεν πρέπει να καταστρέφει τις πηγές που βρίσκονται σε φυσική αφθονία. “Η φτώχεια θα εξαφανιστεί μόνον αν εξαφανιστεί η ανισότητα εξουσιών και δικαιωμάτων που είναι πρωταρχική της πηγής ”...

Η ισότητα στην κατανάλωση δεν μπορεί παρά να είναι αποτέλεσμα κι όχι αιτία της κοινωνικής ισότητας.

Προϋποθέτει την κατάργηση της ιεραρχίας”(Bosquet 1984, σελ. 40).

VII. ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΗ

ΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Σ' αυτό ακριβώς το σημείο θα γίνει η προσπάθεια για την αποσαφήνιση των εννοιών ηθική υγεία και ψυχική υγεία της κοινωνίας.

Το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών αναφέρει ότι “ Για τον καθορισμό της έννοιας ηθική υγεία ξεκινάμε από τη διαπίστωση ότι μια κοινωνία, μια χώρα λειτουργεί σωστά, όταν στη βάση μιας δυναμικής οικονομίας, μπορεί να εξασφαλίσει στους πολίτες της τις προϋποθέσεις για μια ζωή σύμφωνη με τις ηθικές αρχές και απαιτήσεις που εκφράζουν τη δυναμική του σύγχρονου κόσμου και “δένουν” με τον εθνικό τους χαρακτήρα. Η ηθική Υγεία της Κοινωνίας έχει σχέση με την κυρίαρχη αντίληψη, για την κοινωνική δικαιοσύνη, για το “άδικο” και το “δίκαιο”, το “καλό” και το “κακό”, το “σωστό” και το “εσφαλμένο”...(...) Η ηθική υγεία της κοινωνίας έχει σχέση με την ποιότητα του κοινωνικού και του ανθρώπινου περιβάλλοντος και με την εσωτερική ποιότητα των ατόμων, η οποία επηρεάζει σημαντικά τη στάση τους απέναντι στην κοινωνία και στο ίδιο τον εαυτό τους (Κ.Π. & ΟΕ 84, σελ. 36).

Από την μελέτη του συγκεκριμένου θέματος διαφαίνεται εύκολα η στενή σχέση της ηθικής υγείας της κοινωνίας με τη ψυχική υγεία.

Ερμηνεύοντας τον όρο ψυχική υγεία της κοινωνίας ξεκινάμε από τη διαπίστωση του Erich Fromm σύμφωνα με την οποία “η ψυχική υγεία εξασφαλίζεται, αν ο άνθρωπος αναπτύσσεται και ορίζει σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά και τους νόμους της ανθρώπινης φύσης” (Erich Fromm 1973, σελ. 23).

Έτσι η διαπίστωση ότι ο άνθρωπος μπορεί να ζει κάτω από οποιαδήποτε συνθή-

κη είναι μόνο η μισή αλήθεια. Πρέπει να συμπληρωθεί με τη διαπίστωση που ο άνθρωπος ζει κάτω από συνθήκες αντίθετες προς τη φύση και τις βασικές απαιτήσεις της ανθρώπινης ανάπτυξης και υγείας, δεν μπορεί παρά να αντιδράσει. Είναι υποχρεωμένος είτε να χειροτερέψει τη θέση του και να χαθεί είτε να δημιουργήσει τις συνθήκες, τις οποίες βρίσκονται περισσότερο σε αρμονία με τις ανάγκες του. Εξάλλου σύμφωνα με τον Fromm “η υπόθεση ότι η ανθρώπινη φύση και η κοινωνία είναι δυνατό να έχουν αντικρουόμενες απαιτήσεις και επομένως μια ολόκληρη κοινωνία να είναι αρρωστημένη (Έρικ Φρόμ 1973, σελ. 35-36).

Η ψυχική Υγεία δεν μπορεί να καθοριστεί με την “προσαρμογή” του ατόμου στην κοινωνία του, αλλά πρέπει αντίθετα να καθορίζεται σύμφωνα με την προσαρμογή της κοινωνίας στις ανάγκες του ανθρώπου, σύμφωνα με το ρόλο της στην προώθηση ή παρεμπόδιση της ανάπτυξης της ψυχικής υγείας του ανθρώπου.

Ο Σπήλιος Παπασπηλιόπουλος σε σχετικό του άρθρο στον Οικονομικό Ταχυδρόμο το 1982 αναφέρθηκε στο συνέδριο που έλαβε χώρα στις 10/12/81 στις Βρυξέλλες από το Ευρωπαϊκό Γραφείο Περιβάλλοντος για τα προβλήματα απασχόλησης σε σχέση με την προστασία του περιβάλλοντος. Στο συγκεκριμένο Συνέδριο ειπώθηκε ότι : “η εργασία πρέπει να είναι σημαίνουσα, δημιουργική όχι αλλοτριωτική και δημιουρ-γός ψυχολογικής ισορροπίας”.

Στο συνέδριο αυτό αναφέρθηκε επίσης η απόψη του Γκάντι ότι : “ο άνθρωπος έχει περισσότερο ανάγκη την εργασία απ’ ότι έχει ανάγκη το ημερομίσθιο, γιατί το αντικείμενο της εργασίας δεν είναι να φτιάχνει αντικείμενα, αλλά ανθρώπους. Αλλά για να είναι η ίδια η εργασία επωφελής για τον άνθρωπο και όχι μόνο η αμοιβή της, πρέπει να είναι ανθρώπινη εργασία, στην οποία εντάσσεται ο άνθρωπος ολόκληρος με την καρδιά του, το μυαλό του, τις προτιμήσεις του (Σ. Παπασπηλιόπουλος 1982, σελ. 31, 32).

Με την ευρεία έννοια της εργασίας ορίζουμε τον εργαζόμενο στη σχέση του προς

την κοινωνία, γενικά, ως κοινότητα, η οποία στηρίζεται στην ανθρώπινη εργασία. Το κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών αναφέρει : “Στο επίπεδο αυτό η εργασία πραγματικά “φτιάχνει ανθρώπους” ή στο βαθμό που συνδέεται οργανικά με τη δράση για το “φτιάξιμο” της κοινωνίας, την ανάπλασή της, το μετασχηματισμό της.(Θ. Βακαλιός 1984, σελ. 42).

Στη βάση αυτή είναι δυνατή η εξέταση του προβλήματος, της αυτοπραγμάτωσης του ανθρώπου που είναι, θα λέγαμε το σημείο αιχμής όπου κρίνεται η ποιότητα ζωής του ανθρώπου.

Εδώ υπάρχουν επίσης δύο επίπεδα που τα ορίζουμε με τις έννοιες “αυτοπραγμάτωση του εργαζόμενου” και “αυτοπραγμάτωση του ανθρώπου”.

Με την έννοια αυτοπραγμάτωση του εργαζόμενου εννοούμε την αυτοπραγμάτωση του ατόμου μέσα από την εργασία του και την ευγενή δραστηριότητά του στην επιχείρηση. Στο επίπεδο αυτό πραγματώνεται μόνο ένα κλάσμα των δημιουργικών ικανοτήτων και προσδοκιών του ατόμου, το οποίο δεν μπορεί να κριθεί αποσπασμένο από την κοινωνική του διάσταση.

Το πρόβλημα της άρσης της αλλοτρίωσης του ανθρώπου και της ανθρώπινης ελευθερίας που είναι στη βάση της η διεκδίκηση για μια άλλη ποιότητα της ζωής, μπορεί να εκφραστεί με την έννοια αυτοπραγμάτωση του ανθρώπου η οποία αναφέρεται στην ελεύθερη και αυτόνομη, ιδιότυπη πραγμάτωση των συνολικών δημιουργικών ικανοτήτων και γνώσεων της συνολικής προσωπικότητας του ανθρώπου, μέσα από την κοινωνική του δραστηριότητα” (Θ. Βακαλιός 1984, σελ. 43).

ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΑΠΟΜΟΝΩΣΗΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΗ

Τα οικονομικά συμφέροντα που επέβαλαν την ανάπτυξη των πόλεων, η δημιουργία της αντιπαροχής και των παράνομων κτισμάτων, ο ερασιτεχνισμός των προκατασκευασμένων κτιρίων, η ασφυκτική πίεση, την οποία ασκούν οι βιομηχανικές ζώνες που βρίσκονται στην περιφέρεια, η τεράστια συγκέντρωση αυτοκινήτων και η αστυνομική ευαισθησία των ειδικών, που σχεδιάζουν την ευτυχία της απομόνωσης μας, απαιτούν από τον κάθε κάτοικο - χρήστη των χώρων των πόλεων την επίδειξη αισθημάτων αυτοθυσίας και αυταπάρησης. Η κάθε αυθαιρεσία και κατάχρηση γίνεται ανεκτή και νομιμοποιείται στο όνομα της οικονομικής ανάπτυξης με αντάλλαγμα μια απλή δήλωση και ίσως κάποιο πρόστιμο.

Στο περιβάλλον των καταχρήσεων και της αυθαιρεσίας, πολλοί άνθρωποι είναι γνωστό πως είναι αδύνατο, εξαιτίας των εμποδίων, να ζήσουν και να μετακινηθούν στις πόλεις και τα προάστιά τους.

Οι ειδικοί επιστήμονες έχουν επίσης διαπιστώσει το μέγεθος του προβλήματος των απροσπέλαστων πόλεων : “ είναι γνωστό πως τα περισσότερα κτίρια, οι υπαίθριοι χώροι και η πόλη ολόκληρη είναι απροσπέλαστα για τα άτομα με κινητικές δυσκολίες (ανισόπεδα σκαλοπάτια, στενές πόρτες και διάδρομοι, κοινόχρηστα ασανσέρ κ.λ.π. ένα μόνο μέρος των λεγόμενων αρχιτεκτονικών εμποδίων)” (10ο Συνέδριο των Αρχιτεκτόνων των Βαλκανικών Χωρών , τεύχ. 8, σελ. 15).

Πέρα όμως από τα προβλήματα που προκαλεί η μετ' εμποδίων χρήση των χώρων των πόλεων σ' ένα αριθμητικά σοβαρό άθροισμα διαφορετικών ανθρώπινων μειονοτήτων στις σύγχρονες πόλεις επικρατούν συνθήκες που είναι δυνατόν να βγάλουν την υγεία, την αρτιμέλεια και την αποδοτικότητα ακόμη και των “κανονικών” και

των “φυσιολογικών” κατοίκων, οι οποίοι τυπικά δεν ανήκουν στις κατηγορίες που ο αστικός σαρκασμός ονομάζει “ευπαθείς κοινωνικές κατηγορίες”. Στις σύγχρονες πόλεις ο κάθε άνθρωπος, ανεξαρτήτως ηλικίας, φύλου, πεποιθήσεων, οικονομικού επιπέδου, κοινωνικής και ταξικής προέλευσης, κινδυνεύει ξαφνικά να αποκτήσει κάποια μόνιμη ή παροδική ανικανότητα ή αναπηρία. Ο αστικός τρόπος ζωής, η παθολογία του άστεως, της ατμοσφαιρικής και της ηχητικής ρύπανσης, των υψηλών θερμοκρασιών, των (τροχαίων , εργατικών κ.λ.π.) ατυχημάτων, απειλούν την ανθρώπινη υπόσταση και, όταν ξεπερνά τα “ανεκτά” όρια των υλικών αντοχών του ανθρώπινου σώματος, δημιουργούν ανθρώπους με νέες χαρακτηριστικές αναπηρίες και ανικανότητες.

Η ποικιλία των απανταχού παρόντων τεχνικών εμποδίων είναι αυτή που κάνει αδύνατη την αποκλειστική χρησιμοποίηση των χώρων των πόλεων από τους ανθρώπους με περιορισμένες ικανότητες και τους ανθρώπους με αναπηρίες. Εξαιτίας των σχετικώς περιορισμένων ικανοτήτων τους, δεν μπορούν να συμμετέχουν στους αστικούς ρυθμούς της παραγωγικής διαδικασίας και των κοινωνικών σχέσεων : η σχετική λειτουργική ανικανότητα του ανθρώπινου σώματος υποβαθμίζεται και γίνεται ολοκληρωτική ανικανότητα και αναπηρία. Οι υπόλοιπες ικανότητες των σχετικά ανίκανων ανθρώπων, αφού αυτοί δεν μπορούν να συμμετέχουν στους χώρους όπου αναπτύσσονται οι δραστηριότητες, είναι μη αξιοποιήσιμες και, κατά συνέπεια, απολύτως άχρηστες.

Παράδειγμα : η σχετική ανικανότητα ενός ανθρώπου (με αναπηρία) να έχει αυτονομία βαδίσματος μέχρι 20 μέτρα, ως αξία χρήσης δεν είναι αξιοποιήσιμη στο σύνθετο από τεχνικά εμπόδια περιβάλλον των πόλεων.

Η απαιτούμενη ελάχιστη αυτονομία βαδίσματος στην πόλη είναι πολύ μεγαλύτερη από 20 μέτρα. Οι άνθρωποι που έχουν “σοβαρά” περιορισμένες ικανότητες (σοβαρά σε σχέση με τις απαιτήσεις του χώρου που πρέπει να μετακινηθούν) και δεν

μπορούν να υπερβούν το όριο των 20 μέτρων, δεν μπορούν να συμμετέχουν στις κοινωνικές, πολιτιστικές, παραγωγικές και πολιτικές δραστηριότητες, οι οποίες αναπτύσσονται σ' αυτούς τους χώρους. Σ' αυτήν την περίπτωση η σχετική ικανότητα βαδίσματος μέχρι 20 μέτρα γενικεύεται ως πλήρης αναπηρία και οι άνθρωποι που έχουν τόσο "σοβαρά" περιορισμένες ικανότητες - επειδή δεν μπορούν να διανύσουν μεγαλύτερες αποστάσεις - απομονώνονται από την κοινωνική ζωή. Και επειδή στις σύγχρονες πόλεις δεν υπάρχει κανένας χώρος που να είναι σχεδιασμένος γι' αυτές τις διαφορετικές ανθρώπινες κλίμακες και να εξασφαλίζει την αξιοπρεπή και ασφαλή προσπέλαση, οι άνθρωποι με αναπηρίες δεν μπορούν να μετακινηθούν για να χρησιμοποιήσουν τους χώρους των πόλεων. Απομονώνονται στο σπίτι τους, τότε η μόνη λύση είναι ο "εκούσιος" εγκλεισμός τους στα αρμόδια για την "πάθησή" τους ολοκληρωτικά ιδρύματα.

Μέσα από την απομόνωση του σπιτιού ή του ιδρύματος δεν μπορούν να κάνουν γνωστές τις υπόλοιπες ικανότητές τους, οι οποίες, αν και υπάρχουν, συντηρούνται ως αγνοούμενες.

Το ίδιο εύκολα με τους ανθρώπους που έχουν περιορισμούς στην κίνηση εξουδετερώνονται και οι άνθρωποι με περιορισμένη όραση και οι τυφλοί δεν μπορούν να επισκεφθούν χώρους που έχουν περιορισμένο φωτισμό ούτε μπορούν να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που απαιτούν τη χρήση του γραπτού λόγου, εάν δεν υπάρχει η ταυτόχρονη "μετάφραση" σε Braille.

Οι κωφοί και οι βαρήκοι άνθρωποι, όταν κυκλοφορούν σε χώρους με πολλούς θορύβους, δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις ακουστικές βοηθητικές συσκευές και γι' αυτό τα ελάχιστα υπολλείμματα ακοής τους είναι εντελώς άχρηστα. Εάν μάλιστα υπάρχουν μεταφραστές νοηματικής, τότε απομονώνονται από κάθε ακουστικό ερέθισμα και από κάθε δυνατότητα προφορικής επικοινωνίας με το περιβάλλον και τους ανθρώπους.

Επειδή δεν έχουν άλλη δυνατότητα για ενεργό συμμετοχή, γίνονται (εάν το θελήσουν) παθητικοί θεατές ή επιλέγουν την πεπατημένη της φυγής από τους κοινωνικούς χώρους στα ειδικά σχολεία, ιδρύματα και “συνδικαλιστικά” σωματεία. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι αποτέλεσμα των πόλεων είναι οι άνθρωποι με αναπηρίες να μην μπορούν να ικανοποιήσουν τις υλικές καταναλωτικές τους ανάγκες, επειδή φοβούνται να χρησιμοποιήσουν τους χώρους και τα αγαθά που έχουν επιβληθεί για να καταναλώνουν οι άλλοι, οι συνηθισμένοι κάτοικοι των πόλεων.

“Οι άνθρωποι με αναπηρίες, εκτός του ότι εμποδίζονται στις μετακινήσεις τους, φοβούνται πως θα κινδυνεύσει η ασφάλεια και η αριμελεία τους, εάν κυκλοφορώντας εκτεθούν στους γρήγορους και επικίνδυνους ρυθμούς των πόλεων (Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία 9/1986, σελ. 6).

Όσοι δεν μπορούν να προσαρμοστούν στους αστικούς ρυθμούς αλλά και όσοι αρνούνται να υποταχθούν στην ιδεολογία της αυτοεξυπηρέτησης, δεν μπορούν να κάνουν χρήση των συνηθισμένων χώρων των πόλεων. Δεν εμφανίζονται, δεν συνυπάρχουν και δεν επικοινωνούν με τους άλλους ανθρώπους, ώστε με την παρουσία τους να συμβάλλουν στην επαναδιαμόρφωση της κοινής γνώμης. Ζουν στις πόλεις χωρίς να φαίνονται στους νόμους και τους θεσμούς. Στερούνται τα πιο βασικά τους δικαιώματα : το δικαίωμα να ζούν ανεξάρτητοι, με ασφάλεια και αξιοπρέπεια, το δικαίωμα να συναναστρέφονται με τους συμπολίτες τους, το δικαίωμα να συμμετέχουν, να επηρεάζουν και να ελέγχουν τα κέντρα λήψης αποφάσεων και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας για τα ζητήματα που τους αφορούν. Επειδή δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν (κοινωνικά, θεσμικά) τους χώρους των πόλεων για ν’ αρνηθούν το κοινωνικό περιθώριο και τον οικονομικό αποκλεισμό, δεν έχουν καμιά δυνατότητα αυτόνομης πολιτικής οργάνωσης και συμμετοχής στα πολιτικά ρεύματα και τα κινήματα κοινωνικής κριτικής. Μέσα από το κοινωνικό και θεσμικό περιθώριο δεν έχουν καμιά δυνατότητα οργανωμένης αντίστασης για την ανατροπή του.

Για όσο διάστημα δεν μπορούν να ανταποκριθούν στα κοινωνικά τους καθήκοντα και να αυτοεξυπηρετηθούν για να καλύψουν τις υλικές προσωπικές τους ανάγκες θεωρούνται ως κατασκευαστικά λάθη της φύσης, που έχουν μειωμένη απόδοση και πρέπει να αποσυρθούν από την κυκλοφορία για να διορθωθούν. Εξαρτώνται από τις υπηρεσίες περίθαλψης και “αποκατάστασης” έχουν μειωμένες ή καθόλου προοπτικές επαγγελματικής και οικονομικής αποκατάστασης, ενώ οι δυνατότητες να ζήσουν ανεξάρτητοι σε “κανονική” κατοικία είναι ελάχιστες και οι περισσότεροι καταφεύγουν στα “ειδικά” ιδρύματα ή στα νοσοκομεία. Επιδιώνουν αποκλεισμένοι στα ειδικά για την “κατηγορία” τους γκέτα, συναναστρέφονται μόνο συνομήλικους και ομοιοπαθείς τους.

Με το συνεχή φόβο κάποιου ατυχήματος και κάτω από την επίδραση των συνεχών κοινωνικών αποτυχιών, απειλείται η ψυχική επίδραση των συνεχών κοινωνικών αποτυχιών, απειλείται η ψυχική τους ισορροπία, ενώ η προσωπικότητά τους διαμορφώνεται κάτω από τις συνθήκες που τους επιβάλλει η πραγματικότητα της απόρριψης από την κοινωνία των πόλεων.

Οι άνθρωποι με αναπηρίες, στο βαθμό που εμποδίζονται να χρησιμοποιήσουν τα υλικά αγαθά και τους χώρους των πόλεων, αντικειμενικά δεν μπορούν να συμβάλλουν ενεργά στην παραγωγή και αναπαραγωγή των χώρων των πόλεων στη δική τους κλίμακα. Έτσι, οι πόλεις παράγονται και αναπαράγονται από τις επιδράσεις των κοινωνικών σχέσεων αυτών που χρησιμοποιούν τις πόλεις και τους χώρους τους, χωρίς την πρόβλεψη της διαφορετικής κλίμακας των ανθρώπων με αναπηρίες, οι οποίοι απουσιάζουν ή δεν γίνονται αντιληπτοί στο πλέγμα των κοινωνικών και παραγωγικών σχέσεων που αναπτύσσονται στους χώρους των πόλεων και, κατά συνέπεια, οι χώροι αυτοί εκ κατασκευής δεν προορίζονται για να χρησιμοποιηθούν από ανάπηρους. Οι πόλεις είναι διαθέσιμες μόνο σε μια μειονότητα ελεύθερων καταναλωτών (ελεύθερων μέχρι να καταλήξουν και αυτοί, φυσιολογικά ή δίκαια,

θύματα της παθολογίας της κοινωνίας, σε κάποια από τις μειονότητες των ανίκανων), που έχουν δυνατότητες χρησιμοποίησής τους και συμμετοχής στις δραστηριότητες που αναπτύσσονται σ' αυτές. Η μειονότητα αυτή των άλλων πολιτών μπορεί να χρησιμοποιεί τη γεμάτη εμπόδια πόλη, συμμετέχει στις διαδικασίες και επηρεάζει τα κέντρα λήψης αποφάσεων. Με τη βοήθεια αξιών, θεσμών και νόμων, που αυτή δημιούργησε για να εξυπηρετήσει τα δικά της συμφέροντα, επιβάλλει τη δική της ανθρωποκεντρική κλίμακα ως αυτονόητη. Κυριαρχεί πάνω στην πολυπληθέστερη μάζα των μειονοτήτων, των διαφορετικών και των ανίκανων, θεωρητικά και νομικά ελεύθερων, όμως εκούσια ή ακούσια λειτουργημένων σε επιστημονικοφανείς καρνατίνες, που με τρανταχτά θεραπευτικά άλλοθι τους ελέγχουν. (Ν. Βουλγαρόπουλος 10/1990, δελ. 48, 49 & 50).

ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Ο όρος “ποιότητα της ζωής” αναδείχθηκε μέσα από τις έρευνες για τις συνθήκες ζωής που αναπτύχθηκαν προς τα τέλη του 19ου και στις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα στις προηγμένες χώρες της Ευρώπης και στην Αμερική, αγκαλιάζοντας τελικά στη δεκαετία του 30 ένα φάσμα φαινομένων που οδήγησε στη χρησιμοποίηση του όρου.

Μ’ αυτή την έννοια η έρευνα για την ποιότητα της ζωής εμφανίστηκε αρχικά στις ΗΠΑ . Ο Θανάσης Βακαλιός στο βιβλίο του ποιότητα ζωής και προβληματισμοί και κατευθύνσεις αναφέρει : το 1929 ιδρύθηκε στις ΗΠΑ η πρώτη προεδρική επιτροπή για την καταγραφή των συνθηκών ζωής διαφόρων στρωμάτων της αμερικάνικης κοινωνίας και των τάσεων διαφοροποίησής τους.

Ακολούθησαν και άλλες μελέτες, κυρίως στις ΗΠΑ, στη δεκαετία του 30 για να συνεχιστούν, μετά τον Β’ Παγκόσμιο Πόλεμο, στη δεκαετία του 50 και στις άλλες προηγμένες χώρες του κόσμου.

Τα τελευταία 20 χρόνια το θέμα ποιότητα της ζωής έχει έλθει παντού, στη Δύση και στην Ανατολή, στο προσκήνιο της έρευνας και έχει εισέλθει στον οικονομικό και κοινωνικό προγραμματισμό. Από το 1970 και πέρα έχουν γίνει πολλές επιστημονικές συζητήσεις και έχουν γραφτεί αρκετές μελέτες με θέμα την Ποιότητα της Ζωής. Είναι μια ιστορική κατηγορία δηλαδή μια έννοια που το περιεχόμενό της αλλάζει σύμφωνα με τις οικονομικοκοινωνικές αξίες της ζωής και το δυναμισμό των κοινωνικών δυνάμεων, που βλέπουν μπροστά και αγωνίζονται για έναν ανώτερο τρόπο ζωής.

Στην πιο γενική της μορφή η έννοια “ποιότητα της ζωής” αναφέρεται στις συνθήκες που, μαζί με τους αναγκαίους υλικούς όρους, συνθέτουν την καθημερινή ευημερία των ανθρώπων στην ευρύτερη δυνατή έκφρασή της.

Αυτό προϋποθέτει την εξασφάλιση υλικών και μη υλικών όρων ζωής : υγεία, ασφάλεια στη ζωή, κοινωνική γαλήνη, αρμονικές συνθήκες συλλογικού βίου των ανθρώπων, σεβασμό στον άνθρωπο, χαρά, γιορτή, αξιοπρέπεια, αισιόδοξη προοπτική, αισθητικές και πολιτιστικές αξίες, καλλιέργεια του σώματος και της ψυχής, καλό φυσικό οικολογικό και κοινωνικό περιβάλλον (Θ. Βακαλιός 1984, σελ. 17).

Η έννοια όμως της “ποιότητας της ζωής” συνδέεται στενά με την ιδέα του θετικού ανθρωπισμού, που αναφέρεται στην ενεργό στάση του ανθρώπου απέναντι στα κοινωνικά προβλήματα της εποχής μας.

Στην εποχή μας ο ανθρωπισμός εκφράζεται με την πιο ολοκληρωμένη και ταυτόχρονα την πιο δυναμική του μορφή με συνεπή αγωνιστική προσπάθεια του κοινωνικού ατόμου για την κατάργηση όλων των σχέσεων στις οποίες “ο άνθρωπος είναι ένα ον εξευτελισμένο, υποδουλωμένο, εγκαταλειμμένο, καταφρονημένο” (Μαρξ), με οδηγό το υπέρτατο ον, σκοπός και αυταξία της κοινωνικής ζωής και όχι απλό μέσο στα χέρια άλλων ανθρώπων.

Η ερμηνεία αυτή του ανθρωπισμού στηρίζεται στην εμπειρικά επιβεβαιωμένη άποψη ότι οι άνθρωποι, στο βαθμό που αλλάζουν την κοινωνία και το κοινωνικό τους περιβάλλον προς το καλύτερο, αλλάζουν και οι ίδιοι, αρτιώνονται, γίνονται “άλλοι άνθρωποι”. Δεν είναι δύσκολο να δούμε σ’ αυτό το σημείο, τη στενή σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην έννοια ποιότητα της ανθρώπινης ζωής και στην έννοια ανθρωπισμός. Δεν πρέπει, βέβαια, η έννοια ποιότητα της ανθρώπινης ζωής να ταυτίζεται με την έννοια του θετικού ανθρωπισμού. Η πρώτη γεννήθηκε μόλις πριν από λίγες δεκαετίες ως αντιστάθμισμα και ως αντίδραση στην τάση υποβάθμισης της ποιότητας της ανθρώπινης ζωής στο σύγχρονο βιομηχανικό πολιτισμό, ενώ η δεύτερη υπάρχει πριν από αιώνες, από τότε που ο άνθρωπος άρχισε να παρεμβάινει συνειδητά στη διαμόρφωση της ιστορικής του πορείας.

Η έννοια ποιότητα της “ανθρώπινης ζωής” δεν έχει προσλάβει ακόμη σαφή ερμη-

νευτική σημασία. Καταγράφει και χαρακτηρίζει κυρίως καταστάσεις ή μια συνολική πραγματικότητα. Επισημαίνει προβλήματα και παρακινεί στη θετική αντιμετώπισή τους. Δεν διερευνά τις γενεσιουργές τους αιτίες και τον τρόπο αντιμετώπισής τους.

Ωστόσο, ενταγμένη σε μια συνολική αντίληψη για τον άνθρωπο και την κοινωνία, μπορεί να προσλάβει και ερμηνεύσει σημασίες. Πάντως, είναι μια έννοια δυναμική, αφού παρακινεί στην υπέρβαση ή στην βελτίωση της υφιστάμενης κατάστασης. Η δυναμική ή ενεργητική λειτουργία της εκφράζεται με τις προτάσεις - αιτήματα : “βελτίωση της ποιότητας της ζωής”, “δημιουργία ανώτερης ποιότητας ζωής” ή για μια “νέα ποιότητα ζωής” κ.λ.π.

Η έννοια ποιότητα της ζωής, της ανθρώπινης ζωής ερμηνεύεται με βάση τον πραγματικό δυναμισμό του σύγχρονου ανθρώπου, που εκφράζεται μέσα από την σύγχρονη ζωή κυρίως στις σύγχρονες πόλεις έχοντας ως κεντρικό σημείο αναφοράς το “σεβασμό” των φυσικών ορίων και νομοτελειών της ζωής και την ιδέα - αίτημα του εξανθρωπισμού των κοινωνικών όρων της ζωής του ανθρώπου.

“Και το πραγματικό αίτημα, στην προσπάθεια για μία ανώτερη ή άλλη ποιότητα ζωής είναι η κατασκευή και η διάδοση μίας άλλης δομής αναγκών και ενός άλλου καταναλωτικού μοντέλου.

Αυτό όμως προϋποθέτει την ύπαρξη μίας διαφορετικής αντίληψης για την ευημερία από αυτή που έχει καθιερωθεί στο σύγχρονο κόσμο. Αυτό είναι απαραίτητο και για τον εξής λόγο : κάθε προσπάθεια για την κατασκευή και την καθιέρωση ενός νέου καταναλωτικού μοντέλου και μιας νέας δομής αναγκών πρέπει να ξεκινά από το ότι η υλική ευημερία είναι γενικός όρος της ζωής του σύγχρονου ανθρώπου.

Η λιτότητα δεν μπορεί πια να λειτουργήσει, εκτός από έκτακτες καταστάσεις, όπως ο πόλεμος, η άμεση απειλή της εθνικής ακεραιότητας και οι ριζικές επαναστατικές αλλαγές. Πάντως, σε κανονικές συνθήκες ζωής η πολιτική της λιτότητας είναι απω-

θητική με οποιαδήποτε ιδεολογικό μανδύα κι αν είναι ντυμένη. Η καθολική υλική ευημερία είναι λοιπόν “αναγκαία αντικειμενική βάση, πάνω στην οποία θα πρέπει να οικοδομηθεί η νέα δομή αναγκών και το νέο καταναλωτικό πρότυπο. Παράλληλα μ’ αυτό το πρόβλημα, προβάλλει το πολύ πιο δύσκολο πρόβλημα της καταπολέμησης του καταναλωτικού τρόπου ζωής, που έχει καθιερωθεί” (Θ. Βακαλιός 1984, σελ. 76).

Το μοντέλο αυτό, που στηρίζεται στην κυρίαρχη δομή και την αναπαραγωγή, είναι αλλοτριωτικό. Η υπέρβαση του είναι όρος για τη δημιουργία του “μη αλλοτριώμενου ανθρώπου” (Ι. Μέσαρος 1981, σελ. 185-186).

Ο έγκυρος ερευνητής του θέματος “αλλοτρίωση” Istran Massanoss επικαλείται τα εξής γεγονότα και στάδια στην προσπάθεια για έναν ενδεχόμενο ορισμό της έννοιας “μη-αλλοτριωμένος άνθρωπος” :

- 1) Ο άνθρωπος είναι φυσικό όν,
- 2) ως φυσικό όν έχει φυσικές ανάγκες και φυσικές ικανότητες για την ικανοποίησή τους,
- 3) είναι ένα όν που ζει σε μία κοινωνία και δημιουργεί τις αναγκαίες για την ύπαρξή του μ’ έναν ιδιόζοντα κοινωνικό τρόπο,
- 4) ως παραγωγικό κοινωνικό όν αποκτά νέες ανάγκες (“ανάγκες που δημιουργήθηκαν από την κοινωνική ζωή”) και νέες ικανότητες για την ικανοποίησή τους,
- 5) ως παραγωγικό όν μεταμορφώνει το γύρω του κόσμο μ’ έναν ειδικό τρόπο, αφήνοντας το σημάδι του πάνω σ’ αυτόν. Η φύση έτσι γίνεται ανθρωπολογική φύση σ’ αυτή τη σχέση ανθρώπου - φύσης το κάθετι τώρα γίνεται, δυνάμει τουλάχιστον, μέρος των ανθρωπίνων σχέσεων (η φύση σ’ αυτές τις σχέσεις εμφανίζεται με μια μεγάλη ποικιλία μορφών : από τα υλικά πρακτι-

- κάως τα αντικείμενα επιστημονικής υπόθεσης και αισθητικής τέρψης),
- 6) εδράζοντας σε μια φυσική βάση τις βιοτικές συνθήκες του με τη μορφή των κοινωνικο - οικονομικών θεσμών και των προϊόντων τους, ο άνθρωπος διπλασιάζεται πρακτικά, θέτοντας έτσι τα θεμέλια της ανατένισης του εαυτού του μέσα σ' ένα κόσμο που δημιούργησε,
- 7) με τις νέες δυνάμεις του, που είναι, όπως ακριβώς και οι ανάγκες του δημιουργήμα της κοινωνικής ζωής και αλληλεπίδρασης και στη βάση του πρακτικού διπλασιασμού που αναφέραμε πιο πάνω, διπλασιάζεται και ο ίδιος διανοητικά.

Παίρνοντας υπόψη αυτά τα χαρακτηριστικά όχι απομονωμένα, αλλά στην πολλαπλή αλληλοσχέση τους θα δούμε πως η ικανοποίηση των ανθρώπινων σχέσεων συντελείται με αλλοτριωμένη μορφή, αν αυτό σημαίνει είτε υποταγή στις ανεξέργαστες φυσικές ορέξεις είτε λατρεία του εαυτού, άσχετα αν αυτός ο εαυτός περιγράφεται ως ένα πλάσμα από τη φύση του εγωϊστικό ή ως μία αφηρημένη αυτοσυνείδηση. (Θ.Βακαλιός 1984, σελ. 78).

VIII. ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ & ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΗ

“ Δεν θα πρέπει να παραλληλίζουμε τον κάτοικο των πόλεων με το άγριο ζώο, αλλά με τον φυλακισμένο. Το σύγχρονο ζώο - άνθρωπος δεν ζει κάτω από κανονικές συνθήκες του είδους του. Αιχμαλωτισμένο όχι από προμηθευτή των ζωολογικών κήπων, αλλά από το ίδιο τον πανίσχυρο εγκέφαλό του, είναι κλεισμένο σ' ένα φοβερό και τεράστιο θηριοτροφείο που κάθε στιγμή κινδυνεύει να συντριβεί κάτω από την τεταμένη ατμόσφαιρα όπου ζεί”

(Βότσης 1981, σελ. 48).

Πολλοί χαρακτηρίζουν τη σύγχρονη ζωή των μεγάλων πόλεων σαν τσιμεντένια ζούγκλα. Κανένα όμως ζώο στη φυσική του ζωή δεν συμπεριφέρεται όπως ο άνθρωπος. Δεν θα συναντήσουμε ζώα να βασανίζουν τα μικρά τους, να αυτοκτονούν, ζώα με έλκος στο στομάχι, ζώα να σκοτώνουν ομοειδή άτομα ή να υπάρχουν ομοφυλόφιλα ζευγάρια ζώων. Όλα αυτά όμως αποτελούν μια κοινοτυπία για σύγχρονους κατοίκους των πόλεων. Μόνο σε αιχμαλωτισμένα ζώα παρατηρείται μια ανάλογη συμπεριφορά, γι' αυτό και ο D. Morris χαρακτηρίζει την ανθρώπινη κοινωνία σαν ανθρώπινο ζωολογικό κήπο.

Ο D. Morris γράφει :

“ Το ανθρώπινο ζώο φαίνεται πως προσαρμόστηκε σχεδόν θαυμάσια σε εκπληκτικά νέες συνθήκες, αλλά δεν είχε τον καιρό να μεταλλαγεί βιολογικά, να εξελιχθεί σε

νέο είδος γενετικά προσαρμοσμένο. Η πολιτιστική εξέλιξη πέτυχε με μια θητεία που προσδιοριζόταν από εξωτερικές επιδράσεις. Βιολογικά ο άνθρωπος εξακολουθεί να είναι απλό ζώο της φύσης”.

Η κλειστή ζωή των παιδιών στις πόλεις (διαμερίσματα) προκαλεί νευρώσεις και δυσμορφίες στο σώμα. Τα παιδιά πρέπει να παίζουν παιχνίδια στο ύπαιθρο (να τρέχουν, να πηδάνε κ.λ.π.) και όχι παιχνίδια “πολιτισμού” πάνω στο γραφείο (Βότσης 1981, σελ. 136).

Χαρακτηριστικά των μεγαλουπόλεων

- α. Η θέση : Οι θέσεις των μεγαλουπόλεων δεν είναι τυχαίες γιατί, είτε βρίσκονται κοντά σε άθρονες πρώτες ύλες, είτε ευνοούνται για εμπορικές συναλλαγές.
- β. Η βιομηχανία : Αυτή είναι το πρώτο και ουσιαστικό αίτιο για τη δημιουργία των μεγαλουπόλεων.
- γ. Οι μεγαλουπόλεις είναι κέντρα διοικητικά, οικουμενικά, πολιτικά και πνευματικά. Επειδή συγκεντρώνουν ως προς τη θέση, τις παραγωγικές ικανότητες και ακόμη επειδή συγκεντρώνουν μεγάλο πληθυσμό, γίνονται κέντρα διοικητικά, οικονομικά πολιτικά και πνευματικά.
- δ. Οι μεγαλουπόλεις είναι μεγάλα κέντρα παραγωγής και κατανάλωσης. Η ίδρυση μιας βιομηχανίας αποβλέπει στη μεγάλη κατανάλωση· συνεπώς στις μεγαλουπόλεις με το μεγάλο πληθυσμό προσφέρονται οι μεγαλύτερες πιθανότητες για καλύτερη αγορά. Στις μεγαλουπόλεις επίσης υπάρχουν και άφθονα εργατικά χέρια.
- ε. Η συνεχής επέκταση. Συνέχεια δημιουργούν νέες συνοικίες στις παρυφές των μεγαλουπόλεων, που με την πρόοδο του χρόνου δημιουργούν ένα ενιαίο αστικό συγκρότημα.
- στ. Η ειδική οργάνωση. Επειδή στις μεγαλουπόλεις είναι συγκεντρωμένος μεγάλος πληθυσμός, πρέπει να υπάρχει οργάνωση των διαφόρων υπηρεσιών, που αποβλέπουν στην σωστή υγιεινή διαμονή π.χ. πυρασφάλειες, φωτισμός, ύδρευση,

τηλεπικοινωνίες, συγκοινωνίες, καθαριότητα, αποχετεύσεις και ανεφοδιασμός.
Όταν δεν γίνεται σωστή οργάνωση και δεν δημιουργούνται οι κατάλληλες
υπηρεσίες, τότε η θνησιμότητα, η εγκληματικότητα, οι νευρώσεις, η υπερκόπωση,
η ρύπανση αυξάνουν και κάνουν τη διαβίωση των κατοίκων της προβληματική.

ΠΟΛΗ & ΡΥΠΑΝΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Το οικολογικό βάρος που η πόλη φορτώνει στο φυσικό περιβάλλον είναι δυσβάστακτο. Η πόλη δεν είναι μόνο θύμα της ρύπανσης του αέρα και του νερού, αλλά αποτελεί και η ίδια μια σημαντική πηγή μόλυνσης. Η μόλυνση του περιβάλλοντος, μπορεί να προέρχεται, είτε από βιομηχανική δραστηριότητα στην πόλη, είτε από τα μεταφορικά μέσα, είτε από την σύγχρονη γεωργία, είτε από ανθρώπινη δραστηριότητα.

α. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ

Η ταυτόχρονη ανάπτυξη των πόλεων και η δημιουργία βιομηχανικών μονάδων, αποτελεί μια πρώτη διάσταση της ευθύνης της βιομηχανίας για την αλλοίωση του περιβάλλοντος. Η βιομηχανία είναι αυτή που συντελεί περισσότερο στην ατμοσφαιρική ρύπανση, τα καυσαέρια, τα αιωρούμενα, όπως και τα τοξικά βιομηχανικά αέρια. Η ευθύνη της βιομηχανίας σε καυσαέρια ποσοτικά, σε παγκόσμια βάση, υπολογίζεται στο 15-18% των καυσίμων που καταναλώνονται σήμερα. Η βιομηχανία χρησιμοποιεί βαριά καύσιμα με υψηλή περιεκτικότητα θείου και εμφανίζει τοπική συγκέντρωση.

Η ρύπανση στο νερό είναι πολύ υψηλή, αφού μια μεγάλη βιομηχανία, καταναλώνει νερό όσο μια πόλη εκατοντάδων χιλιάδων κατοίκων και το ρυπαίνει χημικά και τοξικά. Η ποσότητα νερού που χρησιμοποιεί η σύγχρονη βιομηχανία είναι τρομακτική σε σύγκριση με τους όγκους του διαθέσιμου γλυκού νερού στον πλανήτη, και όπως αφαιρείται από το γεωγραφικά περιορισμένο οικοσύστημα δημιουργεί μεγάλο πρόβλημα στην χωροταξική οικονομία του νερού. Οι συνέπειες από την βιομηχανική ρύπανση του νερού, είναι φανερές στην καταστροφή των ποταμών και των

λιμνών που περιβάλλονται από βιομηχανίες, αλλά και στην καταστροφή κλειστών θαλασσών.

Επίσης πολύ μεγάλη είναι η ρύπανση του εδάφους από τις βιομηχανίες, που δημιουργείται από στερεά απορρίματα, από μεταλλουργικές εσκαφές εδάφους, από κατασκευές έργων κ.λ.π.

6. ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕΣΑ

Η σύγχρονη πόλη κατακλύζεται στην κυριολεξία από αυτοκίνητα ιδιωτικής χρήσης, λεωφορεία, ταξί δημιουργώντας ταυτόχρονα με το κυκλοφοριακό πρόβλημα, και πρόβλημα ρύπανσης ατμόσφαιρας.

Τα αυτοκίνητα είναι ο πιο επικίνδυνος καταναλωτής φυσικών πόρων κυρίως ρυπαντής της ατμόσφαιρας και του εδάφους. Είναι υπεύθυνα για το 90% του δημιουργούμενου CO (μονοξειδίου άνθρακα). Σε στερεά απορρίματα, η δημιουργούμενη κατάσταση από τα αυτοκίνητα είναι επίσης δύσκολη, μέχρι απελπιστική. Όταν παλιώνουν πετιούνται σε χώρους στους οποίους δημιουργούν προβλήματα ρύπανσης.

γ. ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Το πιο χαρακτηριστικό όμως φαινόμενο των σύγχρονων πόλεων είναι το κυκλοφοριακό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν, κοινώς το μπουτιλιάρισμα. Όσο κι αν πολλαπλασιάζονται οι περιφερειακοί δρόμοι, οι εναέριες διαβάσεις, οι δρόμοι με τις πολλές λωρίδες κυκλοφορίας, το αποτέλεσμα είναι πάντα ίδιο : όσοι περισσότεροι δρόμοι εξόδου υπάρχουν, τόσο πιο πολλά αυτοκίνητα συσσωρεύονται και τόσο πιο ασφυκτική γίνεται η κυκλοφοριακή συμφόρηση στις πόλεις. Όσο θα υπάρχουν πόλεις, το πρόβλημα θα παραμένει άλυτο. Είναι αδύνατο να κυκλοφορήσει κανείς με ταχύτητα μεγαλύτερη από 20 χλμ. κατά μέσο όρο, μέσα στο λαβύρινθο των δρόμων και των λεωφόρων που διασταυρώνονται και που σήμερα είναι το ιδιαίτερο χαρα-

κτηριστικό των πόλεων. Κάθε εισβολή ταχύτερων οχημάτων διαταράσσει την κυκλοφορία στην πόλη, προκαλώντας συμφόρηση και τελικά παράλυση, με άμεσα αποτελέσματα στην αστική ποιότητα ζωής. Αναγκαστικά, οι οικισμοί σκορπίστηκαν σε ατέλειωτα προάστια αυτοκινητοδρόμων, γιατί αυτός ήταν ο μόνος τρόπος να αποφευχθεί η κυκλοφοριακή συμφόρηση των κατοικημένων κέντρων. Αυτή όμως η λύση έχει έναν φανερό αντίποδα : στο τέλος οι άνθρωποι δεν μπορούν να κυκλοφορή-σουν άνετα παρά μόνο όταν βρίσκονται μακριά από όλα. Για να εξοικονομηθεί χώρος για το αυτοκίνητο, πολλαπλασιάστηκαν οι αποστάσεις. Η κατοικία βρίσκεται μακριά από το χώρο εργασίας, μακριά από το σχολείο, μακριά από την αγορά - πράγμα που απαιτεί δεύτερο αυτοκίνητο για να μπορέσει η “νοικοκυρά” να κάνει τα ψώνια της και να πάει τα παιδιά στο σχολείο. Ούτε λόγος βέβαια για εξόδους. Όσο για φίλους υπάρχουν οι γείτονες ... (Bisquest 1984, σελ. 82). Το αυτοκίνητο σε τελική ανάλυση, προϋποθέτει περισσότερο χάσιμο παρά εξοικονόμηση χρόνου και δημιουργεί μεγαλύτερες αποστάσεις από αυτές που καλύπτει.

Μπορείτε φυσικά να πάτε στη δουλειά σας με ταχύτητα 100 χλμ. την ώρα, μόνο όμως επειδή κατοικείτε σε απόσταση 50 χλμ. από τη δουλειά σας κι επειδή δέχεστε να χάσετε μισή ώρα για να καλύψετε τα τελευταία 10 χλμ. Απολογισμός : “Οι άνθρωποι εργάζονται ένα μεγάλο διάστημα κάθε μέρα, για να πληρώνουν τις μετακινήσεις που απαιτούνται για να πάνε στην εργασία τους” (Ivan Illich 1984, σελ. 88).

Βέβαια με το αυτοκίνητο έχουμε την ευκαιρία να ξεφύγουμε από την κόλαση της πόλης. Η πόλη δηλαδή γίνεται αισθητή σαν κόλαση, και το μόνο που σκεφτόμαστε είναι πως θα αποδράσουμε απ’ αυτή. Τα αυτοκίνητα όμως, έκαναν την πόλη μη κατοικήσιμη, δύσοσμη και θορυβώδη, ασφυκτική, γεμάτη και αποπνυκτική σε σημείο που οι άνθρωποι να μην έχουν διάθεση να βγούν και να περπατήσουν σ’ αυτή.

Η ιδεώδης επαναστατική λύση που συνίσταται στην κατάργηση του αυτοκινήτου

μέσα στην πόλη υπέρ του ποδηλάτου, του τράμ, και του λεωφορείου δεν είναι εφαρμόσιμη στις σύγχρονες πόλεις που είναι διαμορφωμένες για το αυτοκίνητο. Οι σύγχρονες πόλεις είναι θρυμματισμένες, απλωμένες στο μήκος άδειων δρόμων όπου παρατάσσονται ομοιόμορφα κτίρια και όπου το αστικό τοπίο σημαίνει : “ Αυτοί οι δρόμοι κατασκευάστηκαν για να τρέχει κανείς όσο το δυνατόν πιο γρήγορα από το χώρο εργασίας του στο σπίτι του και αντίστροφα. Από εδώ περνούν δεν κατοικούν”.

Θα πρέπει λοιπόν για να γίνει η πόλη κατοικήσιμη, ν’ ξαναγίνει η γειτονιά, ή η κοινότητα, ο μικρόκοσμος που διαμορφώθηκε, από και για όλες τις ανθρώπινες δραστηριότητες, όπου οι άνθρωποι εργάζονται, κατοικούν ξεκουράζονται, μορφώνονται, επικοινωνούν, πηγαινοέρχονται και ρυθμίζουν από κοινού το περιβάλλον, όπου ζουν όλοι μαζί. Όταν ρωτήσαν τον Μαρκούζε κάποτε τι θα κάνουν οι άνθρωποι μετά την επανάσταση για να χρησιμοποιήσουν το χρόνο τους, όταν θα καταργηθεί η καπιταλιστική σπατάλη, απάντησε : “ Θα γκρεμίσουμε τις μεγαλουπόλεις και θα χτίσουμε καινούργιες. Αυτό θα μας πάρει αρκετό καιρό”.

(Μαρκούζε 1984. σελ. 15).

δ. ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Οι μέθοδοι της σύγχρονης γεωργικής καλλιέργειας στοχεύουν στην ολοένα και μεγαλύτερη αύξηση της παραγωγής και χαρακτηρίζονται από την εκμηχάνιση των καλλιεργειών, τη χρήση χημικών λιπασμάτων, εντομοκτόνων και αυξητικών ορμονών, τη μεγαλύτερη κατανάλωση και την τάση για εντατικές μονοκαλλιέργειες στις οποίες ελέγχεται μηχανικά η παραγωγή και μειώνεται το κόστος.

Οι μέθοδοι αυτές, τεχνικές και πρακτικές, δημιουργούν ένα ομοιόμορφο αφύσικο οικολογικό περιβάλλον, στο οποίο ευνοείται η διάδοση πολλών ασθενειών από

έντομα, παράσιτα και μύκητες, με αποτέλεσμα να γίνεται υπέρχρηση και κατάχρηση φυτοφαρμάκων για την εξόντωσή τους.

Η αύξηση όμως της παραγωγής απαιτεί και χρήση πρόσθετων λιπασμάτων. Τα χημικά λιπάσματα, φτωχαίνουν το έδαφος σε μικροοργανισμούς που είναι αναπόσπαστο ζωτικό τμήμα της γονιμότητας του εδάφους, υποβαθμίζουν το νερό και ρυπαίνουν τους υδάτινους αποδέκτες.

Τα φυτοφάρμακα θεωρούνται ρυπαντές της βιόσφαιρας. Η ρύπανσή τους ακόμα και στα τρόφιμα είναι γεγονός αναμφισβήτητο, αφού αυτά έχουν την ικανότητα να συσσωρεύονται ακόμα και σε μικρή ποσότητα στου λιπαρούς ιστούς, στο συκώτι, το γάλα κ.λ.π. (Αθανασάκης 1987. σελ. 83).

ε. ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Το σύγχρονο οικολογικό περιβάλλον είναι βέβαια απόρροια της ανθρώπινης δραστηριότητας που εμπεριέχει όλα τα παραπάνω αίτια.

Ο άνθρωπος ως βιολογικό ον, χρειάζεται τροφή για την ανάπτυξη και παραγωγή ενέργειας, που απαιτείται για τις βιολογικές διεργασίες ανάπτυξης και για την κίνηση. Οι ανάγκες σε τρόφιμα είναι τροφή των 2.880 θερμίδων την ημέρα. Από την ημερήσια τροφή μετά το βιολογικό μεταβολισμό ο άνθρωπος αποβάλλει περιττώματα και ενέργεια στο περιβάλλον. Τα περιττώματα διακρίνονται σε στερεά και η ενέργεια είναι κυρίως θερμική. Όλα αυτά τα απορρίματα είναι υλικά ανακυκλώσιμα και βιολογικά ανοικοδομήσιμα σε βιολογικές διεργασίες που προμηθεύει η φύση, όμως σε υπερσυγκέντρωση πληθυσμού γίνονται όγκοι που δεν μπορεί να αφομοιώσει το περιβάλλον της αστικής ανάπτυξης.

i) Η σύγχρονη πόλη χρησιμοποιεί νερό για οικιακή χρήση 80-200 λίτρα το άτομο την ημέρα και με αυτό σαν μέσο παραλαβής των δημιουργούμενων ρυπαντικών

φορτίων δημιουργούνται λύματα που είναι σε όγκο κάπου 100 λίτρα το άτομο.

Η μεγάλη κατανάλωση νερού για ανθρώπινη χρήση, που στο στενό γεωγραφικό χώρο της σύγχρονης πόλης αποδίδεται ρυπασμένο, δημιουργεί από τώρα πρόβλημα σε κάλυψη των αναγκών σε νερό. Τα μεγάλα αστικά κέντρα αναζητάνε το νερό, όπου βρεθεί και το μεταφέρουν από πολύ μεγάλες αποστάσεις, με αφαίρεση σημαντικών όγκων νερού από το φυσικό φορέα που ορίζει το οικοσύστημα. Με τον υπερπληθυσμό και την προβλεπόμενη μεγαλύτερη αστική συγκέντρωση στο μέλλον δημιουργείται ένα μεγάλο κενό σε επάρκεια νερού. Πρόσφατα στην Αθήνα είχαμε τεράστιο πρόβλημα στην έλλειψη νερού, όπου αναγκαστικά έπρεπε να ληφθούν μέτρα για περιορισμένη δυνατότητα κατανάλωσης νερού κατ' άτομο. Βέβαια αυτό είχε να κάνει - στη συγκεκριμένη περίπτωση με την ανομβρία που χαρακτήριζε για αρκετό διάστημα τον καιρό.

Είναι λοιπόν γνωστό, ότι απαραίτητο για την καθημερινή ζωή είναι το νερό. Με την αύξηση των αναγκών σε νερό, δεν ξέρουμε, πόσο ακριδώς νερό θα χρειαζόμαστε στο μέλλον. Με σημερινές εκτιμήσεις υπολογίζουν ότι θα χρειαστούμε 8 φορές περισσότερο νερό απ' ότι ξοδεύουμε σήμερα. Οπότε είναι σίγουρο βάσει των εκτιμήσεων αυτών ότι το νερό που υπάρχει δεν μας επαρκεί.

Η λύση που προτείνεται στην προκειμένη περίπτωση είναι η αφαλάτωση του θαλασσινού νερού. Υπάρχουν σήμερα εργοστάσια αφαλάτωσης σε μερικά μέρη της γης και επιλύουν τυπικά προβλήματα έλλειψης νερού.

Ένα πρόβλημα που πρέπει να έχουμε υπόψη μας σχετικά με το θαλασσινό νερό είναι και η καταλληλότητα του νερού. Στη χώρα μας κατά το Τεχνικό Επιμελητήριο, λείπουν τα συστηματικά εργαστήρια ελέγχου της καταλληλότητας του πόσιμου νερού.

Ας δούμε ενδεικτικά που ξοδεύουμε το νερό : Η αγροτική οικονομία καταναλώνει το 80% του νερού που χρησιμοποιείται. Έτσι λ.χ. χρειαζόμαστε :

- Για 1 τόνο δημητριακά 1.000 τόνους νερό.
- Για 1 ρύζι 150 τόνους νερού.
- Για 1 τόνο πετρέλαιο 180 τόνους νερού.

Ο κάθε άνθρωπος της γης καταναλώνει κατά μέσο όρο 1.000 κυβικά μέτρα το χρόνο δηλ. 3.000 λίτρα την ημέρα (Π. Βότσης 1981, σελ. 150).

ii) Και πέρα από την υπερκατανάλωση νερού, στις σύγχρονες πόλεις, ο αστός έχει χρησιμοποιήσει βλαβερά και το θαλασσινό νερό. Ο άνθρωπος για χιλιάδες χρόνια έχει χρησιμοποιήσει τη θάλασσα σαν σκουπιδότοπο. Πάντα η θάλασσα μπορούσε να διασπάσει αυτά τα σκουπίδια, επειδή η ρύπανση γινόταν σε μικρή κλίμακα και επειδή ό,τι υλικά ρίχνονταν σ' αυτήν ήταν διασπάσιμα. Σήμερα και οι δύο αυτοί παράγοντες, έχουν αντιστραφεί. Η ρύπανση γίνεται σε μεγάλη κλίμακα και πολλά υλικά δε διασπώνται γρήγορα ή καθόλου (π.χ. DDT, PCB και βαριά μέταλλα). Η απαρίθμηση τους μοιάζει με το μέτρημα κόκκων άμμου, γιατί ρίχνουμε στις θάλασσες εκατομμύρια τόνους από 500.000 τέτοια υλικά. Η ιστορία αρχίζει δέβαια από την πόλη που κατοικούμε, όπου πολλές από τις ουσίες που χρησιμοποιούμε είναι τοξικές, εύφλεκτες, καρκινογόνες ή εκρηκτικές. Χρώματα, βερνίκια, βενζίνη, ασετόν, υδροχλωρικό οξύ, εντομοκτόνα, απορρυπαντικά, οινόπνευμα και άλλα πολλά, η συνήθης τους κατάληξη είναι η θάλασσα. Η ρύπανση των ωκεανών είναι εύκολη, γιατί δεν αντιμετωπίζει την αντίδραση των ανθρώπων. Όλα κρύβονται κάτω από το νερό, και κάτι που δεν φαίνεται δεν ενοχλεί. Μια από τις γνωστότερες μορφές ρύπανσης είναι το άδειασμα εκατομμυρίων τόνων πετρελαίου στη θάλασσα σκόπιμα ή μετά από κάποιο δυστύχημα. Ο Νορβηγός αρχαιολόγος και εξερευνητής Thor Heyerdahl, σ' ένα από τα ταξίδια του με σχεδίες το 1970 στον Ατλαντικό ανακάλυψε ότι υπάρχουν κομμάτια πηχτού πετρελαίου σε κάθε σημείο του ωκεανού. Τα δίχτυα που

χρησιμοποιούσε για να συγκεντρώσει πλαγκτόν, γέμισαν από πετρέλαιο. Ένα μέρος του πετρελαίου στις θάλασσες προέρχεται από πετρελαιοπηγές σαν της Θάσου· ένα άλλο από το ανεξέλεγκτο πλύσιμο των δεξαμενών των πετρελαιοφόρων, τις φυσικές διάρροιας, τα διυλιστήρια, το εξατμισμένο πετρέλαιο που επιστρέφει στο νερό, τα αστικά και βιομηχανικά λύματα και τα ατυχήματα. Συνολικά 6.113.000 τόνοι πετρελαίου πηγαίνουν στη θάλασσα το χρόνο.

Η πρώτη συνέπεια των αστικών αποβλήτων στο νερό είναι η αφαίρεση οξυγόνου. Στη συνέχεια, ο αριθμός των ψαριών μειώνεται. Στην επιφάνεια του νερού το οξυγόνο είναι αφθονώτερο σε σχέση με τον πυθμένα, επειδή η επιφάνεια βρίσκεται σε άμεση επαφή με την ατμόσφαιρα. Με την μείωση του οξυγόνου τα ψάρια είναι τα πρώτα θύματα. Σιγά - σιγά το φαινόμενο προχωρεί και, αν ανεξέλεγκτα μεγάλες ποσότητες αποβλήτων χύνονται για αρκετό χρόνο, η θάλασσα γίνεται αζωϊκή.

iii) Η ανθρώπινη δραστηριότητα στις πόλεις συντηρείται με δημιουργούμενες τάσεις για υπερκατανάλωση υλικών, που σήμερα κυρίως είναι συνθετικά τεχνικά υλικά. Ειδικά σε μαζική απόρριψη είναι το χαρτί, τα πλαστικά, τα απορρυπαντικά και τα μέταλλα. Τα υλικά αυτά είναι εκτός του ανθρώπινου μεταβολισμού και δεν υπάρχει πρόβλεψη ανακύκλωσης ή καταστροφή τους. Το χαρτί προέρχεται από την καταστροφή σημαντικής ποσοτικά και ποιοτικά βιόμαζας : ένας τόνος χαρτιού είναι ισοδύναμος με 17 δέντρα. Κάθε χρόνο τα δάση του κόσμου μειώνονται κατά 12-13 εκατομμύρια εκτάρια. (Ντυμόν 1987, σελ. 87).

Όσα λοιπόν δημιουργεί και απορρίπτει μια πόλη δημιουργούν ρυπαντικό και οικολογικό πρόβλημα.

ΣΧΕΣΗ ΑΣΤΥΦΙΛΙΑΣ & ΡΥΠΑΝΣΗΣ

Η συγκέντρωση μεγάλου αριθμού ατόμων σε περιορισμένο χώρο συνεπάγεται μεγάλη συνολική παραγωγή και κατανάλωση προϊόντων και, επομένως δημιουργία υπερβολικής ποσότητας απορριμάτων. Λόγω της συγκέντρωσης αυτής, το πρόβλημα της ρύπανσης του αστικού περιβάλλοντος θα ήταν πολύ σοβαρότερο από εκείνου της μόλυνσης των αγροτικών περιοχών, ακόμα και αν οι πόλεις δεν αποτελούν τα κύρια κέντρα βιομηχανικής παραγωγής και δεν είχαν υψηλό εισόδημα από τις αγροτικές περιοχές.

Λόγω της υψηλής πληθυσμιακής πυκνότητας, η οποία παρατηρείται στις πόλεις, οι ποσότητες των δημιουργούμενων καταλοίπων είναι τόσο μεγάλες, ώστε υπερβαίνουν σημαντικά την απορροφητική ικανότητα του περιβάλλοντος. Οι περισσότερες ρυπαντικές ουσίες είναι βέβαια δυνατόν να υποστούν βαθμιαία βιολογική αποσύνθεση και να καταστούν ακίνδυνες. Όταν όμως δημιουργούνται μεγάλες συγκεντρώσεις τέτοιων ουσιών, η βραδεία βιολογική αποσύνθεση είναι ανίκανη να επιτελέσει αυτοκαθαρισμό του φυσικού περιβάλλοντος. Η κατάσταση μπορεί επομένως να συνεχίσει να απαιτεί τη λήψη ριζικών μέτρων. Επίσης, είναι αξιοσημείωτο, το ότι στα αστικά κέντρα, η κάλυψη ολόκληρης σχεδόν της εδαφικής περιοχής με κτίρια και άσφαλτο, έχει περιορίσει το “φυσικό περιβάλλον”, στο ελάχιστο και έχει μειώσει την απορροφητικότητα του αστικού περιβάλλοντος περισσότερο και κυρίως ότι αφορά τα υγρά στερεά κατάλοιπα.

Για τα αέρια κατάλοιπα, ιδιαίτερο πρόβλημα δημιουργείται από το γεγονός ότι τα υψηλά κτίρια εμποδίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία του ατμοσφαιρικού αέρα και συντελούν έτσι στην καθυστέρηση της διασκόρπισης των ρυπαντικών ουσιών στην

ευρύτερη περιοχή. Έτσι, κατά τους θερμούς μήνες του χρόνου, η θερμοκρασία της πόλης ανέρχεται σε επίπεδα σημαντικά ανώτερα από τις άλλες περιοχές, λόγω της απορρόφησης, από τις επιφάνειες των κτιρίων και της ασφάλτου, και εν συνέχεια της απελευθέρωσης της θερμότητας που δημιουργείται από τις ηλιακές ακτίνες. Οι υψηλές θερμοκρασίες επιδεινώνουν τη δυσφορία που προκαλεί η ρύπανση της ατμόσφαιρας. Τέλος, ο μικρός αριθμός δέντρων που απέμειναν στα αστικά κέντρα δεν επιτρέπει το γρήγορο καθαρισμό της ατμόσφαιρας με απελευθέρωση οξυγόνου, μέσω των φυτικών οργανισμών.

Ακόμη και οι τοξικές και άλλες ουσίες, που δεν υπέστησαν βιολογική αποσύνθεση, προκαλούν συνήθως, σοβαρότερα προβλήματα στις πόλεις, απ' ότι στις αγροτικές περιοχές. Στις τελευταίες, οι απορριπτόμενες ουσίες ανά εκτάριο, είναι συνήθως μικρής σχετικά ποσότητας, ώστε και μη διαλυόμενες, να μην προκαλούν σοβαρές ζημιές, παρά μόνο αν επέλθει συσσώρευση μετά από πολλά χρόνια. Αντίθετα στις πόλεις οι απορριπτόμενες ποσότητες καθημερινά, μπορούν να είναι μεγάλες, ώστε να δημιουργούνται άμεσοι κίνδυνοι (Κωττής 1970, σελ. 88 - 89).

Ο ΘΟΡΥΒΟΣ ΩΣ ΣΥΣΤΑΤΙΚΟ ΤΟΥ ΣΤΡΕΣ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ

ΗΧΟΡΥΠΑΝΣΗ - ΘΟΡΥΒΟΣ & ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ

Ένα από τα κύρια επακόλουθα της εκβιομηχάνισης και αστικοποίησης είναι ο αυξημένος θόρυβος. Ο κάτοικος των πόλεων ζει σ' ένα περιβάλλον όπου βρίσκεται συνεχώς περικυκλωμένος από συνεχή θόρυβο : π.χ. τα αυτοκίνητα κορνάρουν, τα αεροπλάνα προσγειώνονται και απογειώνονται, τα εργοστάσια που δουλεύουν, τα κτίρια που κτίζονται, οι άνθρωποι που φωνάζουν. Όταν βρισκόμαστε στην ύπαιθρο συνειδητοποιούμε τη διαφορά ανάμεσα στην ησυχία του χωριού και τη συνεχή βοή της πόλης.

Διάφορες μελέτες έχουν δείξει ότι ο απότομος θόρυβος επιδρά στην ανθρώπινη φυσιολογία και γενικά στην συμπεριφορά του ανθρώπου. Ο απότομος θόρυβος σχετίζεται με φυσιολογικά φαινόμενα, όπως είναι η αυξημένη αρτηριακή πίεση, η έκκριση αδρεναλίνης, και έχει επιπτώσεις στην συμπεριφορά του ανθρώπου, όπως είναι η μείωση ικανοτήτων στη λύση διαφόρων προβλημάτων. Αυτές οι αντιδράσεις στο απότομο θόρυβο διαρκούν το πολύ δέκα λεπτά, μετά τα οποία ο οργανισμός του ανθρώπου επανέρχεται στην φυσιολογική του κατάσταση. Ένα πείραμα των Glass & Singer έχει επίσης δείξει ότι άτομα που είχαν υποβληθεί σε απότομο θόρυβο για 23 λεπτά, υπέστησαν διέγερση του φυσιολογικού τους συστήματος, με συνέπεια να μην μπορούν να λύσουν ικανοποιητικά ορισμένα μαθηματικά προβλήματα. Τέσσερα λεπτά μετά τη λήξη του θορύβου όμως, το φυσιολογικό τους σύστημα επανήλθε και μπόρεσαν να λύσουν τα προβλήματα αυτά ικανοποιητικά.

Ένας σπουδαίος παράγοντας στην περίπτωση του θορύβου είναι το να μπορεί το άτομο να ελέγχει ή όχι την πηγή του θορύβου, καθώς και το αν είναι απρόβλεπτος ή

συνηθισμένος. Αν το άτομο μπορεί να ελέγχει την πηγή του θορύβου ή αν έχει συνηθίσει το ρυθμό του οι επιπτώσεις είναι λιγότερες. Ο μη ελεγχόμενος θόρυβος όμως, όταν δηλαδή το άτομο δεν μπορεί να ελέγξει την πηγή, ή δεν μπορεί να προβλέψει το ρυθμό του θορύβου, έχει αποδειχθεί ότι μειώνει γενικά την απόδοση των ικανοτήτων του και ότι έχει επίπτωση στο επίπεδο της συναισθηματικής του διέγερσης, π.χ. αυξάνεται η επιθετικότητά του, γίνεται πιο νευρικό, μειώνεται το ενδιαφέρον του για τους άλλους ανθρώπους, περιχαρακώνεται στην αυτοάμυνα του.

Είναι γνωστό ότι ένα καινούργιο ερέθισμα προκαλεί συγκέντρωση του ενδιαφέροντος του ατόμου, αντίστοιχες φυσιολογικές αντιδράσεις, και επιπλέον αυξημένη νοητική λειτουργία. Είναι επίσης γνωστό από έρευνες της ψυχολογίας ότι τα ερεθίσματα προκαλούν νοητικές και συναισθηματικές διεγέρσεις στο άτομο. Η διέγερση όμως αυτή μειώνεται όταν το άτομο αφομοιώσει το καινούργιο αυτό ερέθισμα. Κάθε καινούργιο ερέθισμα αφομοιώνεται, είτε μετά από επαναληπτικές εμφανίσεις, οπότε το άτομο το συνηθίζει (π.χ. θόρυβος αεροπλάνου), είτε όταν η πηγή του ερεθίσματος ενταχθεί σε μια γνωστή νοητική κατηγορία (π.χ. το απότομο ξύπνημα από κάποιο θόρυβο φοβίζει το άτομο μέχρι αυτό να εντοπίσει την πηγή του θορύβου και να την κατατάξει σε μια γνωστή νοητική κατηγορία), είτε όταν λυθεί το πρόβλημα που προκαλεί το ερέθισμα.

Επομένως τα καινούργια ή απότομα ερεθίσματα προκαλούν περισσότερη διέγερση και ενδιαφέρον από τα συνηθισμένα και γνωστά ερεθίσματα.

Προσπαθώντας να συνοψίσουμε τα αποτελέσματα των ερευνών αυτών, καταλήγουμε ότι ο απότομος θόρυβος γενικά προκαλεί διέγερση των φυσιολογικών συστημάτων του ανθρώπου και μειωμένη απόδοση των ικανοτήτων του. Το άτομο όμως προσαρμόζεται πολύ γρήγορα στο θόρυβο. Όταν ο θόρυβος είναι μη ελεγχόμενος ή ο ρυθμός του απρόβλεπτος, οι επιπτώσεις του είναι εντονότερες.

Η πιο κρίσιμη όμως ερώτηση για τον κάτοικο της μεγαλούπολης, είναι ποιές είναι

οι επιπτώσεις του συνεχούς θορύβου στον άνθρωπο. Σύμφωνα με μελέτες διαφόρων ερευνητών (Cohen, Glass, Singer), ο χρόνιος και συνεχής θόρυβος έχει αρνητικές επιπτώσεις στα παιδιά. Μελετώντας την απόδοση των μαθητών στην ανάγνωση καθώς επίσης και την ακουστική τους ικανότητα, τα παιδιά που κατοικούν σε διαμερίσματα πρώτων ορόφων σε πολυσύχναστους λεωφόρους, ήταν βέβαια πιο εκτεθειμένα στο θόρυβο από αυτά που κατοικούσαν σε τελευταίους ορόφους. Οι ερευνητές βρήκαν ότι οι μαθητές που κατοικούσαν στα χαμηλότερα διαμερίσματα της πολυκατοικίας, παρουσίαζαν μειωμένη ακουστική ικανότητα και χαμηλότερη απόδοση στην ανάγνωση σε σύγκριση με τους μαθητές των πιο πάνω διαμερισμάτων. Επίσης σύμφωνα με άλλες μελέτες (Wohlwill & Heft 1978, σελ. 85), τα παιδιά που μεγάλωσαν σε “θορυβώδεις” οικογένειες, παρουσίασαν περισσότερες δυσκολίες στην συγκέντρωση της προσοχής από παιδιά που προέρχοντας από “ήσυχες” οικογένειες. Σε άλλη μελέτη, παρατηρήθηκε ότι οι διαβάτες στις θορυβώδεις περιοχές μιας πόλης ήταν λιγότερο διαθέσιμοι να βοηθήσουν αγνώστους, απ’ όσο οι διαβάτες στις πιο ήσυχες περιοχές (Δ. Γεώργας 1990, σελ. 178).

Συμπερασματικά, ο συνεχής θόρυβος, ως φαινόμενο της μαγαλούπολης, προκαλεί κώφωση, αϋπνία, ανορεξία, εκνευρισμό, κόπωση, υπέρταση και γενικότερα βλάπτει σωματική και κυρίως ψυχική υγεία. Οδηγεί σε νευρασθένεια, την πιο διαδεδομένη ψυχική πάθηση που χαρακτηρίζει την σύγχρονη πόλη. Ο θόρυβος αποτελεί ένα αίτιο στρές και ο καθένας μας υφίσταται τη νοσογή του επίδραση. Ο εγκέφαλος βρίσκεται σε μια συνεχή διέγερση και μειώνει την αποδοτικότητα του. Να γιατί όταν εγκαταλείπουμε έναν κόσμο θορύβων νοιώθουμε καουρασμένοι.

Στην Αθήνα υπάρχουν πολλά μέρη που ο θόρυβος ξεπερνά τα 90 ντεσιμπέλ, ενώ πρέπει να είναι 25 - 30 ντεσιμπέλ για φυσιολογικό θόρυβο. Όταν έχουμε 120 - 130 ντεσιμπέλ τότε αισθανόμαστε πόνο στ’ αυτιά μας.

ΑΣΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ & ΥΓΕΙΑ

Η πυκνότητα του πληθυσμού ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο έχει στατιστικά θετική θέση με την συχνότητα θανάτων και εμφάνιση ψυχοπαθολογίας. Ο συνωστισμός οδηγεί σε αύξηση των “πληροφοριών” και “ερεθισμάτων” που δέχεται κάθε άτομο, καθώς και σε διαταραχή του αισθήματος εδαφοκυριαρχίας του ατόμου. Αποτέλεσμα είναι η ανάπτυξη ευρεθιστότητας, άγχους και απόσυρσης.

Στις μεγαλουπόλεις, κάτω από τις επιταγές της αστικοποίησης και του τρόπου λειτουργίας των πόλεων, αναπτύσσονται νέες μορφές διαπροσωπικών σχέσεων. Η υποβάθμιση του περιβάλλοντος της πόλης και η μη ικανοποίηση των βιωτικών και ψυχολογικών αναγκών του ατόμου, συντελεί στην μόνιμη υπερδιέγερση του ατόμου, στην εξάντληση των αποθεμάτων του και στην άμβλυση της σχέσης ατόμου και χώρου. Το άτομο γίνεται περισσότερο εσωστρεφές νευρικό, δυσπροσάρμοστο, λιγότερο παραγωγικό και δυσκοινωνικό. Οι μειονεκτικές ομάδες πληθυσμού (π.χ. ηλικιωμένοι - παιδιά) βιώνουν εντονότερα τις επιπτώσεις αυτές. Οι αστικές κατοικίες (που συνήθως είναι διαμέρισμα σε πολυκατοικίες) είναι μικρές και δεν διαθέτουν υπαίθριους χώρους. Τα πολυόροφα κτίρια, η πυκνή δόμηση, η αυξημένη και επικίνδυνη κυκλοφορία, η έλλειψη πράσινου, η βιαστική και ανυπόμονη ζωή της πόλης, αποτελούν φραγμό που εμποδίζει το άτομο στις δρατηριότητές του. Η παντελής, σχεδόν ολοκληρωτική έλλειψη ανθρώπινων σχέσεων, πυροδοτεί την εμφάνιση συγκεκριμένης παθολογίας (ψυχωτικές διαταραχές, κατάθλιψη κ.λ.π.).

Διευρευνώντας τον πληθυσμό του Μανχάταν διαπιστώθηκε ότι οι άνθρωποι που ανέφεραν ότι έχουν λιγότερους από 4 φίλους (με βαθιά ανθρώπινη σχέση) κινδύνευαν λιγότερο από τους άλλους που είχαν αναπτύξει, πάνω από τέσσερεις

τέτοιες σχέσεις, να παρουσιάσουν κάποια ψυχική διαταραχή.

Εξετάζοντας κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα, διαπιστώθηκε ότι οι άνθρωποι με χαμηλό κοινωνικό - οικονομικό επίπεδο έχουν λιγότερους φίλους από αυτούς με υψηλό. Από πρώτη άποψη, αυτό μπορεί να εκπλήσσει, γιατί θεωρούμε ότι, στις ασθενέστερες τάξεις, αναπτύσσονται βαθύτερες ανθρώπινες σχέσεις, αλλά φαίνεται ότι ο παράγοντας της κοινωνικής αποδιοργάνωσης λειτουργεί αρνητικά προς αυτή την κατεύθυνση. Από άλλη διερεύνηση, μεταξύ οπλιτών του αμερικάνικου στρατού, προκύπτει ότι η σοβαρότερη ψυχική διαταραχή, συνδυάζεται με ελάττωση εως ανυπαρξία φιλικών σχέσεων.

Στη σύγχρονη πόλη, τα αγχογόνα ερεθίσματα της καθημερινής ζωής έχει διαπιστωθεί ότι συσχετίζονται με ποικίλες άλλες νοσηρές καταστάσεις, όπως διαταραχές της καρδιακής λειτουργίας, αρτηριοσκλήρυνση, καρκίνος, ψυχικές διαταραχές. Η υπόθεση στηρίζεται στο ότι, όταν ένα άτομο υπόκειται σε ψυχοκοινωνική ένταση, τότε βραχυκυκλώνεται ή αναστέλλεται η δυνατότητα κοινωνικής έκφρασης των αισθημάτων και αναγκών του. Αν δεν μετασχηματιστεί αυτή η αδυναμία σε ψυχοπαθολογία, τότε μπορεί να αναπτυχθεί συμπεριφορά κατάχρησης φαγητού οινοπνευματοδών ποτών, φαρμάκων, μείωση της δημιουργικότητας, υπερδραστηριότητα, καρδιακά νοσήματα, καρκινοπάθειες κ.λ.π.

Οι αρρώστιες εκφυλισμού και πολιτισμού, που είναι οι πιο διαδεδομένες στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις, και η ιατρική δεν μπορεί να θεραπεύσει είναι : ο καρκίνος, καρδιοαγγειακές παθήσεις, ρευματισμού, έλκος, διαβήτης κ.α. Κάθε χρόνο 400.000 περίπου άτομα, προσβάλλονται στην Ελλάδα από καρδιοπάθειες, ενώ γύρω στα 25.000 - 30.000 άτομα πεθαίνουν από ασθένειες του καρδιοαγγειακού συστήματος. Σε μεγάλο ποσοστό αυθύνεται και η διατροφή στις πόλεις (θα μιλήσουμε παρακάτω εκτενέστερα γι' αυτή), όπου κυριαρχούν οι συσκευασμένες τροφές, τα κατεψυγμένα, και άλλα προϊόντα "γρήγορης εξυπηρέτησης" (π.χ. χάμπουργκερ,

πίτσα κ.λ.π), σε αντίθεση με την διατροφή της υπαίθρου που σίγουρα είναι η αγνή.

Εξάλλου, η ζωή στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις έχει εμφανές συνέπειες στην γονιμότητα των ζευγαριών, σε αντίθεση με την ζωή της υπαίθρου, που ευνοεί την γενικότερη σωματική και ψυχική υγεία αλλά και την καλύτερη ποιότητα του σπέρματος. Σύμφωνα με προσεκτική ανάλυση, που έγινε στο δείγμα σπέρματος 2500 περίπου ανδρών στην Αθήνα, από το 1977 ως πέρυσι, έδειξε ότι στο 25 - 30% υπήρχε μείωση του αριθμού των σπερματοζωαρίων, ιδιαίτερα μετά το 1986. Παρόμοιες μελέτες έχουν γίνει και στο εξωτερικό, έχοντας δείξει επίσης, μείωση στην πυκνότητα και στον όγκο των σπερματοζωαρίων στους κατοίκους των αστικών κυρίως περιοχών.

Τα φαινόμενα αυτά των ασθενειών των πόλεων συνδιάζονται και με περιβαντολογικούς παράγοντες αυξημένη κατανάλωση αλκόολ, φραμάκων, κάπνισμα κ.λ.π.

Συμφωνα με τους A. Gorz, Bosquet, 1984 σελ. 166, η ίδια η ιατρική και η φαρμακευτική εισβολή, συμβάλλει στο πολλαπλασιασμό των ασθενειών για δύο λόγους :

α) σαν κοινωνικός θεσμός, παρακινώντας τους ανθρώπους να πηγαίνουν στο γιατρό, η κοινωνία τους αποτρέπει να ασχοληθούν με τις βασικές και μόνιμες αιτίες της κακοδιαθεσίας τους. Μεταχειρίζεται τις αρρώστιες σαν τυχαίες ατομικές ανωμαλίες, καλύπτοντας δομικές αιτίες, που είναι κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές.

β) στην υπηρεσία μιας μυθικής ιδέας για την υγεία, η ιατρική κάνει να πιστεύουμε ότι η υγεία θα μπορούσε να εξαρτηθεί από την κατανάλωση εξειδικευμένων φροντίδων και φαρμάκων, και ότι κάθε βιολογικό περιστατικό, κάθε ηλικία και πάθηση θα μπορούσαν να έχουν κάποιο “ειδικό” (A. Gorz, 1984, σελ. 166).

Ενθαρύνοντας έτσι την ιατρική εξάρτηση τόσο των υγείων, όσο και των αρρώστων, η ιατρική κατεβάζει το όριο της αρρώστιας και προσθέτει τα δικά της δηλητήρια, στα δηλητήρια βιομηχανικού τρόπου ζωής.

Στη σύγχρονη πόλη κυριαρχεί το φαινόμενο της υπεραστικοποίησης, της απόλυτης εξάρτησης των ατόμων από την ιατρική με αποτέλεσμα να παράγεται ένας φιλάσθενος πληθυσμός. Το να έχει κανείς καλή υγεία, είναι συνώνυμό του να είναι ικανός να αποδέχεται την αρρώστια, όπως εξάλλου και τη φτώχεια, τα γηρατειά, το θάνατο. Η υπεριατρικοποίηση όμως, αποσπά ή εμποδίζει το άτομο από την αποδοχή όλων αυτών. Πολλαπλασιάζει τους αρρώστους. Φυσικά αυτός δεν είναι και ο πιο βασικός λόγος της συνεχούς αύξησης της νοσηρότητας. Ο πιο βασικός λόγος πρέπει να αναζητηθεί στο γεγονός ότι η κατακερματισμένη μισθωτή εργασία και οι εμπορευματικές σχέσεις, καταστρέφουν την αυτονομία του ατόμου και τις ψυχολογικές αντιδράσεις που το κάνουν ικανό να αποδεχτεί τη ζωή του, την υγεία του, τις παθήσεις του και το θάνατο του.

Τα θεμέλια της υγείας στην σύγχρονη πόλη είναι εξωιατρικά : όπως λόγου χάρη η συμφιλίωση των ανθρώπων με την εργασία τους, με το περιβάλλον τους, με την πόλη στους.

Συμπεριφερόμαστε πολύ πιο γρήγορα σαν αρρωστημένοι όταν η εργασία και η ζωή μας φαίνεται ξένη και εξαντλητική, όταν η ανθρώπινη επαφή είναι ανύπαρκτη. Μ' αυτή την έννοια επίσης, η κοινωνία αυτή είναι παθογενής : πολλαπλασιάζοντας τους αντικειμενικούς συντελεστές νοσηρότητας, υποσκάπτει τα υπαρκτά θεμέλια της υγείας.

Η ΔΙΑΤΡΟΦΗ

Οι πρώτες πόλεις διατρέφονται από πλεόνασμα δημητριακών που παράγονται στην περιβάλλουσα ύπαιθρο.

Κατά την διάρκεια της βιομηχανικής επανάστασης, η αρχαία “μεθοδολογία” ξεπεράστηκε και με υπόδειγμα τη Μεγ. Βρετανία, αρκετές χώρες άρχισαν να εξάγουν και να εισάγουν προϊόντα. Τα βιομηχανοποιημένα προϊόντα έχουν μπει στην καθημερινή διατροφή των μεγαλουπόλεων. Υπάρχουν όμως σοβαρές ενδείξεις ότι ορισμένες απ’ αυτές τις τροφές αυξάνουν τις πιθανότητες για καρκίνο και άλλες ασθένειες. Ο καθηγητής Φρ. Τζέρμαν (Βότσης 1981, σελ. 166) αναφέρει στο πρόλογο ενός βιβλίου τους ότι η διατροφή έχει σχέση με τις μισές περιπτώσεις καρκίνου, που εμφανίζεται στις γυναίκες και τουλάχιστον το 1/3 των περιπτώσεων του καρκίνου που εμφανίζεται στους άνδρες.

Από έρευνες που έχουν γίνει σε κατοίκους της πόλης που ως επί το πλείστον έχουν πλούσιο διαιτολόγιο σε λίπη, πρωτεΐνες και σε ζάχαρη (υδατάνθρακες) παρατηρείται μεγάλο ποσοστό ορισμένων μορφών καρκίνου. Γενικότερα αρνητικά αποτελέσματα και στην ικανότητα ανοσίας του οργανισμού έχουν η κατανάλωση μεγάλων ποσοτήτων ζωικών τροφών. Θετικά αποτελέσματα έχουν οι τροφές (κυρίως φυτικές), που είναι πλούσιες σε βιταμίνες Α & C (αντιξηροφθαλμική και αντισκορβουτική) και μάλιστα ειδικά για τον καρκίνο η σημασία τους είναι προστατευτική.

Αξίζει να αναφερθεί ότι η κατανάλωση μεγάλων ποσοτήτων καφέ - χαρακτηριστικό των αστών και λόγω του άγχους της αστικής ζωής - προκαλεί καρκίνο της ουροδόχου κύστης. (Όπως επίσης και ένας τρόπος μαγειρέματος στα “κάρβουνα” είναι αρκετά επικίνδυνος, γιατί σχηματίζεται μια καρκινογόνος ουσία βενζοπυραΐνιο, που υπάρχει και στον καπνό του τσιγάρου).

ΙΧ. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΠΟΛΗΣ

Οι μεγάλες πόλεις, σαν αστικά κοινωνικά συστήματα, αντιμετωπίζουν επιτακτικά προβλήματα σε όλα τα στοιχεία του περιβάλλοντος (φυσικό, τεχνητό, κοινωνικό). Η συνεχής πληθυσμιακή μετακίνηση προς τις αστικές περιοχές, η ραγδαία αύξηση του αστικού πληθυσμού και οι τεχνολογικές εξελίξεις της μεταβιομηχανικής κοινωνίας, άλλαξαν ριζικά την ζωή των πόλεων, οι οποίες όμως δεν προσαρμόζουν επαρκώς και εγκαίρως τις λειτουργίες τους στο νέο περιβάλλον. Προβλήματα ελέγχου και ανάπτυξης της ζωής στις πόλεις οξύνονται συνεχώς και με μεγάλη επικινδυνότητα.

Η διαπίστωση ότι οι πόλεις περνούν κρίση είναι παλιά και χιλιοειπωμένη. Η διαπίστωση όμως ότι τα προβλήματα χώρου και δημοσίων εξυπηρετήσεων αντανακλούν τη φύση του αστικού κοινωνικού συστήματος και όχι απαραίτητα του φυσικού και τεχνητού χώρου είναι πρόσφατη. Επίσης έχει διαπιστωθεί, ότι οι επεμβάσεις στο φυσικό χώρο, τεχνητό εξοπλισμό και δημόσιες εξυπηρετήσεις πόλεων όχι μόνο δεν είναι αποτελεσματικές όταν γίνονται ανεξάρτητα, αλλά και δημιουργούν οξύτερα προβλήματα όταν στερούνται κοινωνικής υποδομής. Τα προβλήματα της φυσικής ζωής αυτών και αντανακλούν ανθρώπινη συμπεριφορά και στις δραστηριότητες κατοίκων. Όταν δεν αλλάζουν βασικά οι δραστηριότητες, τότε απαιτείται αλλαγή στο φυσικο-τεχνητό περιβάλλον, διότι γίνεται ακατάλληλο. Η έλλειψη προσαρμογής των κοινωνικών θεσμών και της δομής των πόλεων στους νέους τρόπους ζωής είναι μια από τις ρίζες προβλημάτων του αστικού φυσικού - τεχνητού περιβάλλοντος. Εάν οι σημερινές τάσεις διατηρηθούν και οι επεμβάσεις στο αστικό περιβάλλον παραμείνουν ανεξάρτητες από τη λειτουργία του κοινωνικού συστήματος, βασιζόμενες σ' ένα μόνο επάγγελμα, και μη εντασσόμενες σε ευρύτερο σχεδιασμό ανθρώπινης

ανάπτυξης, τα σημερινά προβλήματα πόλεων θα οξυνθούν :

- Θα αυξηθεί η αντικοινωνική χρήση του χώρου και η ρύπανση του περιβάλλοντος.
- Η τεχνική δομή των πόλεων θα εξυπηρετεί ακόμη πιο λίγο τη λειτουργία του κοινωνικού συστήματος.
- Θα οξυνθούν οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα.
- Η διοίκηση των πόλεων θα περιπλακεί περισσότερο.
- Η κυκλοφορία και μεταφορά μέσα στις πόλεις θα παραμείνει προβληματική, κυρίως για τις χαμηλότερες εισοδηματικές τάξεις (Ιατρίδης 1973, σελ. 174).

Οι παρεμβάσεις στο αστικό φυσικό περιβάλλον, άρχισαν παραδοσιακά με επέμβαση αρχιτεκτόνων, πολεοδόμων, χωροταξικών μηχανισμών, συγκοινωνιολόγων, απομονωμένα από άλλες λειτουργίες ή τον σχεδιασμό για ανθρώπινη ανάπτυξη. Άρχισε όμως πια να γίνεται κατανοητή η ανάγκη επέμβασης και κοινωνικών επιστημόνων με απώτερο σκοπό όλων - και σε συνεργασία - τη βελτίωση της λειτουργίας του κοινωνικού συστήματος και της ποιότητας της αστικής ζωής. Μέσω των διαφόρων αυτών επαγγελμάτων επεμβάσεων, δημιουργήθηκε μία μέθοδος αστικού σχεδιασμού και ανάπτυξης, η οποία αποτελεί συστηματική, σκόπιμη και εσκεμμένη διαδικασία λήψης και εφαρμογής αποφάσεων για τη διαπίστωση, εκλογή και επίτευξη στόχων. Η μέθοδος αυτή περιλαμβάνει τις εξής προϋποθέσεις :

1. Διαπίστωση και ανάλυση του προβλήματος.

2. Καθορισμός σκοπών, στόχων, αποτελέσματος.
3. Διαπίστωση διαφόρων πρακτικών δυνατοτήτων για την επίτευξη των στόχων, καθώς και των επιπτώσεων κάθε μιας στο σύστημα.
4. Προτάσεις εφαρμογής.
5. Προγραμματισμός δραστηριοτήτων και πόρων σε χρόνο (έμπυχο και άψυχο υλικό που απαιτείται σε διάφορες φάσεις).
6. Εφαρμογή, τεκμηρίωση και αξιολόγηση της λειτουργίας του συστήματος.
7. Χρησιμοποίηση αποτελεσμάτων για επανεξέταση του προβλήματος και επανάληψη των φάσεων της διαδικασίας σχεδιασμού.

Στη διαδικασία αυτή του σχεδιασμού, χρειάζεται μία αναπροσαρμογή των σχέσεων και ως ένα βαθμό σύνθεση των επαγγελμάτων που ασχολούνται με την οργάνωση του “εξωτερικού” περιβάλλοντος (αρχιτεκτόνων, πολεοδόμων, μηχανικών, γεωγράφων κ.α.) και αυτών που ασχολούνται με την οργάνωση του “εσωτερικού” περιβάλλοντος (ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών κ.α.). Τα επαγγέλματα του “εσωτερικού” περιβάλλοντος αναγνωρίζουν όλο και περισσότερο την εξαρτησή τους από το “εξωτερικό” περιβάλλον, και προσαρμόζουν ανάλογα την εκπαίδευση και τεχνική τους. Και αντίστοιχα, τα επαγγέλματα του “εξωτερικού” περιβάλλοντος δανείζονται γνώσεις και τεχνικές από τα επαγγέλματα που μελετούν την ανθρώπινη συμπεριφορά, γιατί έχει γίνει παραδεκτό πως από τη συμπεριφορά αυτή εξαρτάται ο

τρόπος χρήσης του χώρου και του φυσικού περιβάλλοντος, του αστικού στην προκειμένη περίπτωση.

Η διαδικασία σχεδιασμού, πάνω απ' όλα είναι εργασία με την κοινότητα, που είναι και μία από τις βασικές μεθόδους της κοινωνικής εργασίας. Η εργασία με την κοινότητα και η κοινωνική εργασία βασίζονται σ' ένα σύστημα αξιών και ιδεολογικό υπόβαθρο, που προωθούν την ανάπτυξη ατόμων και κοινωνιών προς δημοκρατικές, λιγότερο καταπιεστικές ανθρώπινες διενέργειες και οργανωτικά σχήματα χρησιμοποίησης του περιβάλλοντος και κυρίως του αστικού. Η κοινωνική εργασία ως εφαρμοσμένη κοινωνική επιστήμη θεμελιώνεται από αξίες σεβασμού προς τον άνθρωπο, του δικαιώματος τους για κάθε ελεύθερη έκφραση, για ισόνομες διωτικές συνθήκες και συμμετοχή στις αποφάσεις της κοινότητας για το μέλλον και το περιβάλλον.

Ο Murgay G. Ross, το 1955 υποστηρίζει ότι η εργασία με την κοινότητα έχει σαν σκοπό την ευρεία συμμετοχή ατόμων και ομάδων μέσα σε μια γεωγραφικής καθοριζόμενης κοινότητας για επισήμανση και λύση ορισμένων κοινοτικών προβλημάτων. Αποβλέπει στην αφομοίωση της κοινότητας και μείωση του απρόσωπου χαρακτήρα της κοινοτικής ζωής. Συγχρόνως υποστηρίζει ότι ο στόχος της κοινωνικής εργασίας με την κοινότητα είναι η αλλαγή θεσμών ή συνθηκών μέσω σχεδιασμού, συντονισμού και εξυπηρετήσεων, που απαιτούν συνεργασία. (Ιατρίδης 1973, σελ. 147).

Με την κοινωνική εργασία με κοινότητα δηλαδή :

- α) διαπιστώνονται ανάγκες και στόχοι,
- β) κατατάσσονται οι ανάγκες σε προτεραιότητες,
- γ) αναπτύσσεται κλίμα εμπιστοσύνης,
- δ) εξασφαλίζονται απαραίτητοι πόροι,

ε) επεκτείνονται και αναπτύσσονται προσπάθειες συνεταιριστικής και συνεργατικής συμπεριφοράς κοινοτήτων.

Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού, ως φορέας αλλαγή είναι τετραπλός σύμφωνα με το Ross :

- α) Καθοδηγητικός : βοηθάει στην επιλογή και επίτευξη κοινωνικών στόχων (ο ίδιος δεν παίρνει αποφάσεις).
- β) Διευκολυντικός : εντοπίζει διαφωνίες, υποβοηθεί την πρακτική αντιμετώπισή τους.
- γ) Εξειδικευμένος : έχει ειδικές γνώσεις, βάσει των οποίων παρέχει πληροφορίες, συμβουλεύει.
- δ) Θεραπευτικός : κατανόηση και ανακούφιση του άγχους, λόγω των συνθηκών διαβίωσης.

Ο Κοινωνικός Λειτουργός έχοντας υπόψιν του την κρίση της πόλης, που είναι συνοπτικά :

- κρίση πληθυσμού, οικονομική κρίση - κρίση κατοικίας - κρίση αστικών συνοικιών - κοινωνική κρίση - κυκλοφοριακή κρίση - διοικητική κρίση - ρύπανση - και κρίση κοινωνικών θεσμών, προσανατολίζεται στις παρακάτω δραστηριότητες :
- Αύξηση του πληθυσμού.
- Αποδιοργάνωση της οικογένειας, ψυχοκοινωνικές πιέσεις και οικογενειακή ζωή.

- Έλλειψη υγείας.
- Κακή διατροφή και διαιτολόγιο.
- Χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο (προγράμματα για αναλφαριθμισό, ανάπτυξη πνεύματος κοινωνικής ευθύνης κ.α.).
- Οργάνωση του χώρου της πόλης και του εξοπλισμού της.
- Ανεργία και υποαπασχόληση.
- Ανεπάρκεια κατοικίας και φυσικού εξοπλισμού της πόλης.
- Έλλειψη χώρων ψυχαγωγίας.

Η κοινωνική εργασία θεωρεί την αστική κοινότητα σαν μονάδα προς κοινωνική αλλαγή, που θα επιτευχθεί μέσω του Κοινωνικού Λειτουργού με καλλιέργεια του εσωτερικού δυναμικού της πόλης, με κινητοποίηση για ανάπτυξη πρωτοβουλίας, συνεργατικότητας και αυτοδιάθεσης, με δημιουργία νέων ισόνομων κοινωνικών συνθηκών, με την ανάπτυξη ενότητας μεταξύ των πολιτών που βοηθά την συνειδητή ταύτιση με το κοινωνικό σύστημα με δημοκρατικές διαδικασίες, και τέλος με την ανάπτυξη κοινωνικο - οικονομικών λειτουργιών της πόλης και του χώρου της.

Χ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

“Ο αέρας της πόλης κάνει τους ανθρώπους ελεύθερους”, έλεγε ένα γνωστό μεσαιωνικό γνωμικό, το οποίο αναφερόταν στο ότι η ελευθερία που παρεχόταν από τις μεσαιωνικές πόλεις, σήμαινε γενικά τη χειραφέτηση από τη δουλοπαροικία. Όμως το ίδιο γνωμικό θα μπορούσε να ‘χε επαναληφθεί κάτω από ελαφρά διαφορετικές σκοπιές θεώρησης, μέσα σε όλη την ιστορία της αστικής ζωής.

Οι πόλεις ενσαρκώνουν τις πιο σημαντικές παραδόσεις του πολιτισμού. Χάρη στο μέγεθος του πληθυσμού και στην πυκνότητά του, η πόλη συγκεντρώνει εκείνες τις ενεργοποιητικές δυνάμεις της κοινωνικής ζωής, που η ζωή της υπαίθρου τείνει να διασπείρει σε αχανές εκτάσεις γης. Από πολιτιστική πλευρά, η υπαίθρος θεωρούνταν πριν από χρόνια προσωρινή, η πόλη σαν νόμιμη η υπαίθρος σαν φυσική, η πόλη σαν κοινωνική. Είναι λοιπόν οπωσδήποτε αληθινό το γεγονός ότι η εκπλήρωση της ατομικότητας και του πνεύματος υπήρξαν το ιστορικό προνόμιο του κατοίκου της πόλεως, ή των ατόμων που επηρεάζονται από την αστική ζωή (Μπούκτσιν 1979, σελ. 13).

Η αίγλη των μεγάλων αστικών κέντρων μαγνήτιζε πάντα τους κατοίκους της φτωχικής υπαίθρου και τους τραβούσε κοντά τους. Η εξήγηση είναι απλή : ο απομονωμένος άνθρωπος της υπαίθρου είχε ελάχιστη δυνατότητα να έρχεται σε άμεση ή έμμεση επαφή με τη ζωή των πόλεων, ώστε να ελκύεται και να εγκαταλείπει την υπαίθρο για χάρη τους. Σήμερα όμως η τεχνολογία προσφέρει τεράστιες δυνατότητες και ανοίγει νέες προοπτικές. Η πόλη είναι πηγή τεράστιων ευκολιών όσον αφορά την διοικητική και οικονομική ανάπτυξη, την εκπαίδευση, την πολιτιστική επιμόρφωση, την κοινωνική ζωή, την επαγγελματική απασχόληση και ανάπτυξη. Φαίνεται όμως πως όλα αυτά τα προτερήματα της πόλης έχουν μετατραπεί σε αρνητικά

στοιχεία για την ανθρώπινη πορεία και την προαγωγή των ανθρώπινων σχέσεων μέσα σ' αυτή.

Η σύγχρονη πόλη χάνεται μέσα στις μεγάλες αστικές ζώνες που απλώνονται σ' όλη την έκταση του εδάφους. Η κρίση της πολεοδομίας επιδεινώνεται. Μπροστά στην αναγκαιότητα γρήγορης κατασκευής ολόκληρων πόλεων με σκοπό την οικονομική ανάπτυξη χτίζονται κτίρια τσιμεντένια, όπου μεγάλες μάζες πληθυσμού είναι καταναγκασμένες να πλήττουν μέχρι θανάτου. Το αυτοκίνητο έκανε την πόλη μη κατοικήσιμη, δύσοσμη, θορυβώθη και ασφυκτική. Οι οικισμοί έχουν επεκταθεί τόσο πολύ, με αποτέλεσμα οι άνθρωποι αλλού να κατοικούν, αλλού να δουλεύουν, αλλού να μορφώνονται. Οι αποστάσεις, μαζί με την κυκλοφοριακή συμφόρηση, είναι τεράστιες. Ο κάτοικος της πόλης ζει για να εργάζεται και δεν εργάζεται για να ζει. Μ' άλλα λόγια, το ζήτημα είναι, ότι καθένας, πάνω απ' όλα, ζει για να κερδίζει χρήματα. Η λογική συνέπεια της ατροφίας του δημιουργικού πνεύματος είναι η υπερτροφία του καταναλωτικού πνεύματος. Ο αστός βρίσκεται στερημένος από κάθε κριτικό πνεύμα και επομένως ανίκανος να αναλάβει μια μεταμορφωτική δραστηριότητα.

“Ποτέ άλλοτε”, έλεγε ο Σαμαράκης “οι στέγες των σπιτιών μας δεν ήτανε τόσο κοντά η μία στην άλλη όσο είναι σήμερα κι όμως ποτέ άλλοτε οι καρδιές μας δεν ήτανε τόσο μακριά ή μια στην άλλη όσο είναι σήμερα”. Οι άνθρωποι σήμερα είναι τόσο κοντά ο ένας στον άλλο, παρά τις αποστάσεις, που τους χωρίζουν, ώστε ο ένας να μιλά στον άλλο και να ακούγεται από τη μια άκρη της γής στην άλλη. Να γίνεται θεατής των ίδιων πραγμάτων και σκηνών την ίδια στιγμή που γίνονται, από την άλλη άκρη της γής. Έτσι ο άνθρωπος και των πιο αποκρυσμένων μερών της γής έχει έρθει τόσο κοντά μας, όσο βρίσκεται και ο πιο κοντινός γείτονας της πολυκατοικίας μας. Αυτό ίσως είναι μια αιτία, που ο πλησίον μας σήμερα, ο στενός γείτονάς μας, απομακρύνθηκε τόσο πολύ από κοντά μας, φαινόμενο, που το διαπιστώσει η απλή καθημερινή παρατήρηση και πείρα, αφού δεν ξέρουμε χρόνια πως λέγεται και ποιός

είναι, αυτός που κατοικεί με την οικογένεια του στο διπλανό διαμέρισμα της ίδιας πολυκατοικίας. Ο συνωστισμός μέσα στις πόλεις “μαμούθ” επιδείνωσε τη μοναξιά και την απομόνωση του ανθρώπου.

“Ποτέ άλλοτε συνεχίζει ο Α. Σαμαράκης “όσο σήμερα δεν ήταν τόσο βαθιά τη μοναξιά του ανθρώπου μπροστά στον άνθρωπο”. Αυτός ο γιγαντισμός των πόλεων είναι καταστρεπτικός όχι μόνο για τη γη, τον αέρα, το κλίμα, αλλά και για το ανθρώπινο πνεύμα. Ο σημερινός άνθρωπος των μεγάλων πόλεων, δηλαδή του αστικού γιγαντισμού, διακρίνεται για το ασυγκίνητο της καρδιάς του, την απόκρουση της συναισθηματικότητας. Γνωρίζει μόνο το πάθος του προγραμματισμού και στέκεται διστακτικά και δύσπιστα απέναντι στη συναισθηματικότητα. Τα όνειρα του αστού στρέφονται προς εξωτερικούς πάντα σκοπούς : επιτυχία, πλούτος, δημοτικότητα κ.λ.π. Δεν είναι όμως σε θέση να δώσει στα συναισθήματα του διάρκεια, γιατί ο εσωτερικός κόσμος του είναι φτωχά αναπτυγμένος, παρά την εξωτερικά πλούσια, καθώς φαίνεται, ζωή.

Από μικρό παιδί, ο κάτοικος της πόλης, μην έχοντας χώρους να παίξει και να κινηθεί, “κλεισμένος” σε ένα διαμέρισμα λίγων τετραγωνικών, απομονώνεται με μοναδική διασκέδαση την τηλεόραση με όλες τις γνωστές επιπτώσεις της πάνω στο παιδί. Η απουσία πάρκιν και πλατειών, η ρύπανση, καθιστούν αδύνατη τη σωστή ανάπτυξη του παιδιού που μεγαλώνει στην πόλη, καθώς και του ενήλικου.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της εποχής μας φαινόμενο, που είναι και αυτό σύνδρομο της αποξένωσης από το σύνανθρωπό μας, φαινόμενο που μαρτυρεί για την αδιαφορία που κατέχει τις σημερινές ανθρώπινες σχέσεις του τεχνικού πολιτισμού και του βιομηχανικού πνεύματος των διογκούμενων σε μορφή “μαμούθ” μεγάλων πόλεων της εποχής μας, είναι που ο κοινός αγώνας και κοινές ανάγκες δε μας ενώνουν σήμερα έτσι, όπως άλλοτε κατά προσωπικό τρόπο. Μόλις που μπορούμε να αισθανθούμε και να ζήσουμε κάπως στενά το συνολικό πεπρωμένο μας. Κι ακόμη,

τον πιο στενό οικογενειακό σύνδεσμο το πεπρωμένο της οικογενειακής κοινότητας μας δεν το ζεί ο σημερινός αστός του τεχνικού πολιτισμού έτσι, όπως άλλοτε, χαρακτηριστική επίδραση του βιομηχανικού πνεύματος. Στην νέα μορφή ζώνης, που είναι απόρροια του τεχνοκρατικού πολιτισμού μας, οι άνθρωποι κυρίως των καλά ανεπτυγμένων βιομηχανικά πόλεων, έχουν γίνει παθητικοί θεατές ενός κοινωνικού φαινομένου μέσα στο πλατύ κόσμο, όπου μένουν μόνοι ανάμεσα σε μόνους. Πρόκειται για μια ατμόσφαιρα απλωμένης αδιαφορίας, η οποία περιβάλλει το σημερινό άνθρωπο. Βλέπουμε την συνεχή μόλυνση της ατμόσφαιρας από τα συγκοινωνιακά μέσα και τις βιομηχανίες, βλέπουμε τη συνεχή αύξηση των διαμερισμάτων “κλουδιά” και τις άσχημες βιοτικές συνθήκες σ’ αυτά, βλέπουμε τα αυξανόμενα κρούσματα θίας και αντικοινωνικής συμπεριφοράς, βλέπουμε την ανεργία, την κρίση στην εκπαίδευση τη φθορά στις ανθρώπινες και διαπροσωπικές μας σχέσεις και ωστόσο μένουμε αδιάφοροι. Κι όμως, όλα αυτά συνθέτουν τη κοινωνία - πόλη που ζούμε. Αποτελούν στοιχεία που εμποδίζουν την ευτυχία μας.

Ο σύγχρονος άνθρωπος ζητά να γνωρίσει όλο και μεγαλύτερη μάζα ανθρώπων, χωρίς να αναζητά την εντατική στενή γνωριμία που να προέρχεται από κοινά διώματα. Επιζητά τη γνωριμία εκείνη που μόλις μπορεί να πει κανείς, πως αναγνωρίζει ένα πρόσωπο που δεν μπορεί ποτέ να μιλήσει για κάτι π.χ. βαθύτερα για να κατανοήσει ή ακόμη πιο κάτω για πραγματική φιλία. Και όλα αυτά φθίνουν, γιατί η φιλία και η βαθύτερη γνωριμία, οι στενοί σύνδεσμοι ριζώνουν σε μια βαθιά προσωπική συναναστροφή και σε μια εσωτερική συνάντηση με το νόημα του πραγματικού δεσμού της εσωτερικής προσοχής για συμπαράσταση και βοήθεια του άλλου. Έτσι, από στενές εσωτερικές φιλίες και συναντήσεις, μετατράπηκαν σε φιλίες ή κοινότητες συμφερόντων, συνεταιριστικές εμπορικές φιλίες και κάθε άλλο παρόμοιο, που οδήγησε προς την αποξένωση. Η πραγματική φιλία προϋποθέτει ένα ολόκληρο δέσιμο του ανθρώπου προς τους άλλους. Η αδιαφορία είναι απονέκρωση, σπεπάζει

και καταπλακώνει τις πιο ευγενικές εκδηλώσεις του εσωτερικού μας βίου. Η φιλία όμως είναι δύναμη, που μπορεί να δώσει πραγματικό περιεχόμενο στις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων.

Σήμερα στις μεγάλες πόλεις των βιομηχανικών κοινωνιών μας, όλα έχουν γίνει σκοπιμότητα. Πίσω από τη λεγόμενη φιλία κρύβεται, ως επί το πλείστον, η ιδιοτέλεια, το άμεσο ή το απώτερο συμφέρον, το κέρδος. Ο άνθρωπος των ημερών μας και των μεγάλων πόλεων, έχασε το αίσθημα της κοινότητας. Ζει μέσα στο πλήθος, όπως το τονίσαμε, κι όμως αισθάνεται τον εαυτό του έρημο. Έχασε τις δυνατότητες της πίστης και βαθιά φιλίας. Έγινε επιφανειακός, αποξενωμένος, αγνοεί το βάθος κι όλα του υπαγορεύονται από τη σκοπιμότητα που σκοτώνει κάθε ψυχική ομορφιά. Ο αστικός γιγαντισμός αντιμάχεται τη φιλία στην πραγματική της έννοια. Κι όμως οι άνθρωποι των μεγάλων πόλεων, έχουν σήμερα μεγαλύτερη ανάγκη από την ψυχική αυτή επαφή, διότι κατέχονται έντονα από την αρρώστια της αδιαφορίας και της αποξένωσης από τον πλησίον τους.

Οι ανθρώπινες σχέσεις στη σύγχρονη πόλη έχουν κατά βάση αλλοτριωθεί. Για να μειώσουμε το κακό αυτό, προτείνεται μια αγωγή που να λαβαίνει υπόψη της τα πραγματικά δεδομένα του τεχνικού πολιτισμού σε όλη την πληρότητα τους, χωρίς ωστόσο, η αγωγή αυτή να χάνει από τα μάτια της τον καθαυτό σκοπό της ανθρωπιάς. Σκοπός της αγωγής των ανθρώπινων σχέσεων πρέπει να είναι η καλλιέργεια των ανθρώπινων σχέσεων τόσο στο σπίτι, όσο και στο σχολείο η έξω στη δημοσιότητα, μέσα στους χώρους εργασίας, και η άμυνα κατά της ομοιομορφίας της τεχνολογημένης και μηχανικής συμπεριφοράς αυτής, που επηρεάζεται από το βιομηχανικό πνεύμα της εποχής μας. Σκοπός της ακόμη, πρέπει να είναι η καλλιέργεια των ανθρώπινων σχέσεων με το βαθύτερο νόημά τους, και η καταπολέμηση της εμπορικοποίησης των αναγκών του ανθρώπου, όπως και της θλιβερής αντίληψης πως όλα πουλιούνται και αγοράζονται.

Είναι φανερό και επιτακτική η ανάγκη να γίνει μια αλλαγή στην ανάπτυξη των πόλεων. Πάνω απ' όλα θα πρέπει να χαλιναγωγηθεί η αστυφιλία. Για να γίνει όμως αυτό, πρέπει να δωθούν κίνητρα στους κατοίκους των μικρών πόλεων (κωμοπόλεων) και των χωριών, να αποκτήσουν περισσότερες απασχολήσεις και ποικιλόμερφες δραστηριότητες, έτσι ώστε οι κάτοικοί τους να πάψουν να έλκονται από τη “γοητευτική” ζωή των πόλεων.

Αλλά και πέρα απ' αυτό, η πόλη πρέπει να γίνει πιο ανθρώπινη και κατοικήσιμη. Η κατασκευή του “μετρό”, ίσως λύσει εν μέρει το κυκλοφοριακό πρόβλημα, που είναι υπαίτιο τόσο πολύ όχι μόνο για τη ρύπανση και το νέφος, αλλά και για την ψυχική αποδιοργάνωση του πολίτη.

Σ' αυτό το σημείο, θα θέλαμε να τονίσουμε την επιτακτική ανάγκη δημιουργίας “πράσινου” στην πόλη, όπου τέλος πάντων υπάρχει χώρος, και πλατειών, καθώς και την καθιέρωση προστίμου για όποιον, με οποιοδήποτε τρόπο, ρυπαίνει το περιβάλλον (ρήψη σκουπιδιών, καταπάτηση πρασίνου, υπερβολικού θορύβου κ.λ.π.).

Ακόμη σχετικά με τις λειτουργίες, που σχετίζονται με την ψυχαγωγία, να δημιουργηθούν στάδια, αίθουσες θεαμάτων, κέντρα νεότητας, για την δημιουργική απασχόληση και ψυχαγωγία των νέων και την απομάκρυνσή τους από την τηλεόραση. Η τηλεόραση, θα μπορούσε να γίνει όργανο διαρκούς επιμόρφωσης, αν γινόταν να απαλλαγεί από την επέμβαση της εξουσίας.

Οι παραπάνω είναι μερικές πρακτικές προτάσεις για την βιοτική βελτίωση της πόλης. Γιατί μόνο μέσα σ' ένα ανθρώπινο και κατοικήσιμο περιβάλλον με εξωτερική ομορφιά, θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για σωστές ανθρώπινες σχέσεις μέσα σ' αυτό.

Η ανάπτυξη της τεχνολογίας μας έδωσε απλόχερα και μας δίνει, την εξωτερική ελευθερία και κίνηση απέναντι στο περιβάλλον, ωστόσο καθήκον μας είναι να μην

χάνουμε την εσωτερική ελευθερία μας και την ανθρωπιά μας. Οι σκοποί και το νόημα της ζωής δεν βρίσκονται μέσα στην τεχνολογική πρόοδο αυτή καθ' αυτή, αλλά μέσα στο νόημα του ίδιου του ανθρώπου να σκεφτεί καλά το νόημα της ζωής και να συλλογιστεί σοβαρά τις αξίες της ανθρώπινης ζωής, αν αυτός θελήσει να αφυπνιστεί από το θριάμβό της.

XI. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αθανασάκης Άρτεμις - Θεόδωρος Κουσούρης “ Οικολογική Παιδεία και Περιβα-
ντολογική αγωγή” Εκδ. Μπουκουμάνη, Αθήνα 1987.
2. Ανοικτό Πανεπιστήμιο “ Η Πόλη του μέλλοντος” Εκδ. Π. Κουτσουμπός Α.Ε.,
Αθήνα 1987.
3. Αουμονίνο Κάρλο “ Κυριαρχία & Υποτέλεια” (η εξέλιξη της μοντέρνας πόλης)
Εκδ. Νέα Σύνορα Α. Λιδάνης, Αθήνα 1979.
4. Βακαλιός Θανάσης “ Ποιότητα ζωής - Προβληματισμό - Κατευθύνσεις” Κέντρο
Προγραμματισμού & Οικονομικών Ερευνών, Αθήνα 1984.
5. Βάνεγκεμ Ραούλ “ Η Επανάσταση της Καθημερινής Ζωής” Εκδ. Άκμων,
3η έκδοση.
6. Βενέρης Γιάννης “ Οι Πόλεις Αύριο” (χωρική αναδιάθρωση στην εποχή της
πληροφορικής επανάστασης) Εκδ. Νέα Σύνορα Α. Λιδάνη, Αθήνα 1992.
7. Βότσης Πέτρος “ Οικολογία” (Μόλυνση και Ρύπανση του περιβάλλοντος) Εκδ.
Δωδώνη, Αθήνα - Γιάννενα 1981.
8. Βουλγαρόπουλος Νίκος “ Ο Κωσταλεξισμός του Άστεως” περιοδικό Νέα Οικολο-
γία, Σεπτέμβριος - Οκτώβριος 1990, τόμοι 48, 49, 50.
9. Γερούκαλης Δημήτρης Δρ. “ Η Ψυχολογία της Επιβίωσης” περιοδικό
“Ψυχολογικό σχήμα” Οκτώβριος 1990, τεύχος 1.
10. Γεώργας Δημήτριος “ Κοινωνική Ψυχολογία”, Αθήνα 1990.
11. Γκόρζ Αντρέ & Michael Bosquet “ Οικολογία και Πολιτική” Εκδ. Νέα Σύνορα,
Αθήνα 1984.

12. Ένγκελς Φρίντριχ “Σχετικά με το Ζήτημα της Κατοικίας” Εκδ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1980.
13. Ήραντος Κων/νος “Αθλητισμός και Οικολογία”, περιοδικό Νέα Οικολογία, Μάρτιος 1991, τεύχος 59.
14. Ιατρίδης Δημήτριος Δρ. “Κοινωνικός σχεδιασμός για την οργάνωση και την ανάπτυξη του ανθρώπινου περιβάλλοντος” Εκδ. Συμβουλίου Επιμόρφωσης στην Κοινωνική Εργασία, Αθήνα 1973.
15. Ιλλιτς Ιβάν “ Μια κοινωνία χωρίς σχολεία” Εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 1973.
16. Κάστελς Μάνουελ “ Πόλη και κοινωνία” (Ιδεολογία, κοινωνιολογική θεωρία και σχεδιασμός) Εκδ. Νέα Σύνορα, Α. Λιβάνη.
17. Κάστελς Μάνουελ “ Πόλη και κοινωνικοί αγώνες” Εκδ. Αγώνας, Αθήνα 1981.
18. Κωνσταντινίδης Λευτέρης “Ο θόρυβος, η κυκλοφοριακή συμφόρηση και ο συρρωτισμός, επιδρούν δυσμενώς στην ψυχολογία του κόσμου. Η έννοια του προσωπικού χώρου και η εξέλιξη της ανθρώπινης συμπεριφοράς” Περιοδικό “Επιλογές”, τεύχος 52, Εφημ. Μακεδονία.
19. Κωττής Χ. Γεώργιος “Οικονομική της Προστασίας του περιβάλλοντος”, Αθήνα 1970.
20. Λαζαρίδης Παντελής “Η εμπορευματοποίηση της ποιότητας” (Η κοινωνική λειτουργία της τέχνης και της αρχιτεκτονικής) Εκδ. Παρατηρητής.
21. Λεφέβρ Χέρνυ “Δικαίωμα στην πόλη” (Χώρος και πολιτική) Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1977.
22. Λεφέβρ Χέρνυ “Μαρξισμός και πόλη” Εκδ. Ωδυσσέας, Αθήνα 1976.
23. Λορέντς Κόνραντ “Τα 8 θανάσιμα αμασθήματα του πολιτισμού μας” Εκδ. Θυμάρι, Αθήνα 1989.

24. Μαρκούζε Χέρμπετ “Ο μονοδιάστατος άνθρωπος” (Επιστήμη και κοινωνία)
Εκδ. Παπαζήση.
25. Μεγάλη Σοβιετική εγκυκλοπαίδεια, Εκδ. Ακάδημος, τόμος 16, Αθήνα 1980.
26. Μέσβιν Τζώρτζ “Το παιδί, η αρχιτεκτονική και ο χώρος” Εκδ. Μνήμη, Αθήνα 1979.
27. Μέσσαρος Ιωάννης “Η θεωρία του Μάρξ στην αλλοτρίωση” Εκδ. Ράππα, Αθήνα 1981.
28. Μάρξ, Ένγκελς, Βέμπερ, Παρκ, Μπέρτζες, Καστελς, Λόζκιν, Σίμι, Λέφεβρ,
“Η πόλη στο κεφαλαιοκρατικό σύστημα” Εκδ. Ωδυσσέας, Αθήνα 1977.
29. Μίτσερλιχ Α. “Το άξενο των πόλεων πρωτουργό στην ψυχική αποοργάνωση του πολίτη” Εκδ. Ηριδανός, Αθήνα 1965.
30. Μοδινός Μ. “Που βαδίζει ο κόσμος” (Ο πλανήτης γη και η παγκοσμιότητα της οικολογικής κρίσης) Εκδ. Τροχαλία, Αθήνα 1992.
31. Μπενέβελο Λεονάρδο “Βιομηχανική Επανάσταση - Βιομηχανική Πόλη”(Η δυναμική των αλλαγών και η κοινωνική προέλευση της σύγχρονης πολεοδομίας)
Εκδ. Νέα Σύνορα, Α. Λιδάνης.
32. Μπούσκιν Μάραιη “Τα όρια της πόλης”(Η διαλεκτική της ιστορικής ανάπτυξης των πόλεων) Εκδ. Ελεύθερος Τύπος, Αθήνα 1979.
33. Ντήτερ Ντούμ “Το άγχος στον καπιταλισμό” Εκδ. Πύλη, Αθήνα 1987.
34. Ντυμόν Ρενέ “ Η ουτοπία ή θάνατος” Εκδ. Ράππα, Αθήνα 1973.
35. Ντυμόν Ρενέ “Οργή” Εκδ. Νέα Σύνορα, Αθήνα 1987.
36. Όμιλος Εθελοντών “Η μοναξιά μέσα στις πόλεις” (Σεμινάριο), Αθήνα 1975.

37. Παναγιωτόπουλος Ι.Μ. “Ο σύγχρονος άνθρωπος” Εκδ. Οι Εκδόσεις των Φίλων, Αθήνα 1981.
38. Παπαδολαμπάκης Μανώλης “Οι δικτάτορες των πόλεων” (πολεοκράτες και τεχνοκράτες) Εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1976.
39. Πέτροβιτς Γκάγιο, Βέρνερ Χοφμαν, Τέουντορ Αντόρνο “Η αλλοτρίωση” (3 μελέτες για την αποξένωση, την εξαθλίωση και τη φθορά του ανθρώπου) Εκδ. Επίκουρος, Αθήνα 1973.
40. Πρέκα Ειρήνη, Στρούνθος Κων/νος “Μη σπαταλάτε τον κόσμο μας” Πτυχιακή εργασία, Πάτρα 1990.
41. Ρίσμαν Ντέηδιντ “Το μοναχικό πλήθος” Εκδ. Ελεύθερος Τύπος, Αθήνα 1950.
42. Ρουμπινσταίν Σ. “Οι βάσεις της γενικής ψυχολογίας” Εκδ. Παπαζήση, Βουδαπέστη 1964.
43. Σαμαράκης Αντώνης “Ζητείται Ελπίς” Εκδ.Ν. Σύνορα, Αθήνα 1979.
44. Σάμουελ Πιέρ “Οικολογία” Εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 1973.
45. Συγκριτική Εγκυκλοπαίδεια, Εκδ. Κοραή, Αθήνα 1976.
46. Φίλης Γ. “Οικονομική του περιβάλλοντος” Εκδ. Νέα Σύνορα, Αθήνα 1973.
47. Φρομ Έριχ “Η υγιής κοινωνία” Εκδ. Μπουκουμάνη, Αθήνα 1973.
48. Χρηστικό Λεξικό Κοινωνιολογίας, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1987.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

1. “Ο Τύπος” 3 Μαρτίου 1975.
2. “Ελευθεροτυπία” 9 Νοεμβρίου 1994.
3. “Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία” 28 Σεπτεμβρίου 1986.